

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Konstitucinės ir administracinės teisės katedra

Dianos Černiauskaitės,
V kurso, valstybės valdymo teisės
studijų atšakos studentės

Magistro darbas

**LIETUVOS RESPUBLIKOS PILIETYBĖS INSTITUTAS
(LYGINAMASIS TYRIMAS)**

Vadovas: Doc. dr. V. Vaičaitis
Recenzentas: Doc. dr. V. Sinkevičius

Vilnius 2007

TURINYS

TURINYS	2
ĮŽANGA	3
1. PILIETYBĖS SAŲOKA	5
2. 1989 m. lapkričio 3 d. LIETUVOS TSR PILIETYBĖS ĮSTATYMO PRINCIPAI...	10
3. 1991 m. gruodžio 5 d. LIETUVOS RESPUBLIKOS PILIETYBĖS ĮSTATYMO PRINCIPAI.....	23
4. DVIKUBA PILIETYBĖ.....	37
4. 1. DVIKUBA PILIETYBĖ LIETUVOS RESPUBLIKOJE.....	43
4.2. DVIKUBOS PILIETYBĖS ĮTVIRTINIMAS LIETUVOS RESPUBLIKOS TEISĖS AKTUOSE.....	45
4.3. UŽSIENIO VALSTYBIŲ POZICIJA DVIKUBOS PILIETYBĖS KLAUSIMU	58
IŠVADOS	62
LITERATŪROS SĄRAŠAS	65
Santrauka.....	69

IŽANGA

Konstitucinis Teismas, aiškindamas konstitucinį Lietuvos Respublikos pilietybės institutą, yra konstatavęs, kad pilietybė yra nuolatinis, nepertraukiamas asmens ir valstybės teisinis ryšys. Pilietybės santykiai atsiranda asmeniui tapus piliečiu ir tęsiasi iki mirties arba pilietybės netekimo. Minėtas asmens ir valstybės ryšys išlieka nepriklausomai nuo teritorijos, todėl jis yra nuolatinis (nepertraukiamas), kas sudaro prielaidas atskirti šį ypatingą teisinį ryšį nuo teisinio ryšio, susidarancio tarp valstybės ir joje nuolat ar laikinai gyvenančių užsieniečių. Užsieniečiams, išvykus iš valstybės, jų teisinis ryšys su valstybe nutrūksta, priešingai nei piliečiams, kuriems išvykus į užsienio valstybę teisinis ryšys su pilietybės valstybe išlieka.

Tyrimo aktualumas. Nagrinėjama tema yra aktuali pastaruoju metu tuo, kad didelė dalis asmenų migruoja po pasaulį, apsistodami tam tikroje valstybėje laikinai arba pasilikdami nuolat gyventi, todėl jų pilietybės statusas turi būti tinkamai išspręstas, kad būtų kuo mažiau apatridų. Tyrinėjimą skatina pasaulyje vis labiau ryškėjančios dvigubos pilietybės tendencijos. Dvigubos pilietybės teisinis reguliavimas mažai nagrinėtas Lietuvoje, dėl to čia pasireiškia tyrimo naujumas.

Tyrimo tikslas. Remiantis Konstitucinio Teismo praktika, teisės aktais, mokslininkų darbais ištirti pilietybės instituto raidą bei peržvelgti dvigubos pilietybės galimybes Lietuvos Respublikoje ir pateikti išvadas.

Tyrimo apimtis. Atsižvelgiant į tai, kad magistro darbo apimtis yra ribota, tyrimo šaltiniais pasirenkami teisės aktai, priimti nuo 1989 m. lapkričio 3 d. Pilietybės įstatymo iki 2006 m. lapkričio 13 d. Konstitucinio Teismo nutarimo „Dėl teisės aktu, reguliuojančių Lietuvos Respublikos pilietybės santykius, nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai.“ Atskaitos tašku pasirinktas 1989 m. lapkričio 3 d. Pilietybės įstatymas siekiant atskleisti, kaip pilietybės klausimas buvo išspręstas Sovietų imigrantams, kurių nemaža dalis pasiliko Lietuvoje. Pabaigiama Konstitucinio Teismo nutarimu, kadangi jis lemia didžiules permainas pilietybės institute, kurios artimiausiu metu turėtų būti išspręstos.

Tyrimo objektas. Tyrimas yra nukreiptas į Lietuvos Respublikos pilietybę, kaip asmens ir valstybės teisinį ryšį.

Tyrimo metodai. Sisteminės analizės metodas, kuris naudojamas atskleisti nagrinėjamo instituto esmę, tikslus, darbe būtinas normų visumos supratimas, jų jungimas į vientisą sistemą. Teisinių dokumentų analizės metodas taikomas atliekant teisinės praktikos ir mokslinės literatūros analizę, nagrinėjant pilietybės institutą.

Lyginamosios analizės metodas naudojamas lyginant įvairių mokslininkų nuomones nagrinėjama tema. Istorinis metodas naudojamas analizuojant pilietybės institutą, atsižvelgiant į istorines aplinkybes. Loginis metodas taikomas aiškinantis teisės normų turinį, pateikiant išvadas, apibendrinimus.

Rašant darbą naudotasi įvairiais šaltiniais: analizuoti teisės aktai, spaudos straipsniai bei aktuali informacija iš interneto naujienų portalų ir svetainių. Svarbiausieji šaltiniai yra BRUBAKER, R. *Pilietybė ir tautiškumas Prancūzijoje ir Vokietijoje*; SINKEVIČIUS, V. *Lietuvos Respublikos pilietybė*; VADAPALAS, V. *Tarptautinė teisė. Bendroji dalis*; RÖMERIS, M. *Valstybė ir jos konstitucinė teisė*; BURINSKAITĖ, K. *Lietuvos ir Rusijos santykiai XV-XX a.*

Pirmoje darbo dalyje nagrinėjama pilietybės sąvoka, pilietybės įgijimas, netekimas, kurie padės suprasti kuo ypatingos pilietybės statusas. Antroje ir trečioje dalyse analizuojami 1989 m. lapkričio 3 d. Lietuvos TSR pilietybės įstatymas ir 1991 m. gruodžio 5 d. Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymas bei jų raidą. Paskutinėje - ketvirtoje dalyje gvildinama aktualiausia šių dienų Lietuvos Respublikos pilietybės instituto problema - dviguba pilietybė. Darbo pabaigoje pateikiamos išvados.

1. PILIETYBĖS SAŲOKA

Pilietybė – tai narystė valstybinėje bendruomenėje, sukurianti teises ir pareigas, kurias turi tik asmenys, turintys ypatingą piliečio statusą. Valstybės savo įstatymuose gali įtvirtinti atskiras socialines ekonomines, politines ir asmenines teises ir pareigas, kurios padėtų piliečius atskirti nuo užsieniečių, gyvenančių valstybės teritorijoje. Piliečiai privalo saugoti valstybės interesus, stiprinti valstybės galią, būti ištikimi valstybei.

Literatūroje dažniausiai išskiriamos trys pilietybės rūšys: nacionalinė, supranacionalinė ir garbės. Nacionalinė pilietybė – tai atskiros valstybės pilietybė. Supranacionalinė arba viršnacionalinė pilietybė – tai pilietybė, kurią turi asmenys, priklausantys tam tikram, valstybes jungiančiam susivienijimui. Pavyzdys galėtų būti Europos Sąjungos pilietybė, kuri įtvirtinta Mastrichto sutartimi. Ši pilietybės rūšis neturi tokio stipraus emocinio ryšio kaip nacionalinė pilietybė, kur dažniausiai ištikimybė pilietybei susiformuoja nuo gimimo. Taip pat ir dalyvavimas politiniame bei pilietiniame gyvenime pasireiškia skirtingai, nei piliečio dalyvavimas valstybės gyvenime. Tokiems piliečiams deklaruojamas laisvas asmenų judėjimas valstybėse narėse, jie gali turėti tam tikras politines teises, laisvai įsidarbinti tam tikrose srityse. Garbės pilietybė gali būti numatyta valstybių įstatymuose ir teikiama išimties tvarka asmenims, turintiems tam tikrų nuopelnų valstybei.

Tarptautinės teisės požiūriu pilietybė gali būti laikoma nuolatinio teisinio ryšiu, kuriuo asmuo, susijęs su valstybe, nepriklausomai nuo to, kur šis asmuo bebūtų. Šis ryšys leidžia valstybei vykdyti savo jurisdikciją asmens atžvilgiu, nesvarbu kur jis bebūtų.¹ Taip pat pasisakė ir Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas 1994 m. balandžio 13 d. nutarime: „pilietybė yra nuolatinis asmens politinis teisinis ryšys su konkrečia valstybe, grindžiamas abipusėmis teisėmis bei pareigomis ir iš jų išplaukiančiu savitarpio pasitikėjimu, ištikimybe bei gynyba“.² Panašiai ir S.Vansevičius savo knygoje aptaria pilietybės institutą – apibrėžia jį kaip nuolatinį politinį teisinį asmens ir valstybės ryšį, kuris parodo asmens priklausomybę konkrečiai valstybei, tarpusavio teises ir pareigas.³ Neprieštaraujant minėtiems apibrėžimams, reikėtų pasisakyti, kad pilietybė yra asmens narystė valstybėje grindžiama asmens ir valstybės tarpusavio teisėmis ir pareigomis. Pilietybės apibrėžimas yra formali

¹ VADAPALAS, V. *Tarptautinė teisė. Bendroji dalis*. – Vilnius: Eugrimas, 1998, p. 279.

² Valstybės žinios, 1994, Nr. 29-524.

³ VANSEVIČIUS, S. *Valstybės ir teisės teorija*. – Vilnius: Justitia, 2000, p. 75.

konstrukcija, nesiejama su asmens tautybe. Tai yra teisinis instrumentas atskiriantis piliečius nuo svetimšalių.

1997 m. lapkričio 6 d. buvo priimta Europos konvencija dėl pilietybės⁴. Konvencija, skirta pilietybės koliziniams klausimams spręsti, taip pat ir pilietybės pasikeitimo valstybių teisių perėmimo atvejais bei karinės prievolės klausimams spręsti, kai prievolinkas turi daugiau nei vieną pilietybę, pilietybės sąvoką sieja su teisiniu ryšiu tarp asmens ir valstybės, apibrėžiant ją kaip teisinį ryšį tarp asmens ir valstybės, kuris nenurodo asmens etninės kilmės.

Teisinis ryšys akcentuojamas ir Tarptautinio Teisingumo Teismo sprendime Nottenbohm byloje (Lichtenšteinas prieš Gvatemalą, 1955). Teismas konstatavo, kad „valstybė gali pretenduoti, kad jos nustatytas normas pripažintų kita valstybė tik tada, jei šios normos atitinka bendrą tikslą, kad teisinis pilietybės ryšys sutaptų su tikroju asmens priklausymu valstybei, kas, savo ruožtu, leistų jai vykdyti savo piliečių gynybą santykiuose su kitomis valstybėmis.“⁵

V. Sinkevičius teigia, kad „kai apibūdinant pilietybę pirmiausiai nurodomas ne asmens ir valstybės teisinis ar politinis teisinis ryšys, o asmens priklausymas valstybei, kartu yra sudaromos prielaidos kurti, pvz., tokį pilietybės santykių turinį: pilietybės santykiuose dominuojantis subjektas yra valstybė (taip pernelyg sureikšminamas valstybės vaidmuo); asmuo yra vienašališkai priklausomas nuo valstybės ir jai pavaldus (taip yra sumenkinamas asmens vaidmuo). <...> Ne asmens priklausymas valstybei lemia asmens ir valstybės teisinio ryšio buvimą. Pilietybę laikant asmens priklausymu valstybei neatskleidžiama, kas yra minėtas asmens priklausymas valstybei. Kita vertus, ir ne asmens bei valstybės teisinis ryšys lemia asmens priklausymą valstybei. <...> pats asmens ir valstybės teisinis ryšys reiškia asmens priklausymą valstybei. Nelemia, bet reiškia. Pabrėžtina ir tai, kad šis ryšys reiškia ne bet kokią asmens priklausymą valstybei, o tik teisinį. Būtent asmens ir valstybės teisinis ryšys reiškia, kad asmuo įgyja (turi) specifines šios valstybės piliečio savybes, specifinę būseną, leidžiančią jam turėti teisių, laisvių ir pareigų, kurias turi tik piliečiai, visumą.“⁶

Literatūroje pilietybė apibūdinama ir kaip narystė valstybėje. E. Šileikis iš Konstitucijos nuostatų kildina tokius pilietybės apibrėžimus: „pilietybė – individo teisinės narystės valstybėje ir ją kuriančioje valstybinėje bendruomenėje forma“,

⁴ 1997 m. Europos konvencija dėl pilietybės. – Pagrindinės Europos Tarybos sutartys. (Europos Tarybos leidinys). – 2000.

⁵ ICJ Reports 1955, p. 23.

⁶ SINKEVIČIUS, V. *Lietuvos Respublikos pilietybė 1918-2001 metais*. - Vilnius: TIC, 2002, p. 14-15.

„pilietybė – valstybės ir pilietijos politinio ir teisinio pasitikėjimo ir pagalbos forma“.⁷ Šio požiūrio laikosi ir R. Brubaker, kuris teigia, kad politinė teritorija, ribota ir valstybės kontroliuojama, suponuoja narystę. Narystė, anot autoriaus, parodo tam tikrą būdą kaip atskirti piliečius nuo užsieniečių. Moderni valstybė įvardijama kaip teritorinė organizacija ir asmenų asociacija.⁸

Asmens ir valstybės teisinis ryšys plačiau aptartas minėtoje V. Sinkevičiaus monografijoje. Akcentuojama, kad pilietybė yra nuolatinis asmens ir valstybės teisinis ryšys. Nuolatinis ryšys, nes jis yra pastovus, nepertraukiamas. Nuolatinis ryšys, anot autoriaus, yra būtina valstybės valdžios funkcionavimo sąlyga, nes ši gali realiai funkcionuoti tik tada, kai yra nuolatinė jos jurisdikcija gyventojams, kurių daugumą sudaro piliečiai. Asmeniui toks ryšys reikalingas tam, kad jis turėtų galimybę dalyvauti valstybės valdyme, turėtų visas teises ir laisves, kurias turi tik piliečiai, turėtų valstybės globą būdamas valstybės teritorijoje ir už jos ribų. Pabrėžiama, jog nepakanka nurodyti, kad nuolatinis teisinis ryšys yra vien tarpusavio teisių ir pareigų visuma, nes tada būtų galimybė painioti su užsieniečiais ar asmenimis be pilietybės. Teisių ir pareigų visumoje privalo būti tokios asmens teisės ir pareigos, kurias turi tik piliečiai arba tik valstybė savo piliečių atžvilgiu.

Išskiriamas ir pilietybės pastovumas erdvėje bei laike. Pastovumas erdvėje reiškia, kad asmuo lieka pilietis nepriklausomai nuo teritorijos, kurioje jis yra. Pastovumą laike rodo pilietybės nepertraukiamumas: ji atsiranda, kai asmuo tampa piliečiu. Pilietybės pastovumas yra tas teisinis kriterijus, kuris skiria ją nuo ryšio, susidarancio tarp valstybės ir joje nuolat arba laikinai gyvenancio užsieniečio ar asmens be pilietybės. Piliečiui persikėlus į kitą valstybę teisinis ryšys su valstybe išlieka, kai tuo tarpu užsieniečiui ar asmeniui be pilietybės – nutrūksta. Pastovumas erdvėje yra įtvirtintas Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo (2006 m. lapkričio mėn. 13 d. redakcija) 5 str. „Lietuvos Respublikos pilietis, gyvenantis kitoje valstybėje, savaime nepraranda Lietuvos Respublikos pilietybės. Lietuvos valstybė gina ir globoja savo piliečius už Lietuvos Respublikos ribų.“

Taigi, iš kur atsiranda pilietybės apibrėžime akcentuojamas asmens ir valstybės teisinis ryšys? Pilietybės santykiai yra teisiniai santykiai, kadangi patenka į teisinio reguliavimo sritį ir įgauna teisinį pobūdį. Šie santykiai yra sureguliuoti teisės normomis, kurios numato tokių santykių atsiradimo, pasikeitimo bei pasibaigimo sąlygas. Tai gali

⁷ ŠILEIKIS, E. *Alternatyvi konstitucinė teisė*. - Vilnius: TIC, 2003, p. 122.

⁸ BRUBAKER, R. *Pilietybė ir tautiškumas Prancūzijoje ir Vokietijoje*. - Vilnius: Pradai, 1998, p. 45.

būti Konstitucija, įstatymai, tarptautinės sutartys. Pilietybės teisiniai santykiai atsiranda juridinių faktų pagrindu – gimimu, valstybės institucijos atitinkamu sprendimu.

Teisės literatūroje nėra vieningo pilietybės apibrėžimo, kadangi autoriai ją supranta įvairiai. Dažniausiai pilietybės sąvoka atskleidžiama per tam tikrus veiksmus, todėl galima atsižvelgti į V. Sinkevičius pateiktus svarbiausius požymius, kurių dėka galima visapusiškai atskleisti pilietybės sampratą. Autorius teigia, kad pilietybė yra asmens ir valstybės nuolatinis teisinis ryšys, reiškiantis asmens teisinę priklausomybę valstybei, pastovumas pasireiškia erdvėje ir laike. Akivaizdu, kad teisinis santykis pasireiškia tarp dviejų šalių, todėl asmens ir valstybės nuolatinis teisinis ryšys yra abipusis, jį išreiškia asmens ir valstybės atitinkamų teisių bei pareigų visuma ir abipusė atsakomybė. Pilietybė priklauso valstybės jurisdikcijai neatsižvelgiant į jo buvimo vietą. Pilietybė apibūdinama kaip tam tikras teisinis būvis, kurį atspindi bendras teisinis pilietybės reguliavimas ir tam tikras dokumentas įtvirtinantis individo statusą.

Tarptautinės teisės požiūriu pažymėtina tai, kad kiekviena valstybė turi teisę savo nacionalinėje teisėje įtvirtinti kriterijus, kuriais remiantis ji nustato, kas yra jos piliečiai, tarptautinė teisė yra pajėgi spręsti kai kuriuos kolizinius klausimus, pirmiausiai asmeniui turint kelias pilietybes arba neturint jokios pilietybės.

Principas, pagal kurį pilietybės nustatymas yra valstybės vidaus reikalas, nustatytas 1930 m. Konvencijos dėl kai kurių klausimų, liečiančių pilietybės įstatymų koliziją, 1 str.: „Kiekviena valstybė savo įstatymu nustato, kas yra jos piliečiai. Šį įstatymą turi pripažinti kitos valstybės, jeigu jis atitinka tarptautines konvencijas, tarptautinį paprotį ir visuotinai pripažintus teisės principus, liečiančius pilietybę.“⁹ Nuolatinio Tarptautinio Teisingumo Teismo konsultacinėje išvadoje *Dekretų dėl pilietybės, priimtų Tunise ir Maroke, byloje (1923)* taip pat pasisakyta, kad valstybė pati nustato savo pilietybės įgijimo sąlygas.¹⁰ Analogiškai deklaruoja ir Europos konvencija dėl pilietybės 3 str.: „Kiekviena valstybė pagal savo teisę nustato, kas yra jos piliečiai. Kitos valstybės šią teisę pripažįsta tiek, kiek ji atitinka tarptautines konvencijas, paprotinę tarptautinę teisę ir teisės principus, paprastai sietinus su pilietybe.“¹¹

Nustatydamas Lietuvos Respublikos pilietybės įgijimo pagrindus ir reguliuodamas pilietybės įgijimo ir netekimo tvarką, įstatymų leidėjas taip pat turi diskreciją, kurią jam suteikia tarptautinė teisė ir Lietuvos Respublikos Konstitucijos 12

⁹ Europos taryba *CONVENTION ON CERTAIN QUESTIONS RELATING TO THE CONFLICT OF NATIONALITY LAWS THE HAGUE - 12 APRIL 1930*. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007-03-01]. Prieiga per internetą: <<http://www.coe.int>>.

¹⁰ PCIJ Reports, Series B, No. 4, p. 24.

¹¹ 1997 m. Europos konvencija dėl pilietybės. – Pagrindinės Europos Tarybos sutartys. (Europos Tarybos leidinys). – 2000.

straipsnis. Tačiau įstatymų leidėjas negali paneigti Lietuvos Respublikos pilietybės instituto prigimties ir prasmės, jis turi paisyti konstitucinio reikalavimo, kad Lietuvos Respublikos pilietis kartu gali būti ir kitos valstybės piliečiu tik atskirais įstatymo numatytais atvejais.

Tarptautinė teisė reguliuoja kai kuriuos pilietybės klausimus, pavyzdžiui, jei asmuo turi ne vieną pilietybę, tai yra bipatridas arba jos visai neturi – apatridas, taip pat ir pilietybės pasikeitimo valstybių teisių perėmimo atvejais bei karinės prievolės klausimams spręsti, kai prievolinkas turi daugiau nei vieną pilietybę ir kt. Tarptautiniu lygiu 1930 m. yra priimta Konvencija dėl kai kurių klausimų, liečiančių pilietybės įstatymų koliziją,¹² 1961 m. Konvencija dėl atvejų be pilietybės sumažinimo,¹³ 1964 m. Konvencija dėl informacijos pasikeitimo suteikus pilietybę,¹⁴ 1963 m. Europos Tarybos rėmuose Strasbūre sudaryta konvencija dėl pilietybių daugeto atvejų sumažinimo, 1997 m. buvo priimta Europos konvencija dėl pilietybės.¹⁵ Lietuvos Respublika 1999 m. gruodžio 14 d. ratifikavo Konvenciją dėl pilietybės neturinčių asmenų statuso, pasirašytą 1954 m. rugsėjo 28 d. Niujorke,¹⁶ pagal kurią susitariančiosios valstybės pagal galimybę padeda asmenims be pilietybės asimiliuotis ir natūralizuotis.

Iš visų šių teiginių galima padaryti išvadą, kad pilietybė yra ypatingas teisinis ryšys su valstybe, t. y. pastovus ir nepertraukiamas, leidžiantis asmeniui garantuoti visas teises ir laisves, kurias turi tik valstybės piliečiai, taip pat prireikus turėti valstybės globą tiek konkrečioje valstybėje, tiek už jos ribų.

Taigi piliečiai yra specialaus statuso gyventojų subgrupė, siejami nuolatiniais, nepertraukiamais ryšiais su konkrečia valstybe. Pilietybė yra ilgalaikis asmens statusas, kuriam įgyti neužtenka vien sėslumo cenzo, kuris taip pat nėra priklausomas nuo teritorijos. Tačiau pilietybės statusas yra formalumas, kuris pastebimas ir svarbus atsirandant administraciniams santykiams. Pilietybė nėra tik šiaip statusas, ji užtraukia asmens atsakomybę ir pareigas prieš valstybę, tokias kaip mokestinės prievolės, karinė tarnyba, teisės aktų laikymasis, ištikimybė valstybei.

¹² Europos Taryba *CONVENTION ON CERTAIN QUESTIONS RELATING TO THE CONFLICT OF NATIONALITY LAWS THE HAGUE - 12 APRIL 1930*. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007-03-01]. Prieiga per internetą: <<http://www.coe.int>>.

¹³ Konvencija dėl atvejų be pilietybės sumažinimo (1961 m.). – Zakonodatelstvo SSSR i meždunarodnyje soglašenija po voprosam graždanstva. Sbornik. – Moskva: Meždunarodnyje otnošenija, 1964.

¹⁴ Europos Komisija *Convention on the exchange of information concerning acquisition of nationality*. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007-03-01]. Prieiga per internetą: <<http://ec.europa.eu>>.

¹⁵ Europos konvencija dėl pilietybės (1997 m.). – Pagrindinės Europos Tarybos sutartys. „Europos Tarybos leidinys). – 2000.

¹⁶ Valstybės žinios, 2000, Nr. 59-1755.

2. 1989 m. lapkričio 3 d. LIETUVOS TSR PILIETYBĖS ĮSTATYMO PRINCIPAI

1940 m. rugsėjo 7 d. aneksavus Lietuvą, piliečiams buvo primesta SSRS pilietybė. Tačiau aneksavimą pripažinus neteisėtu, pagal principą *ex injuria non oritur jus*, šis aktas kvalifikuotinas kaip niekinis.¹⁷ Tad, teisės literatūroje pagrįstai teigiama, kad Lietuvos Respublikos pilietybės santykiai nenutrūko, o tik buvo sutrikdyti (ar net suspenduoti) dėl neteisėtos okupacijos ir aneksijos.

Pilietybės institutas, remiantis jos tęstinumu bei atsižvelgiant į to meto politinę situaciją atkuriamas laipsniškai. Laikmetis pasižymėjo tuo, kad 1985 m. M. Gorbačioviui atėjus į valdžią prasidėjo naujas SSRS, o kartu Lietuvos istorijos etapas. Gorbačiovo vykdomos reformos – valstybės, politinės sistemos ir visuomenės demokratizavimas ir viešumo proceso inicijavimas. Visuomenėje dėl sušvelnėjusio režimo ir cenzūros imama laisviau ir drąsiau kalbėti, kritikuoti, liesti anksčiau draudžiamas temas. Gorbačiovo laikais jaučiamas naujas požiūris ne tik į politiką, bet ir į ekonomikos problemas. Impulsas pradėti reformas kilo iš sunkumų susijusių su ekonomikos plėtra. Ekonominė ir politinė sistema neatitiko gyvenimo tikrovės. Visuomenė vis labiau nusivilia sistema, nes ji nepateisino lūkesčių. Reformatoriai suprato, kad ekonominės permainos galimos tik keičiantis visuomenei, suteikiant jai daugiau laisvės. Ekonominės reformos neįmanomos be politinių pasikeitimų.¹⁸

M. Gorbačiovo reformos sukėlė didžiulius procesus, visuomenės permainas Lietuvoje. Režimui susilpnėjus, suaktyvėjo visuomeninis gyvenimas. Ėmė kurtis įvairūs klubai, grupės, judėjimai. Vienas iš jų – Lietuvos persitvarkymo sąjūdis (toliau Sąjūdis), kuriam buvo lemta suvaidinti labai svarbų vaidmenį atkuriant Lietuvos valstybingumą. Gyvenimo liberalizavimas, cenzūros ir kontrolės sumažėjimas paskatino žmones labiau įsitraukti į visuomeninį gyvenimą, nebijoti reikšti savo nuomonę, priminti faktus, kurie anksčiau buvo tabu.

1989 m. išsivadavimo judėjimas vis labiau akcentavo būsimą Lietuvos valstybės atkūrimo tikslą. 1989 m. gruodžio 7 d. panaikinus komunistų partijos monopolį, 1990 m. vasario 24 d. Sąjūdis rinkimuose į Aukščiausiąją tarybą laimėjo daugumą balsų. Sąjūdis iš esmės pakeitė Lietuvos ir Sovietų Sąjungos santykius.

¹⁷ ZIEMELE, I. *The citizenship Issue in the Republic of Latvia*. // *Citizenship and Nationality Status in the New Europe*, p. 194-195.

¹⁸ BURINSKAITĖ, K. *Lietuvos ir Rusijos santykiai XV-XX a.* - Vilnius: Alma littera, 2005, p. 130.

1988 m. spalio 22 d. Sąjūdžio steigiamajame suvažiavime suformuluoti pagrindiniai Sąjūdžio tikslai, ir vienas iš jų – Lietuvos TSR valstybinis suverenitetas, kuris turi apimti Lietuvos TSR pilietybės statusą. Įstatymo priėmimu ketinta išspręsti tokias problemas: darbo jėgos imigracija į Lietuvą, Lietuvos TSR gyventojų ryšiai su užsienio piliečiais ir kt. Rusakalbių migraciją į Lietuvą skatino tai, kad ekonomikoje buvo vystomos ne tik tradicinės pramonės šakos – lengvoji, maisto pramonė, bet įdiegiamos ir naujos, glaudžiai susijusios su Sovietų Sąjungos kariniu pramoniniu kompleksu – chemijos, elektronikos, radioelektronikos ir energetikos.¹⁹

V. Sinkevičius pabrėžia, kad pilietybės institutui 1989 metais svarbus faktas buvo 1989 m. gegužės 18 d. Lietuvos TSR Konstitucijos pakeitimas, kuris lėmė, kad „iš LTSR Konstitucijos buvo pašalinta norma, nustatanti, jog Lietuvos TSR pilietis yra TSRS pilietis; <...> įvesta norma numatanti, kad Lietuvos TSR pilietybės turinį, įgijimo bei netekimo sąlygas ir tvarką reguliuoja Lietuvos TSR pilietybės įstatymas“.²⁰ Lietuvos TSR pilietybės klausimai yra išimtinai Lietuvos TSR, o ne TSRS kompetencijoje. Taigi buvo sukurtas pagrindas, kuriuo remiantis priimtas pilietybės įstatymas.

Rengiant įstatymą didelės diskusijos kilo dėl jo 1-ojo straipsnio, kuris apibrėžia kas yra Lietuvos TSR piliečiai. Vieni projektai labiau akcentavo *jus sanguinis* (kraujo teisės) principą, kiti – *jus soli* (žemės teisės). Dėl projektų įvairovės LTSR Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumas 1989 m. liepos 3 d. nutarimu²¹ sudarė komisiją parengti galutinį projektą ir pateikti jį LTSR Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumui.

Komisijos parengtas pirmasis projektas, kuriuo siekta piliečiais laikyti tik tuos asmenis, kurie turėjo tam tikrą ryšį su Lietuva, patys buvo Lietuvos piliečiais, piliečių vaikai nuolat gyvenantys Lietuvoje arba gimę Lietuvoje arba buvo kilę iš asmenų, kurie buvo gimę Lietuvoje, LTSR Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo sutiktas prieštaragai. Buvo nuspręsta išplėsti asmenų, kurie pripažįstami LTSR piliečiais, ratą. Piliečiais nutarta laikyti ir asmenis, kurie atvyko į Lietuvą po 1940 m. ir pastaruosius penkis metus nuolat gyvena Lietuvoje. Toks projektas 1989 m. rugpjūčio 6 d. paskelbtas spaudoje ir buvo aktyviai svarstomas, gauta įvairių pasiūlymų ir pastabų. 1989 m. rugsėjo 22-23 dienomis įstatymo projektas buvo svarstomas LTSR Aukščiausiosios

¹⁹ Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdžio steigiamojo suvažiavimo rezoliucija Nr. 2 „Dėl Lietuvos TSR suvereniteto sampratos“. – Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdis. Steigiamasis suvažiavimas. – Vilnius: Mintis, 1990, p. 218.

²⁰ SINKEVIČIUS, V. Lietuvos Respublikos pilietybė 1918-2001 metais. - Vilnius: TIC, 2002, p. 103.

²¹ Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos ir Vyriausybės žinios, 1989, Nr. 20-232.

Tarybos sesijoje, čia nutarta pratęsti svarstymą, ir spaudoje rugsėjo 28 d. antrą kartą paskelbtas komisijos aprobuotas projektas.²²

Pastarasis komisijos projektas sutiktas gana palankiai. Čia buvo dar labiau išplėstas piliečių ratas – įtraukti ir vaikaičiai buvusių Lietuvos piliečių, taip pat ir kiti iki 1940 m. birželio 15 d. buvę Lietuvos gyventojai.²³

Galiausiai 1989 m. lapkričio 3 d., kai Lietuva dar buvo okupuota ir aneksuota Sovietų Sąjungos, Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdis pasiekė, kad Lietuvos TSR Aukščiausioji Taryba – institucija sukurta Sovietų Sąjungos, priimtų Lietuvos TSR pilietybės įstatymą.

Aukščiausioji Taryba taip pat priėmė keturis teisės aktus, kuriais buvo aiškinamos atskiros įstatymo nuostatos, nustatyta kai kurių nuostatų taikymo tvarka, t. y. 1990 m. birželio 19 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo 7 ir 35 straipsnių taikymo tvarkos;“ 1990 m. liepos 10 d. įstatymas „Dėl Lietuvos Respublikos pilietybės klausimų sprendimo tvarkos nuostatų;“ 1991 m. balandžio 16 d. įstatymas „Dėl Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo 18 str. papildymo;“ 1991 m. spalio 31 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo 2 str. ketvirtosios dalies išaiškinimo“.

Lietuvos TSR pilietybės įstatymo 35 str. 4 d. įstatymui įgyvendinti buvo nustatytas dviejų metų nuo jo įsigaliojimo terminas. Ši norma aiškintina per įstatymo 1 str. 3 p., kur numatyta, kad „kiti asmenys, kurie iki šio įstatymo įsigaliojimo dienos nuolat gyveno Respublikos teritorijoje ir turi čia nuolatinę darbo vietą arba nuolatinį legalų pragyvenimo šaltinį <...> per dvejus metus nuo šio įstatymo įsigaliojimo laisvai apsisprendžia dėl pilietybės“, 2 str. 4 d., kur nustatyta, kad „pilnamečiai asmenys, kurie per dvejus metus nuo šio įstatymo įsigaliojimo neįgijo Lietuvos TSR piliečio paso, laikomi nepriėmusiais Lietuvos TSR pilietybės“. Paminėtina ir tai, kad pagal pilietybės įstatymo 35 str. 1 d. „šio įstatymo 1 str. nurodyti asmenys, kol jie laisvai apsisprendžia dėl pilietybės, gali naudotis Lietuvos TSR piliečio teisėmis dvejus metus nuo šio įstatymo įsigaliojimo“.

Po ilgų diskusijų piliečiais buvo pripažįstami:

1) asmenys, kurie buvo Lietuvos Respublikos piliečiai, jų vaikai ir vaikaičiai, taip pat kiti iki 1940 metų birželio 15 dienos buvusieji nuolatiniai dabartinės Lietuvos TSR teritorijos gyventojai, jų vaikai ir vaikaičiai, nuolat gyvenantys Lietuvos TSR teritorijoje;

²² SINKEVIČIUS, V. *Lietuvos Respublikos pilietybė 1918-2001 metais*. - Vilnius: TIC, 2002, p. 105.

²³ Ibidem.

2) asmenys, turintys nuolatinę gyvenamąją vietą Lietuvos TSR, jeigu jie yra patys gimę ar įrodę, kad bent vienas iš tėvų ar seneliai yra gimę Lietuvos TSR teritorijoje ir jeigu jie nėra kitos valstybės piliečiai;

3) kiti asmenys, kurie iki šio įstatymo įsigaliojimo dienos nuolat gyveno Respublikos teritorijoje ir turi čia nuolatinę darbovietę arba nuolatinį legalų pragyvenimo šaltinį. Šie asmenys per dvejus metus nuo šio įstatymo įsigaliojimo laisvai apsisprendžia dėl pilietybės;

4) asmenys, įgiję Lietuvos TSR pilietybę pagal šį įstatymą.²⁴

Akivaizdu, kad Pilietybės įstatymo 1 str. 3 p. minimi asmenys, t. y. „kiti asmenys, kurie iki šio įstatymo įsigaliojimo dienos nuolat gyveno Respublikos teritorijoje ir turi čia nuolatinę darbovietę arba nuolatinį legalų pragyvenimo šaltinį“ nuo asmenų, nurodytų šio straipsnio 1, 2 punktuose skiriasi tuo, kad jie anksčiau nebuvo turėję tvirtų nuolatinių teisinių ryšių su Lietuva, nei jie, nei jų tėvai ar seneliai nėra buvę Lietuvos Respublikos piliečiais. Tai dažniausiai buvo imigrantai turėję Sovietų Sąjungos pilietybę ir, atkūrus nepriklausomą Lietuvos valstybę, čia būtų tapę užsieniečiais. Šiems asmenims Lietuvos pilietybė buvo teikiama gerokai supaprastinta tvarka – iš jų buvo reikalaujama nuolat gyventi Lietuvos teritorijoje, turėti čia nuolatinę darbo vietą arba nuolatinį legalų pragyvenimo šaltinį, jie per dvejus metus nuo Pilietybės įstatymo įsigaliojimo turėjo teisę laisvai apsispręsti dėl pilietybės, t. y. pasilikti Sovietų Sąjungos pilietybę arba tapti Lietuvos piliečiais. Iš šios normos matyti, kad tai ne kas kita, o įstatymu nustatyta optacija.

Lietuvos TSR pilietybės įgijimas. 1989 m. lapkričio 3 d. Lietuvos TSR pilietybės įstatymas numatė penkis pilietybės įgijimo būdus: įgijimas gimimu, suteikus Lietuvos TSR pilietybę (natūralizacija), optacijos būdu, pilietybę suteikus išimties tvarka ir kitais Lietuvos TSR tarptautinių sutarčių numatytais pagrindais.

Pilietybės įgijimas gimstant (filiacija) yra pagrindinis pilietybės įgijimo būdas, jis padeda užtikrinti pilietybės tęstinumą bei pilietinės tautos tęstinumą. R. Brubaker pilietybės įgijimą gimimu vadina – įgijimu priskyrimu, t. y. „kiekviena valstybė priskiria savo pilietybę tam tikriems asmenims nuo gimimo“²⁵, tačiau čia pat jis išvelgia problemą, dėl tokio priskyrimo nuo gimimo, kai asmuo dar neturi galimybės apsispręsti. Jis teigia, kad formali pilietybė gali nesutapti su jų aktualiais ryšiais ir prisirišimais, kad asmenų daugumai pilietybė gali būti tik primestas, priskirtas statusas.²⁶ Toks priskyrimas remiasi narystės prielaida. Tikimasi, kad asmenys nuo gimimo išsiugdys

²⁴ Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos ir Vyriausybės žinios, 1989, Nr. 33-444.

²⁵ BRUBAKER, R. *Pilietybė ir tautiškumas Prancūzijoje ir Vokietijoje*. - Vilnius: Pradai, 1998, p. 59.

²⁶ BRUBAKER, R. *Pilietybė ir tautiškumas Prancūzijoje ir Vokietijoje*. - Vilnius: Pradai, 1998, p. 60.

prieraišumą ir ištikimybę valstybei, kas ateityje taps pilietybės pagrindu. Skirtingose valstybėse priskyrimo kriterijai skiriasi, tai gali būti daroma atsižvelgiant į tėvų pilietybę arba gimimo valstybę. Gali būti išvelgiama keletas priežasčių, kodėl pilietybė priskiriama. Pagrindinės būtų administracinis patogumas bei galimybė priskirti individus valstybei išvengiant asmenų be pilietybės statuso.

Lietuvos TSR pilietybės įstatymas priskyrimą siejo tiek su tėvų pilietybe, tiek atskirais atvejais su teritorija. 11 str., buvo pasirinktas *jus sanguinis* principas, kai pilietybę lemia kraujo ryšys, o ne valstybė, kurioje vaikas gimė. „Vaikas, kurio abu tėvai jo gimimo metu buvo Lietuvos TSR piliečiai, yra Lietuvos TSR pilietis nepriklausomai nuo to, ar jis gimė Lietuvos TSR teritorijoje, ar už jos ribų.²⁷ Tas pats elementas ima viršų ir tokiu atveju, kai vienas iš tėvų vaiko gimimo metu yra Lietuvos TSR pilietis, o kitas – asmuo be pilietybės arba nežinomas, tai vaikas bus Lietuvos TSR pilietis nepriklausomai nuo gimimo vietos.

Tačiau teritorijos elementas išryškėja 12 str., kur susiduriama su situacija, kai vienas iš tėvų yra užsienio šalies pilietis ar asmuo be pilietybės, tokiu atveju, kad vaikas būtų pripažįstamas Lietuvos TSR piliečiu reikėjo įvykdyti keletą sąlygų, t. y. vaikas buvo laikomas Lietuvos TSR piliečiu, jeigu – jis gimė Lietuvos TSR teritorijoje; jeigu nors jis ir gimė už Lietuvos TSR ribų, bet tėvų arba vieno iš jų nuolatinė gyvenamoji vieta tuo metu buvo Lietuvos TSR teritorijoje. Esant skirtingai tėvų pilietybei, jeigu vaiko gimimo metu vienas jų buvo Lietuvos TSR pilietis ir jeigu tuo metu abiejų tėvų nuolatinė gyvenamoji vieta buvo už Lietuvos TSR ribų, vaiko, gimusio už Lietuvos TSR ribų, pilietybė nustatoma tėvų susitarimu.

Jus soli principas pasirenkamas ir tuomet, kai gimus vaikui LTSR teritorijoje, nuolat čia gyvenantys tėvai yra asmenys be pilietybės (13 str.). Pagal 1961 m. Konvenciją dėl atvejų be pilietybės sumažinimo,²⁸ kiekviena Susitariančioji valstybė privalo suteikti savo pilietybę kiekvienam jos teritorijoje gimusiam asmeniui, kuris priešingu atveju būtų apatridas (1 str. 1 d.). Nors Lietuva nėra prisijungusi prie šios konvencijos, tačiau pripažino ir įtvirtino visuotinai priimtą principą, padedantį išvengti atvejų, kuomet asmuo būtų apatridas.

Pilietybė gali būti įgyjama ir natūralizacijos būdu. Tai procedūra, kai pilietybė suteikiama asmeniui, atitinkančiam įstatymo numatytas sąlygas. Visuotinai pripažįstamos pagrindinės natūralizacijos sąlygos yra sėslumo cenzas ir valstybinės

²⁷ Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos ir Vyriausybės žinios. 1989, Nr. 33-444.

²⁸ Konvencija dėl atvejų be pilietybės sumažinimo (1961 m.). – Zakonodatelstvo SSSR i meždunarodnyje soglašenija po voprosam graždanstva. Sbornik. – Moskva: Meždunarodnyje otnošenija, 1964.

kalbos mokėjimas. Natūralizacija yra grynai valstybės nuožiūra priimamas sprendimas. Nors ir įvykdžius įstatymo sąlygas valstybė turi spręsti – suteikti ar nesuteikti pilietybę, remiantis valstybės interesais. Valstybė gali remti natūralizaciją arba neremti, t. y. remiant numatomos aiškiai apibrėžtos sąlygos, kurias patenkinę kandidatai yra natūralizuojami, procedūra yra paprasta, priešingu atveju natūralizacijos procedūra ilga ir sudėtinga, gali būti dideli mokesčiai.

Lietuvos TSR pilietybės įstatymas natūralizacijai įgyvendinti numato keturias sąlygas, kurių įvykdymas yra prielaida įgyti pilietybę. Asmuo turi mokėti lietuvių kalbą, turėti nuolatinę gyvenamąją vietą Lietuvos TSR teritorijoje pastaruosius dešimt metų, privalo turėti nuolatinę darbo vietą arba nuolatinį legalų pragyvenimo šaltinį Lietuvos TSR teritorijoje ir žinoti Lietuvos TSR Konstitucijos pagrindus.

Viena iš sąlygų – dešimties metų sėslumo cenzas, pasirinktas po ilgų diskusijų, tačiau asmeniui, sudariusiam santuoką su Lietuvos TSR piliečiu, sėslumo cenzas trumpinamas iki vienerių metų (16 str.). Jau nekartą minėtoje V. Sinkevičiaus monografijoje, įstatymo nustatytas dešimties metų sėslumo cenzas, interpretuojamas kaip prielaida sustabdyti migraciją atsižvelgiant į užsienio valstybių patirtį, kur toks terminas pasiteisino. Šioje vietoje įstatyme aptinkama spraga, kadangi niekur nekalbama apie tai, nuo kada skaičiuojamas dešimties metų sėslumo cenzas. Kaip teigia V. Sinkevičius, praktika nuėjo tuo keliu, kad apie asmens gyvenimo Lietuvoje laiką buvo sprendžiama pagal nuolatinės gyvenamosios vietos įrašus pase.

Įstatymo nustatytais sąlygomis siekiama, kad pilietybė nebūtų suteikiama dėl praktinių paskatų, t. y. tikslu palengvinti kasdienį gyvenimą, turėti socialinį, ekonominį pranašumą. Tikimasi, jog kalbos mokėjimas, konstitucijos pagrindų žinojimas skatins greitesnę integraciją į Lietuvių tautą. Konstitucinis Teismas yra pasisakęs, kad pilietybės siekiantį asmenį ir valstybę dar iki pilietybės suteikimo turi sieti nuolatinis faktinis ryšys, kad nuolatinis gyvenimas valstybėje tam tikrą įstatyme nustatytą laiką bei valstybinės kalbos mokėjimas yra būtinos prielaidos užsieniečiui ar asmeniui be pilietybės integruotis į visuomenę, suvokti Tautos mentalitetą ir jos siekius, valstybės konstitucinę santvarką, susipažinti su Tautos ir valstybės istorija, kultūra, papročiais ir tradicijomis, pasirengti prisiimti atsakomybę už valstybės dabartį ir ateitį. Dėl minėtų priežasčių asmeniui, norinčiam įgyti pilietybę, nepakanka vien apsigyventi šalyje – tam būtina nuolat gyventi valstybėje ilgesnį laiką, kurį nustato įstatymas, mokėti valstybinę kalbą. Taigi pilietybės įgijimas siejamas su asmens tam tikru objektyviu ryšiu su valstybe. Ši ryši dažniausiai lemia tai, kad piliečių vaikai gimdami tampa piliečiais (*jus sanguinis*), kad kai kuriose valstybėse piliečiu laikomas asmuo,

gimęs tos valstybės teritorijoje (*jus soli*) arba tai, kad užsieniečio arba asmens be pilietybės nuolatinis faktinis ryšys su valstybe, jeigu šis užsienietis arba asmuo be pilietybės atitinka įstatyme nustatytas sąlygas ir jam yra suteikiama pilietybė (natūralizacija), tampa nuolatinis teisiniu ryšiu su valstybe.²⁹

Atsižvelgiant į tai, kad pilietybės suteikimas yra sąlygiškas, įstatymas numato atvejų dėl kurių pilietybė neįgyjama, sąrašą: LTSR pilietybė nesuteikiama asmenims padariusiems nusikaltimų žmogiškumui ar vykdžiusiems genocidą; baustiems laisvės atėmimo bausme už sunkų tyčinį nusikaltimą; chroniškiems alkoholikams ar narkomanams³⁰. Toks išskyrimas numatytas dėl valstybinių interesų.

Diskutuotina įstatymo numatyta galimybė supaprastinta tvarka įgyti pilietybę SSRS piliečiams ir jų vaikams iki LTSR pilietybės įstatymo įsigaliojimo dienos nuolat gyvenusiems Respublikos teritorijoje ir turėjusiems čia nuolatinį darbą arba nuolatinį pragyvenimo šaltinį. Jie galėjo per du metus nuo įstatymo įsigaliojimo laisvai apsispręsti dėl pilietybės. 1994 m. balandžio 13 d. Konstitucinio Teismo nutarime šis pilietybės įgijimo būdas kvalifikuotas kaip vienašališkai paskelbta optacija. Tokią išlygą greičiausiai lėmė to meto politinė situacija, pagrindinis dėmesys buvo sutelktas nepriklausomybės atkūrimui, dėl to bijota, kad atskiros gyventojų grupės nekeltų grėsmės, siekiama palaikyti gerus santykius su Rusija. Tokia pilietybės politika skyrėsi nuo Latvijos ir Estijos, kur SSRS piliečių atžvilgiu buvo taikomos įprastos natūralizacijos taisyklės, kaip ir bet kuriems užsieniečiams. Anot D. Žalimo, tokią kaimyninių valstybių poziciją įtakojo tai, kad gyventojų etninė sudėtis kėlė pavojų valstybės tautiniam tapatumui (kitataučių buvo apie 40 procentų) bei tai, kad pilietybės klausimus ėmėsi reguliuoti po nepriklausomybės atkūrimo³¹.

D. Žalimas, žvelgdamas per tarptautinės teisės prizmę, teigia, jog Baltijos valstybės neprivalėjo jose gyvenusiems SSRS piliečiams automatiškai suteikti savo pilietybės. „Baltijos šalys atkūrė savo nepriklausomybę, besiremamos valstybės tęstinumu, tad jos nėra Sovietų Sąjungos teisių perėmėjos, tad netaikomos tos tarptautinės teisės normos, kurios įpareigoja naują valstybę sudaryti kuo palankesnes savo pilietybės suteikimo sąlygas joje nuolat gyvenantiems valstybės pirmtakės piliečiams. Baltijos valstybės neprivalėjo iš karto, atkūrusios nepriklausomybę, suteikti jų teritorijoje gyvenusiems Sovietų Sąjungos piliečiams savo pilietybę, nes šie asmenys buvo okupuojančios valstybės piliečiais niekada anksčiau neturėję Baltijos šalių

²⁹ Valstybės žinios, 2006 Nr. 123-4650.

³⁰ Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos ir Vyriausybės žinios. 1989, Nr. 33-444.

³¹ ŽALIMAS, D. *Lietuvos Respublikos nepriklausomybės atkūrimo 1990 m. kovo 11 d. tarptautiniai teisiniai pagrindai ir pasekmės*. – Vilnius: Rosma, p. 300.

pilietybės ir atsidūrę šiose šalyse be jų sutikimo, Sovietų Sąjungai pažeidus tarptautinės teisės normas. 1949 metų Ženevos konvencijos „Dėl civilių gyventojų apsaugos karo metu“ 49 str. okupuojanti valstybė negali deportuoti ar perkelti savo civilių gyventojų į jos okupuotą teritoriją“.³² Remiantis šiomis nuostatomis D. Žalimas padarė išvadą, kad SSRS piliečiai, atvykę gyventi į Baltijos šalis okupacijos metais, nebuvo asmenys, susiję teisiniais ryšiais su Baltijos valstybėmis, o laikytini užsienio valstybės piliečiais, kuriems (jeigu jie atkūrusių nepriklausomybę valstybių būtų pripažinti teisėtai gyvenančiais jų teritorijoje) galėjo būti nustatoma bendra natūralizacijos tvarka.³³

Lietuvoje okupacijos laikotarpiu nuolat veikė Raudonoji armija, kuri dar vadinama okupacine kariuomene. Norint įtvirtinti nepriklausomybę, reikėjo išvesti okupacinę kariuomenę, todėl 1990 m. prasidėjo derybos dėl jos išvedimo, kurios truko iki 1992 m. Abi pusės turėjo savų reikalavimų. „Rusijai, kurios ekonominė padėtis buvo sunki, kilo problemų dėl socialinio ir materialinio kareivių ir jų šeimų aprūpinimo. Rusija norėjo įteisinti kariuomenės buvimą Lietuvoje, jos veikimo laisvę, kariškių teisę į Lietuvos Respublikos pilietybę, Rusijos nuosavybės teisę į buvusius Lietuvoje karinius objektus.“³⁴ Taigi Rusija norėjo prisiimti pareigą išvesti karinius dalinius, su sąlyga, kad Lietuva įvykdys šios keliamus reikalavimus, tačiau reikia pasakyti, kad Lietuva nenorėjo, „kad kariškiai gautų šalyje pilietinių ir politinių teisių, čia pasiliktų ir legalizuotųsi kaip teisėti gyventojai.“³⁵

1992 m. birželio 14 d. įvykus referendumui Lietuvoje dėl kariuomenės išvedimo, Rusija atsisakė nepagrįstų reikalavimų ir buvo nustatytas kariuomenės išvedimas iki 1993 m. rugpjūčio 31 d. Išvedus kariuomenę baigėsi ilgai trukusi okupacija.

Kalbant apie pilietybės įgijimą, reikia apžvelgti ir tai, kokias galimybes būti įpilietinti, turėjo Sovietų Sąjungos kariai. Sovietų Sąjungoje dėl įvairių priežasčių, galėjo tarnauti ir Lietuvos piliečiai. Minėta asmenų kategorija įgyti Lietuvos Respublikos pilietybę galėjo pagal LTSR Pilietybės įstatymo 1 str. 1 ir 2 punktus, nes jie buvo arba buvusių Lietuvos piliečių palikuonys, arba patys gimę, arba vienas iš tėvų, senelių gimę LTSR teritorijoje. Šiems asmenims Aukščiausiosios Tarybos 1991 m. gruodžio 10 d. nutarimo „Dėl Lietuvos Respublikos įstatymo įgyvendinimo tvarkos“ 4 punktu buvo nustatytas terminas karinei bei kitokiai tarnybai svetimos valstybės institucijose nutraukti. Jiems priėmus Lietuvos pilietybę, Sovietų Sąjungos pilietybė buvo niekinė.

³² ŽALIMAS, D. *Lietuvos Respublikos nepriklausomybės atkūrimo 1990 m. kovo 11 d. tarptautiniai teisiniai pagrindai ir pasekmės*. – Vilnius: Rosma, p. 300.

³³ Ibidem.

³⁴ BURINSKAITĖ, K. *Lietuvos ir Rusijos santykiai XV-XX a.* - Vilnius: Alma litera, 2005, p. 139-140.

³⁵ Ibidem.

Kita asmenų kategorija – Sovietų Sąjungos kariai, anksčiau neturėję jokių ryšių su Lietuva, taigi jie galėjo įgyti pilietybę tik pagal 1 str. 3 ir 4 punktus. 3 numato reikalavimus nuolat gyventi Respublikos teritorijoje, turėti čia nuolatinę darbovietę ar nuolatinį pragyvenimo šaltinį, atitinkantys šias sąlygas per du metus galėjo apsispręsti dėl pilietybės. Konstitucinis Teismas 1994 m. balandžio 13 d. nutarime pasisakė, kad „1) nei okupacinė kariuomenė (ir jos kariškiai), nei svetimos valstybės represinės struktūros (ir jų darbuotojai), buvusios Lietuvoje be jos valdžių savanoriško sutikimo, negalėjo būti laikomos esančios čia teisėtai; 2) tarnyba okupacinėje kariuomenėje ar svetimos valstybės represinėse struktūrose negalėjo būti laikoma teisėtu nuolatiniu darbu Lietuvos teritorijoje; 3) neteisėtas, t. y. be Lietuvos Respublikos oficialiųjų valdžių savanoriško sutikimo, buvimas Lietuvos teritorijoje nepriklausomai nuo jo trukmės negalėjo būti laikomas legaliu nuolatiniu gyvenimu Lietuvos teritorijoje“.³⁶

Iš viso to seka išvada, kad ši kategorija asmenų negalėjo būti pripažinti piliečiais pagal minėtą punktą, kadangi negalėjo atitikti įstatymo nustatytų reikalavimų, nes tiek gyvenimas, tiek darbas buvo neteisėti.

1 str. 4 p. minimi asmenys pilietybę galėjo įgyti pagal kitus šio įstatymo straipsnius, tai, pavyzdžiui, 7 str., kai pilietybė suteikiama išimties tvarka, 15 str., kai suteikiama natūralizacijos būdu. Natūralizacijos sąlygų dėl analogiškų argumentų, ši asmenų kategorija taip pat nebūtų atitikusi, todėl geriausia atveju įgyti pilietybę galėjo išimties tvarka, kadangi įgijus pilietybę išimties tvarka, asmuo galėjo turėti dvigubą pilietybę.

Konstitucinis Teismas konstatavo, kad „pagal Sovietų Sąjungos įstatymus tos šalies ginkluotose pajėgose galėjo tarnauti tik Sovietų Sąjungos piliečiai. Vadinasi, kai Sovietų Sąjungos kariškiai gavo Lietuvos Respublikos piliečio pažymėjimą arba pažymėjimą apie apsisprendimą tapti Lietuvos piliečiu (išskyrus Lietuvos Respublikos 1989 m. Pilietybės įstatymo 1 str. 1 ir 2 punktuose numatytus asmenis) ir toliau tęsė karinę tarnybą, buvo du kartus pažeisti įstatymai: 1) jie neteisėtai gavo Lietuvos pilietybės pažymėjimą, nes minėti kariškiai pagal Pilietybės įstatymo 1 str. 3 p. negalėjo tapti Lietuvos piliečiais; 2) jie neteisėtai įgijo dvigubą pilietybę, nes Lietuvos Respublikos įstatymais šiai asmenų kategorijai dviguba pilietybė nenumatoma.“³⁷

LTSR pilietybės įstatymo 7 str. numatytas dar vienas pilietybės įgijimo būdas, tai yra pilietybės suteikimas išimties tvarka. „Išimties tvarka kitos valstybės piliečiui Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumas gali suteikti Lietuvos TSR

³⁶ Valstybės žinios, 1994 Nr. 29-524.

³⁷ Valstybės žinios, 1994 Nr. 29-524.

pilietybę. Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo 7, 22, 27 straipsnių taikymo tvarkos“ išaiškino, kad pilietybė išimties tvarka paprastai gali būti suteikta tik asmenims, turintiems nuopelnų Lietuvai, aktyviai prisidedantiems prie jos ekonominės ir socialinės pažangos ir jeigu pilietybei suteikti nėra kliūčių, numatytų Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo 15 str. 2 d.

1990 m. birželio mėn. 19 d. Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos nutarimu „Dėl Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo 7 ir 35 straipsnių taikymo tvarkos“ išaiškinta, kad remiantis įstatymo 7 str. bei 35 str. 3 d. nuostatomis, asmuo, įgijęs Lietuvos Respublikos pilietybę, laikomas netekusiu kitos valstybės pilietybės. Lietuvos Respublikos pilietis gali būti ir kitos valstybės piliečiu tik tuo atveju, kai Lietuvos Respublikos pilietybė jam suteikta išimties tvarka pagal LR pilietybės įstatymo 7 str.

Pilietybės įstatyme buvo numatytas teisės į Lietuvos TSR pilietybę išsaugojimas. Tai pagrindas išlaikyti ryšius su etniniais Lietuviais, kurie yra iškeldinti ar pasitraukę iš Lietuvos TSR teritorijos nuo 1940 m., taip pat jų vaikais ir vaikaičiais (22 str. 1 d.). LR Aukščiausiosios Tarybos 1990 m. lapkričio mėn. 15 d. nutarimu „Dėl Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo 7, 22, 27 straipsnių taikymo tvarkos“³⁸ išaiškinta, kad teisė į Lietuvos Respublikos pilietybę išsaugoma asmenims, buvusiems 1919-1940 metais nuolatiniais Lietuvos gyventojais, taip pat jų vaikams ir vaikaičiams. Minėtiems asmenims, Lietuvos Respublikos pilietybė pripažįstama Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo nutarimu šiems asmenims prašant raštu ir jeigu nėra pilietybės įstatymo 15 str. antrojoje dalyje numatytų sąlygų ir tik tada, kai šie asmenys persikelia nuolat gyventi į Lietuvą. Šiems asmenims pilietybė pripažįstama netaikant Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo 15 str. 1 d. numatytų pilietybės suteikimo sąlygų. Kitiems lietuviams pilietybė buvo pripažįstama, kai jie persikelia gyventi į Lietuvą ir duoda priesaiką Respublikai (22 str. 2 d.). Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo 22 str. nurodytieji asmenys, kurie yra užsienio valstybių piliečiai arba asmenys be pilietybės, įgyja Lietuvos Respublikos pilietybę patvirtinančius dokumentus tik persikėlę nuolat gyventi į Lietuvą ir atidavę užsienio valstybės pilietybę ar asmens be pilietybės statusą ir tapatybę patvirtinantį dokumentą Lietuvos Respublikos vidaus reikalų tarnyboms.

Pilietybę galima ne tik įgyti, bet ir netekti. Pilietybės praradimas galimas dviem būdais: savanoriškai ir nesavanoriškai. Lietuvos TSR pilietybės įstatymo 18 str. numato, kad pilietybės netenkama atsisakius, atėmus Lietuvos TSR pilietybę, LTSR

³⁸ Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos ir Vyriausybės žinios. 1990, Nr. I-789.

tarptautinių sutarčių numatytais atvejais ir nuo 1991 m. balandžio mėn. 16 d. įstatymu „Dėl Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo 18 straipsnio papildymo“ įvestas naujas punktas – įgijus kitos valstybės pilietybę.

Kiekvienas asmuo, savo raštišku prašymu LTSR Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumui per rajono, miesto Liaudies deputatų tarybą turėjo teisę atsisakyti pilietybės, tačiau ši teisė nebuvo absoliuti ir besąlyginė. Atsisakymas negalimas, jeigu to prašantis asmuo patrauktas atsakomybėn kaltinamuoju arba jo atžvilgiu yra įsiteisėjęs ir vykdytinas teismo nuosprendis, arba jeigu asmens atsisakymas Lietuvos TSR pilietybės prieštarauja Lietuvos TSR saugumo interesams.³⁹

Įvedus nuostatą, kad pilietybės netenkama įgijus kitos valstybės pilietybę susiduriama su problema, kad nebuvo išaiškinta nuo kada netenkama Lietuvos Respublikos pilietybės. Taip pat neaišku, kokias būdais valstybė gali sužinoti apie kitos pilietybės turėjimą.

Įstatyme reglamentuoti atvejai, kada LTSR pilietybė gali būti atimama. Čia būtina pažymėti, kad pilietybę galima atimti tik tada, kai ji buvo suteikta ar įgyta optacijos būdu. Ši norma netaikoma piliečiams pagal kilmę. LTSR Aukščiausiosios Tarybos sprendimu pilietybė gali būti atimama, jei yra bent vienas iš keturių įstatymo numatytų pagrindų: Respublikos pilietybė buvo įgyta suklastojus dokumentus arba kitokios apgaulės būdu; padaryta itin sunkių nusikaltimų Respublikai; stota kitos valstybės tarnybon be kompetentingų Lietuvos TSR valstybės organų žinios ir leidimo; padaryta tarptautinėje numatytu nusikaltimų žmogiškumui ar vykdytas genocidas.⁴⁰

Teikimus atimti Lietuvos Respublikos pilietybę gali pateikti Lietuvos Respublikos ministerijos, departamentai, rajonų, miestų valdybos, vidaus reikalų ir prokuratūros organai, taip pat politinės partijos, visuomeninės organizacijos ir judėjimai jų respublikinių organų asmenyje, Lietuvos Respublikos atstovybė.

Asmeniui, netekusiam Lietuvos TSR pilietybės dėl to, kad jos atsisakė arba Lietuvos TSR tarptautinių sutarčių numatytais pagrindais, jo prašymu gali būti gražinta Lietuvos TSR pilietybė, tačiau jis prašymo pateikimo metu turi gyventi Lietuvos TSR teritorijoje ar norėti joje apsigyventi ir įvykdyti tam tikras natūralizacijos sąlygas: mokėti lietuvių kalbą, žinoti Lietuvos TSR Konstitucijos pagrindus.

Apibendrinant Lietuvos TSR pilietybės įstatymą galima teigti, kad jo nuostatomis nemažą įtaką darė to meto Lietuvos valstybės politinė situacija ir interesai.

³⁹ Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos ir Vyriausybės žinios. 1989, Nr. 33-444.

⁴⁰ Ibidem.

Minėtas įstatymas atribojo nuolatinius Lietuvos gyventojus nuo Sovietų Sąjungos imigrantų. Konstitucinis Teismas 2006 m. lapkričio 13 d. nutarime pasisakė, kad šiuo įstatymu buvo siekiama apibrėžti Lietuvių Tautą, sudaryti politines ir teisines prielaidas demokratiniuose rinkimuose ir referendumo būdu pareikšti Tautos valią.

Akivaizdu, kad Lietuvos TSR pilietybės įstatymu asmenis pripažįstant piliečiais pabrėžiamas ir svarbią reikšmę turi gyvenimas valstybės teritorijoje. Asmenys, kurie pasitraukė ar buvo iškeldinti iš Lietuvos TSR nuo 1940 m., jų vaikai ir vaikaičiai buvo priskirti kategorijai asmenų, kurie turėjo teisę į pilietybės išsaugojimą.

Pilietybės pripažinimas supaprastinta tvarka asmenims, kurie iki šio įstatymo įsigaliojimo dienos nuolat gyveno Respublikos teritorijoje ir turėjo čia nuolatinę darbovietę arba nuolatinį legalų pragyvenimo šaltinį, labai aiškiai parodo baimę sulaukti gyventojų, galimai pripažintų užsieniečiais, pasipriešinimo. Šiems asmenims buvo sudarytos sąlygos per dvejus metus nuo šio įstatymo įsigaliojimo laisvai apsispręsti dėl pilietybės. Toks pilietybės įgijimo būdas, kaip jau buvo minėta, atsirado dėl to, kad buvo siekta išvengti neramumų visuomenėje tokiu svarbiu Lietuvai metu, kada buvo ruošiamasi atkurti nepriklausomybę. Neigiamai vertintinas pilietybės suteikimas vienašališkos optacijos būdu tuo požiūriu, kad kyla problema dėl asmenų, įgijusių pilietybę šiuo būdu, integravimosi visuomenėje. Kaip situacija parodo, neretai buvę Sovietų Sąjungos imigrantai net nesistengia išmokti valstybinės kalbos, kuri yra viena iš integravimosi į Lietuvių tautą sąlygų. Kalba yra priemonė dalyvauti valstybės gyvenime. Stebėtina ir tai, kad net jų vaikai, gimę Lietuvos Respublikoje ir įgiję pilietybę gimimu, neretai nemoka Lietuvių kalbos. Kai kurie nelabai noriai priima lietuviškas tradicijas ir papročius. Pilietybė išreiškia narystę valstybėje, tačiau pasitaiko atvejų, kad dalis šios kategorijos asmenų, net nesiekia būti pilnaverčiais Lietuvos Respublikos nariais.

Įsigaliojus šiam įstatymui TSRS kariškiai prarado galimybę dalyvauti Lietuvos politiniuose procesuose, kadangi tai galėjo daryti tik Lietuvos piliečiai, o minėti asmenys dėl jau aprašytų priežasčių pilietybę įgyti galėjo tik išimties tvarka.

Lietuvos Respublikos Aukščiausioji Taryba 1990 m. kovo 11 d. priėmė Aktą „Dėl Lietuvos Nepriklausomos Valstybės atstatymo“, kuriuo paskelbė, kad yra „atstatomas 1940 metais svetimos jėgos panaikintas Lietuvos Valstybės suvereninių galių vykdymas, ir nuo šiol Lietuva vėl yra nepriklausoma valstybė“⁴¹. Tą pačią dieną buvo priimtas Lietuvos Respublikos Laikinis Pagrindinis Įstatymas, kuris turėjo atskirą skirsnį „Lietuvos pilietybė“. 13 str. įtvirtinta nuostata, kad „Lietuvos pilietis paprastai negali būti kartu ir kitos valstybės piliečiu“. Čia galime įžvelgti, kad tam tikrais įstatymo

⁴¹ Valstybės žinios, 1990, Nr. 9-222

numatytais atvejais dviguba pilietybė galima. Nes žodelis „paprastai“ parodo, kad norma nėra absoliutaus pobūdžio. Kaip ši norma derinasi su 1989 m. lapkričio 3 d. Lietuvos TSR pilietybės įstatymu? Lietuvos TSR pilietybės įstatymo 35 str. 3 d. įtvirtinta, kad jokia įstatymo nuostata negali būti aiškinama kaip Lietuvos TSR piliečio įsipareigojimas kuriai nors kitai valstybei ar jos nustatyta pilietybei. 1990 m. birželio 19 d. nutarimu „Dėl Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo 7 ir 35 straipsnių taikymo tvarkos“ išaiškinta, kad asmuo įgijęs kitos valstybės pilietybę, laikomas netekusiu kitos valstybės pilietybės, o Lietuvos Respublikos pilietis gali būti ir kitos valstybės piliečiu tik tuo atveju, kai Lietuvos Respublikos pilietybė jam suteikta išimties tvarka pagal Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo 7 straipsnį. 1991 m. balandžio 16 d. įstatymu „Dėl Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo 18 str. papildymo“ Lietuvos Respublikos pilietybės įstatyme įtvirtinti pilietybės netekimo pagrindai papildyti nauju punktu, t. y. pilietybės netenkama ir „įgijus kitos valstybės pilietybę“. Taigi galima teigti, kad šis pilietybės įstatymas neprieštaravo Laikinajam Pagrindiniam įstatymui.

Remiantis 1990 m. kovo 11 d. priimtu įstatymu „Dėl valstybės pavadinimo ir herbo“, 1989 m. lapkričio 3 d. Lietuvos TSR pilietybės įstatymas pradėtas vadinti Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymu. Įstatyme vartojamos sąvokos, susijusios su Tarybų Socialistine Respublika buvo laikomos taip pat pakitusiomis dėl minėto įstatymo.

1990 m. kovo 11 d. įstatymu dėl „Lietuvos Respublikos laikinojo pagrindinio įstatymo“ 3 str. buvo nustatyta, kad Lietuvos Respublikoje ir toliau galioja tie iki šiol veikę Lietuvoje įstatymai bei kiti teisės aktai, kurie neprieštarauja Lietuvos Respublikos Laikinajam Pagrindiniam Įstatymui. Atsižvelgiant į tai, kad Lietuvos TSR pilietybės įstatymas neprieštaravo Lietuvos Respublikos Laikinajam Pagrindiniam Įstatymui, jis galiojo iki Aukščiausiosios Tarybos 1991 m. gruodžio 10 d. įstatymo „Dėl Lietuvos Respublikos pilietybės dokumentų galiojimo ir Pilietybės įstatymo papildymo“, kuriuo Lietuvos TSR Pilietybės įstatymas pripažintas netekusiu galios.

4. 1991 m. gruodžio 5 d. LIETUVOS RESPUBLIKOS PILIETYBĖS ĮSTATYMO PRINCIPAI

Lietuvos TSR įstatymas įsigaliojo nuo jo priėmimo dienos, o jam visiškai įgyvendinti buvo nustatytas dviejų metų terminas nuo įsigaliojimo. 1991 m. lapkričio 4 d. pasibaigus dviejų metų terminui Pilietybės įstatymas ir toliau galiojo, jis savaime nenustojo galios, tačiau 1991 m. gruodžio 5 d. Aukščiausioji Taryba priėmė naują Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymą⁴², kuris pakeitė iki tol galiojusį. Aukščiausiosios tarybos 1991 m. gruodžio 10 d. nutarime „Dėl LR pilietybės įstatymo įgyvendinimo tvarkos“ buvo nustatyta, kad naujasis Pilietybės įstatymas įsigalioja nuo 1991 m. gruodžio 11 d., tuo tarpu Lietuvos TSR Pilietybės įstatymas netekusiu galios pripažintas Aukščiausiosios Tarybos 1991 m. gruodžio 10 d. įstatymu „Dėl Lietuvos Respublikos pilietybės dokumentų galiojimo ir Pilietybės įstatymo papildymo“⁴³.

Pradedant kalbėti apie 1991 m. gruodžio 5 d. Pilietybės įstatymą reikia aptarti svarbiausią dalyką – kuriuos asmenis įstatymas priskiria piliečių kategorijai. Pradinė redakcija piliečius įvardijo taip:

- 1) asmenys, iki 1940 m. birželio 15 d. turėję Lietuvos Respublikos pilietybę, jų vaikai ir vaikaičiai, jeigu jie neįgijo kitos valstybės pilietybės;
- 2) asmenys, 1919 m. sausio 9 d. – 1940 m. birželio 15 d. nuolat gyvenę dabartinėje Lietuvos Respublikos teritorijoje, taip pat jų vaikai ir vaikaičiai, jeigu jie šio įstatymo įsigaliojimo dieną nuolat gyvena Lietuvoje ir nėra kitos valstybės piliečiai;
- 3) asmenys, iki 1991 m. lapkričio 4 d. įgiję Lietuvos Respublikos pilietybę pagal Pilietybės įstatymą, galiojusį iki šio įstatymo priėmimo;
- 4) asmenys, kurie įgyvendino teisę į Lietuvos Respublikos pilietybę ar atstatė Lietuvos Respublikos pilietybę pagal šį įstatymą;
- 5) kiti asmenys, kurie įgijo Lietuvos Respublikos pilietybę pagal šį įstatymą.

Iš šio pirmo punkto lieka neaišku ar kalbama apie asmenis nuolat gyvenančius Lietuvoje ar ir užsienyje. Šioje vietoje pasisakė Konstitucinis Teismas, kuris atkreipė dėmesį į tai, kad „Pilietybės įstatymo 1 str. 1 d. ir 17 str. kalbama apie tapačius asmenis, tačiau gyvenančius skirtingose valstybėse. Remiantis sisteminiu nuostatų aiškinimu Teismas teigė, kad „Pilietybės įstatymo 17 str. nurodyti asmenys – tai asmenys, gyvenantys užsienyje; jie, turėdami teisę į Lietuvos Respublikos pilietybės išsaugojimą,

⁴² Valstybės žinios, 1991, Nr. 36-977.

⁴³ Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos ir Vyriausybės žinios., 1989, Nr. 33-444.

savaime nėra Lietuvos Respublikos piliečiai ex lege – kad taptų Lietuvos Respublikos piliečiais, jie turi pareikšti atitinkamą valią ir įvykdyti Pilietybės įstatyme nustatytus reikalavimus. Taigi Pilietybės įstatymo 1 str. 1 d. 1 p. nurodyti asmenys – tai asmenys, nuolat gyvenantys Lietuvoje⁴⁴.

Jau 1 str. 2 d. aiškiai įtvirtinta, jog „Lietuvos Respublikos pilietis vienu metu negali būti kitos valstybės piliečiu, išskyrus šiame įstatyme numatytus atvejus“. Šia pamatine idėja ir paremtas visas įstatymas. Dvigubos pilietybės vengimą matome ir 1 str. 1 d. 1 p., kur Lietuvos Respublikos piliečiais laikomi „asmenys, iki 1940 m. birželio 15 d. turėję Lietuvos Respublikos pilietybę, jų vaikai ir vaikaičiai, jeigu jie neįgijo kitos valstybės pilietybės“. Dvigubos pilietybės ribojimas įvairiais aspektais buvo įtvirtintas ir kituose šio įstatymo straipsniuose, t. y. teisę į Lietuvos Respublikos pilietybę buvo galima įgyvendinti tik atsisakius kitos valstybės pilietybės (18 str. 1991 m. gruodžio 10 d.); 19 str. 2 p., pagal kurią Lietuvos Respublikos pilietybės netenkama įgijus kitos valstybės pilietybę; 22 str., pagal kurią Lietuvos Respublikos pilietybę galėjo būti gražinta tik tokiam asmeniui, kuris yra be pilietybės arba yra pilietis tokios valstybės, pagal kurios įstatymus Lietuvos Respublikos pilietybės įgijimo atveju praranda tos valstybės pilietybę. Taigi kaip ir Lietuvos TSR pilietybės įstatymas taip ir šis įstatymas įtvirtino dvigubos pilietybės negalimumo principą.

1991 m. gruodžio 5 d. Pilietybės įstatyme įtvirtintas dvigubos pilietybės ribojimo principas sukėlė dideles diskusijas. Spaudoje pasirodė nemažai straipsnių, kritikuojančių tokią poziciją, o didžiausias pasipiktinimas buvo tarp lietuvių išeivių. Šie piktinosi, kad negali įsitraukti į šalies ekonominį, politinį gyvenimą, atgauti išlikusį turtą ir kt. Straipsniuose pasirodė „aštrūs“ žodžiai Lietuvai, tokie kaip „Visi esame broliai ir seserys lietuviai, kol renkami pinigai ar aukos, apmokamos politikos veikėjų kelionės, kol reikia atkreipti pasaulio dėmesį į sunkią Lietuvos padėtį. Bet kai svarstoma pilietybė, tai kraujo ar tautybės ryšiai nebetenka lemiamo vaidmens“.⁴⁵ Deja, negalima sutikti su tokiais pasisakymais, nes kraujo ryšys yra pagrindinė prielaida įgyti pilietybę. Ši redakcija lėmė, kad daugelis išeivių neteko Lietuvos Respublikos pilietybės, ir tik maža jų dalis patenkino griežtas pilietybės įgyvendinimo sąlygas. Tačiau negalime nepaminėti, kad šių asmenų ryšiai su Lietuva nebuvo nutraukti. Asmenys, kurie negalėjo išlaikyti Lietuvos Respublikos pilietybės dėl to, kad buvo įgiję kitos valstybės pilietybę, turėjo teisę į pilietybės išsaugojimą. Jie tapti

⁴⁴ Valstybės žinios, 2006 Nr. 123-4650.

⁴⁵ Lietuvos pilietybė ir jos klystkeliai// Amžius. – 1994, Bal. 2-8 (Nr. 13), p. 10-12.

Lietuvos Respublikos piliečiais galėjo įgyvendindami teisę į Lietuvos Respublikos pilietybę arba atstatydami Lietuvos Respublikos pilietybę.

Lietuva buvo dar tik einanti pirmus savo, kaip atkūrusios nepriklausomybę valstybės, žingsnius. Sovietinė okupacija Lietuvai padarė didžiulę materialinę ir moralinę žalą. Tiek visa valstybė, tiek kiekvienas pilietis patyrė didžiulius nuostolius. Okupacijos metu vykęs teroras, nusikaltimai žmoniškumui, genocido nusikaltimai naikino žmones su jų kultūra, turtu. Lietuvių tautos demografiniai, turtiniai nuostoliai lėmė sunkią ekonominę situaciją. Dėl minėtų ir kitų priežasčių nemaža dalis išeivių bijojo atsisakyti kitos pilietybės. Vyresnieji bijojo netekti užsienio šalyse užsitarnautų socialinių garantijų. Dėl šių ir kitų socialinių ir psichologinių priežasčių reišėsi išeivių nepasitenkinimas.

Dvigubos pilietybės neigimo principas ir šiame įstatyme nėra absoliutus. Įstatymas numato atskirus atvejus, kuomet asmuo gali būti keleto valstybių pilietis. Pirmuoju atveju numatyta, kad dviguba pilietybė galima, kai asmeniui pilietybė suteikiama išimties tvarka, tai yra „Užsienio valstybių piliečiams, turintiems ypatingų nuopelnų Lietuvai, Lietuvos Respublikai, Lietuvos Respublikos pilietybė gali būti suteikta, netaikant jiems šio įstatymo 12 str. numatytų pilietybės suteikimo sąlygų“⁴⁶ (16 str.). Vadinas, asmuo, kuriam Lietuvos Respublikos pilietybė gali būti suteikta už ypatingus nuopelnus Lietuvai, tuo pat metu gali būti ir kitos valstybės piliečiu. Tokia išimties tvarka gali kelti abejonių, kadangi tokia galimybė gali pasinaudoti ne tie, kurie tikrai verti pilietybės, o tie, kurie turi daugiau pinigų ar įtakingų ryšių.

Antroji minėto dvigubos pilietybės draudimo išimtis įvardinta minėto įstatymo 18 str. 3 d. (1991 m. gruodžio 10 d. redakcija), kur numatyta galimybė atstatyti Lietuvos Respublikos pilietybę, neatsisakant turimos kitos valstybės pilietybės užsienyje gyvenantiems lietuvių kilmės asmenims, nuo 1940 m. birželio 15 d. iki 1990 m. kovo 11 d. pasitraukusiems iš Lietuvos. Atkreipiamas dėmesys į tai, kad Lietuvos Respublikos pilietybės atstatymas savaime nesukelia teisinių pasekmių tokio asmens šeimos nariams.

Dvigubos pilietybės neigimo principas grindžiamas tuo, kad Lietuvos Respublikos Konstitucija draudžia asmenims būti kelių valstybių piliečiais, išskyrus atskirus įstatymo numatytus atvejus. Dvigubos pilietybės ribojimą galima būtų pagrįsti ir tuo, kad piliečiai turi visas socialines, ekonomines, politines ir asmenines teises bei laisves. Iš to seka, kad asmenys, turintys piliečio statusą, turi plačias galimybes valstybės gyvenime. Baimintasi, kad turėdami dvigubą pilietybę, tautiečiai gali nebūti

⁴⁶ Valstybės žinios, 1991, Nr. 36-977.

lojalūs Lietuvos Respublikai. Bijota, kad tokie piliečiai gali daryti neigiamą įtaką valstybės valdyme.

Lietuvos Respublikos pilietybės įgijimo būdai. 1991 m. gruodžio 5 d. Pilietybės įstatymas išskiria pilietybės įgijimą gimimu, įgyvendinus teisę į Lietuvos Respublikos pilietybę, suteikus Lietuvos Respublikos pilietybę (natūralizacija), optavimo būdu ar kitais Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių numatytais pagrindais bei pilietybės suteikimą išimties tvarka.

Pilietybės įgijimas gimimu sureglamentuotas identišškai kaip ir Lietuvos TSR pilietybės įstatyme. Čia taip pat lemiamą reikšmę turi *jus sanguinis* principas, tačiau kaip ir anksčiau tam tikrose normose įtvirtintas ir *jus soli* principas.

Natūralizacija, kaip vienas iš Lietuvos Respublikos pilietybės įgijimo būdų, 1991 m. gruodžio 5 d. Pilietybės įstatyme reglamentuojama kaip ir LTSR pilietybės įstatyme, tik čia prie visų buvusių sąlygų buvo numatyta ir tai, kad asmuo turi būti be pilietybės arba turi būti pilietis tokios valstybės, pagal kurios įstatymus Lietuvos Respublikos pilietybės įgijimo atveju praranda tos valstybės pilietybę, arba raštu praneša apie savo sprendimą atsisakyti turimos kitos valstybės pilietybės, kai jam bus suteikta Lietuvos Respublikos pilietybė. Taip pat sukonkretintas reikalavimas mokėti lietuvių kalbą numatant, kad reikia mokėti skaityti ir kalbėti, o tai įrodoma egzaminu. Konstitucijos pagrindų žinojimas taip pat patikrinamas egzaminu, ko anksčiau nebuvo. Taigi siekiant įgyti pilietybę natūralizacijos būdu, reikia įvykdyti tokias sąlygas: 1) išlaikyti lietuvių kalbos egzaminą (mokėti kalbėti ir skaityti lietuviškai); 2) turėti nuolatinę gyvenamąją vietą Lietuvos Respublikos teritorijoje pastaruosius dešimt metų; 3) turėti nuolatinę darbo vietą arba nuolatinį legalų pragyvenimo šaltinį Lietuvos Respublikos teritorijoje; 4) išlaikyti Lietuvos Respublikos Konstitucijos pagrindų egzaminą; 5) neturėti pilietybės arba būti piliečiu tokios valstybės, pagal kurios įstatymus Lietuvos Respublikos pilietybės įgijimo atveju prarastų tos valstybės pilietybę, arba raštu praneša apie savo sprendimą atsisakyti turimos kitos valstybės pilietybės, kai jam bus suteikta Lietuvos Respublikos pilietybė“.

Supaprastintos natūralizacijos sąlygos numatytos asmenims, sudariusiems santuoką su Lietuvos Respublikos piliečiais. Sėslumo cenzas jiems trumpinamas iki trejų metų, taip pat turi išlaikyti lietuvių kalbos ir Konstitucijos pagrindų egzaminą, būti be pilietybės arba būti piliečiu tokios valstybės, pagal kurios įstatymus Lietuvos Respublikos pilietybės įgijimo atveju prarastų tos valstybės pilietybę, arba raštu praneša apie savo sprendimą atsisakyti turimos kitos valstybės pilietybės, kai jam bus suteikta Lietuvos Respublikos pilietybė. Visų kitų natūralizacijai keliamų sąlygų šiems asmenims

įgyvendinti nereikia. 1992 m. lapkričio 19 d. įstatymu „Dėl Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo 14 ir 25 straipsnių pakeitimo“ 14 str. papildytas nauja dalimi, kuri asmenims, sudariusiems santuoką su Lietuvos Respublikos piliečiais: tremtiniais, politiniais kaliniais ir jų vaikais, gimusiais tremtyje, taip pat numatė lengvesnes sąlygas natūralizacijai, t. y. jie turi gyventi šioje santuokoje pastaruosius trejus metus, persikelti nuolat gyventi į Lietuvą kartu su sutuoktiniu, kuris yra Lietuvos Respublikos pilietis ir išlaikyti Lietuvos Respublikos Konstitucijos pagrindų egzaminą bei atsisakyti kitos valstybės pilietybės. Akivaizdu, kad šiai kategorijai asmenų dar labiau palengvinamos sąlygos pilietybei įgyti. Jiems nėra privalomas net ir lietuvių kalbos mokėjimas.

Tačiau net ir atitikus natūralizacijos sąlygas pilietybė nebūtinai suteikiama, visuomet dar atsižvelgiama į Lietuvos Respublikos interesus. 13 str. numato sąrašą aplinkybių dėl kurių Lietuvos Respublikos pilietybė neteikiama, t. y. pilietybės natūralizacijos būdu ir optavimo būdu neįgys asmenys padarę tarptautinės teisės numatytų nusikaltimų žmogiškumui ar vykdę genocidą; dalyvavę nusikalstamoje veikloje prieš Lietuvos valstybę; iki atvykimo gyventi į Lietuvą kitoje valstybėje buvo bausti laisvės atėmimo bausme už tyčinį nusikaltimą, už kurį baudžiamąją atsakomybę nustato ir Lietuvos Respublikos įstatymai, arba buvo bausti Lietuvoje už tyčinį nusikaltimą, už kurį numatoma laisvės atėmimo bausmė; yra chroniški narkomanai, alkoholikai ar toksikomanai; serga ypač pavojingomis infekcinėmis ligomis.

Laikui bėgant 12 straipsnis buvo keičiamas. 1993 m. liepos 16 d. įstatymo „dėl Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo pakeitimo ir papildymo“ 1 str. buvo nustatyta, kad „Lietuvių kalbos ir Lietuvos Respublikos Konstitucijos pagrindų egzaminų ir pažymėjimų išdavimo tvarką nustato Lietuvos Respublikos Vyriausybė“. Taip pat 12 str. 4 d. buvo numatytas palengvinimas asmenims, sulaukusiems 65 metų, ir I bei II grupių klausos, regos invalidams, kuriems nuo šiol neberekėjo išlaikyti lietuvių kalbos egzamino, tačiau ši dalis dar kartą buvo pakoreguota 1995 m. spalio 3 d. įstatymu „dėl Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo pakeitimo ir papildymo“⁴⁷, nuo šiol ji skamba taip: „Asmenims, sukakusiems 65 metus, I ir II grupių invalidams, taip pat sergantiems sunkiomis chroninėmis psichinėmis ligomis, netaikomi šio įstatymo 12 str. pirmosios d. 1 ir 4 punktų reikalavimai.“ Čia pasikeitė ne tik subjektai, bet jiems nebeliko ir reikalavimo išlaikyti Lietuvos Respublikos Konstitucijos pagrindų egzaminą.

Vienas iš rečiausiai pasitaikančių pilietybės įgijimo būdų yra pilietybės suteikimas asmenims, nusipelnusiems Lietuvos valstybei. Lietuvos Respublikos pilietybė gali būti suteikta užsienio valstybių piliečiams, turintiems ypatingų nuopelnų Lietuvos

⁴⁷ Valstybės žinios, 1995, Nr. 86-1940.

Respublikai netaikant jiems Pilietybės įstatymo 12 str. numatytų pilietybės suteikimo sąlygų. 1993 m. liepos 16 d., atsižvelgiant į Lietuvos Respublikos Konstitucijos priėmimą, 16 str. buvo išdėstytas nauja redakcija. Čia jau įtvirtinta, kad Lietuvos Respublikos pilietybę išimties tvarka suteikia Respublikos Prezidentas, o ne Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumas. Taip pat formuluotė „turintiems ypatingų nuopelnų Lietuvai“ pakito į „nusipelnusiems Lietuvai“. Konstitucinis Teismas tokį formuluotės pakeitimą įvertino kaip siekį išvengti įstatyminio nuopelnų apibūdinimo⁴⁸. 1995 m. spalio 3 d. įstatymu „Dėl Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo pakeitimo ir papildymo“ numatyta, kad Lietuvos Respublikos pilietybės suteikimas išimties tvarka savaime nesukelia teisinių pasekmių pilietybę įgijusio asmens šeimos nariams.

Akivaizdu, kad asmuo, kuriam Lietuvos Respublikos pilietybę galėjo būti suteikta už ypatingus nuopelnus Lietuvai, tuo pat metu galėjo būti ir kitos valstybės pilietis. Pabrėžtina, kad nuopelnų Lietuvai turi turėti užsienio valstybės pilietis ar asmuo be pilietybės. Nuopelnų vertinimas yra subjektyvus dalykas, tačiau negalima ir įstatymu įtvirtinti nuopelnų apibrėžimo, kadangi neįmanoma numatyti visų atvejų kada galima laikyti, kad asmuo nusipelnė Lietuvai.

Konstitucinis Teismas pasisakė, kad nuopelnai Lietuvai turi būti „tokie ir taip pagrįsti, kad dėl jų buvimo nekiltų abejonių“⁴⁹. Konstatuota ir tai, kad „pilietybės suteikimas reiškia, jog yra konstatuojama, kad tarp asmens ir valstybės atsirado nuolatinis teisinis ryšys, kad toks asmuo tampa valstybinės bendruomenės – pilietinės Tautos nariu“. Lingvistiniu metodu aiškinant sąvoką „nusipelnusiems“ matome, kad asmuo šį statusą turi įgyti dar iki pilietybės suteikimo procedūros. Be abejo, visada turi būti vadovaujama Tautos ir Lietuvos valstybės interesais.

Konstitucinio Teismo yra pasakyta, kad asmuo turi ne tik turėti nuopelnų, bet ir būti susijęs su Lietuvos valstybe nuolatiniais faktiniais ryšiais, integravęsis į Lietuvos visuomenę. Iš tokio pasisakymo reikia suprasti, kad pretendentai į Lietuvos Respublikos pilietybę, turi nuolat gyventi Lietuvoje, tai yra tam tikri asmenys nusipelnę Lietuvai, bet gyvenantys užsienio valstybėse, neįgytų Lietuvos Respublikos pilietybės išimties tvarka.

Taigi „išimties tvarka“ reiškia, kad nuopelnai turi būti ne bet kokie, o ypatingi, išskirtiniai atvejai, taip pat asmuo turi būti susijęs su Lietuvos valstybe nuolatiniais faktiniais ryšiais bei integravęsis į visuomenę.

⁴⁸ Valstybės žinios, 2006 Nr. 123-4650.

⁴⁹ Valstybės žinios, 2003-12-31, Nr. 124-5643.

Konstitucinis Teismas, aiškindamas Pilietybės įstatymo 16 str. (1995 m. spalio 3 d. redakcija) 1 d. (1993 m. liepos 16 d. redakcija) yra konstatavęs, kad „Pilietybės įstatymo prasme nuopelnais Lietuvos Respublikai laikytina tik tokia asmens veikla, kuria asmuo ypač reikšmingai prisideda prie Lietuvos valstybingumo stiprinimo, Lietuvos galios ir jos autoriteto tarptautinėje bendruomenėje didinimo, kai akivaizdu, jog asmuo jau yra integravęsis į Lietuvos visuomenę“; kad „tik tokiais atvejais gali atsirasti prielaidos svarstyti ir spręsti, ar užsienio valstybės pilietis ar asmuo be pilietybės yra nusipelnęs Lietuvos Respublikai, kaip to reikalauja Pilietybės įstatymas“. Konstitucinis Teismas akcentavo, kad sprendžiant, ar užsienio valstybės pilietis ar asmuo be pilietybės turi nuopelną Lietuvos Respublikai, turi būti vertinama tik ta jo pačiai Lietuvos valstybei ypač reikšminga veikla, kurią jis padarė būdamas užsienio valstybės piliečiu ar asmeniu be pilietybės (Konstitucinio Teismo 2003 m. gruodžio 30 d. nutarimas).

Taigi, Konstitucinis Teismas konstatavo, kad „tik šitaip aiškinant Pilietybės įstatymo 16 str. (1993 m. liepos 16 d. redakcija) nustatytą teisinį reguliavimą jis yra suderinamas su Konstitucijos 12 str. 2 d. nuostata, kad, išskyrus įstatymo numatytus atskirus atvejus, niekas negali būti kartu Lietuvos Respublikos ir kitos valstybės pilietis“.

2006 m. liepos 18 d. „Pilietybės įstatymo 16 straipsnio papildymo įstatymu“ 16 str. papildytas nuostata, kad Lietuvos Respublikos pilietybę išimties tvarka netaikant šio Įstatymo 12 str. numatytų pilietybės suteikimo sąlygų taip pat gali būti suteikta, kai tai sietina su viešuoju interesu ar Lietuvos Respublikos vardo garsinimu atstovaujant Lietuvai. Ar tokia norma nerodo savanaudiškų paskatų, tikėtina, kad taip. Tokiu būdu suteiktume pilietybę net ir tuo atveju, kai asmuo dar neturi ypatingų nuopelnų ir nėra susijęs faktiniais ryšiais su valstybe bei integravęsis į visuomenę. Tokia norma prieštarauja ir tame pačiame straipsnyje įtvirtintam principui, kad Prezidentas, vadovaudamasis šiuo Įstatymu, gali suteikti Lietuvos Respublikos pilietybę nusipelnusiems Lietuvos Respublikai ir integravusiems į Lietuvos visuomenę užsienio valstybių piliečiams ar asmenims be pilietybės išimties tvarka, tai reiškia, kad nuopelnai ir integravimasis turi būti jau iki suteikimo. Šioje vietoje pasisakė ir Konstitucinis Teismas savo 2006 m. lapkričio 13 d. nutarime, kur teigė, kad toks teisinis reguliavimas nesuderinamas su Lietuvos Respublikos pilietybės konstitucine samprata, kad tai nepagrįstai išplečia galimybes asmenims, turintiems kitos valstybės pilietybę, įgyti pilietybę netaikant Pilietybės įstatymo 12 str. numatytų reikalavimų. Teigė, kad tokia norma nesuderinama ir su Konstitucijos 12 str. 2 d. nuostata, kad išskyrus įstatymo numatytus atskirus atvejus, niekas negali būti kartu Lietuvos Respublikos ir kitos valstybės pilietis. Taigi buvo konstatuota, kad „Pilietybės įstatymo 16 str. 1 d. (2006 m.

liepos 18 d. redakcija) nuostata „Lietuvos Respublikos pilietybė išimties tvarka netaikant šio Įstatymo 12 straipsnyje numatytų pilietybės suteikimo sąlygų taip pat gali būti suteikta, kai tai sietina su viešuoju interesu ar Lietuvos Respublikos vardo garsinimu atstovaujant Lietuvai“ prieštarauja Konstitucijos 12 str. 2 d.“

Kaip jau buvo minėta, naujasis Pilietybės įstatymas buvo pagrįstas dvigubos pilietybės neigimo principu, dėl to susidarė situacija, kad dalis asmenų, turėjusių Lietuvos Respublikos pilietybę iki 1940 m. birželio 15 d. ir dėl tam tikrų priežasčių išvykusių ar ištremtų iš Lietuvos bei įgijusių užsienio valstybės pilietybę, neteko turėtos Lietuvos Respublikos pilietybės. Norėdamas išlaikyti ryšį su minėtais asmenimis, įstatymo leidėjas įtvirtino teisės į pilietybę išsaugojimo institutą.

Teisė į Lietuvos Respublikos pilietybę neterminuotai buvo išsaugoma asmenims, turėjusiems Lietuvos Respublikos pilietybę iki 1940 m. birželio 15 d. ir gyvenantiems kitose valstybėse, jei šie asmenys nėra repatrijavę iš Lietuvos; asmenų, turėjusių Lietuvos Respublikos pilietybę iki 1940 m. birželio 15 d., vaikams, kurie gimė Lietuvoje ar pabėgėlių stovyklose, tačiau gyvena kitose valstybėse; kitiems lietuvių kilmės asmenims, gyvenantiems užsienio valstybėse ar jų valdomose teritorijose. Šiems asmenims pagal jų prašymą išduodami šią teisę patvirtinantys dokumentai. Jie su savo šeimos nariais gali atvykti į Lietuvos Respubliką be vizų ir gyventi Lietuvoje netaikant jiems Imigracijos įstatymo reikalavimų, iš jos išvykti. Įstatymai gali nustatyti ir kitas šių asmenų teises.

Asmenys, turėję Lietuvos Respublikos pilietybę iki 1940 m. birželio 15 d. ir gyvenantys kitose valstybėse, jei šie asmenys nėra repatrijavę iš Lietuvos, teisę į Lietuvos Respublikos pilietybę įgyvendina, kai atsisako turimos kitos valstybės pilietybės. Jų vaikai, gimę Lietuvoje ar pabėgėlių stovyklose, tačiau gyvenantys kitose valstybėse bei kiti lietuvių kilmės asmenys, gyvenantys užsienio valstybėse ar jų valdomose teritorijose teisę į Lietuvos Respublikos pilietybę įgyvendina, kai atsisako turimos kitos valstybės pilietybės ir persikelia nuolat gyventi į Lietuvą bei prisiekia Lietuvos Respublikai. Taigi matyti, kad asmenims, buvusiems pirmos kartos Lietuvos Respublikos piliečiams numatytos lengvesnės pilietybės įgyvendinimo sąlygos, manoma todėl, kad jų ryšys su Lietuvos Respublika yra stipresnis nei vėlesnių kartų.

Remiantis sistetine įstatymo analize, galime pastebėti, kad 17 str. yra beveik identišškai išdėstytas 1 str. 1 d. 1 p., kur numatyta, kad Lietuvos Respublikos piliečiais buvo laikomi asmenys, iki 1940 m. birželio 15 d. turėję Lietuvos Respublikos pilietybę, jų vaikai ir vaikaičiai, jeigu jie neįgijo kitos valstybės pilietybės. Skirtumas yra tas, kad asmenys įvardinti 1 str. 1 d. 1 p yra nuolat gyvenantys Lietuvoje, o 17 str. kalba apie asmenis, nuolat gyvenančius užsienyje.

1995 m. spalio 3 d. įstatymu „Dėl Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo pakeitimo ir papildymo“ pakeistas pilietybės išsaugojimo institutas, kur asmenims, iki 1940 m. birželio 15 d. turėjusiems Lietuvos pilietybę, ir jų vaikams nebeliko sąlygos atsisakyti turimos kitos valstybės pilietybės, tačiau įvestas naujas reikalavimas – nebūti repatrijavusiems iš Lietuvos. Taigi nuo šiol ši kategorija asmenų galėjo turėti kelių valstybių pilietybes. 1997 m. liepos 2 d. Pilietybės įstatymo 1, 17 ir 28 straipsnių pakeitimo įstatymu⁵⁰ buvo įtraukti ir vaikaičiai, taip dar labiau išplečiant asmenų, galinčių turėti keletą pilietybių ratą, o 2002 m. rugsėjo 17 d. Pilietybės įstatymu įtraukti ir provaikaičiai.

Kitiems lietuvių kilmės asmenims, gyvenantiems kitose valstybėse norint įgyvendinti teisę į pilietybę ir toliau buvo privaloma atsisakyti kitos pilietybės bei grįžti nuolat gyventi į Lietuvą tik iki 2002 m. rugsėjo 17 d. Pilietybės įstatymo, kuriuo buvo panaikintas reikalavimas atsisakyti kitos valstybės pilietybės taip pat nebereikėjo grįžti nuolat gyventi.

Įstatymas „Dėl Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo įgyvendinimo tvarkos“⁵¹ 1 str. 3 d. įtvirtina, kad „repatrijavimu laikomas išvykimas į etninę tėvynę arba apsigyvenimas etninėje tėvynėje“. Tarptautinių žodžių žodyne sąvoka repatriacija aiškinama kaip sugrįžimas į tėvynę; sugrįžimas į tėvynę piliečių (belaisvių, išeivių, tremtinių)⁵². Dabartinės lietuvių kalbos žodynas⁵³ repatriaciją taip pat aiškina kaip piliečių grįžimą ar gražinimą į tėvynę.

Žodynuose pateiktai repatriacijos sampratai lemiamą reikšmę turi pilietybė, ji suprantama kaip asmenų, turinčių pilietybę grįžimas, dažniausiai tai piliečių buvusių belaisviais, išeiviais, ar tremtiniais. Sistemine sąvokų analizė leidžia suprasti, kad repatriacijos atveju grįžtantys asmenys yra gimę tėvynėje, turintys jos pilietybę, išvykę iš jos dėl tam tikrų valstybėje susiklosčiusių aplinkybių, pavyzdžiui netekę laisvės patekę į priešo rankas kareiviai, ištremti ar iškeliavę į kitą valstybę gyventi. Aukščiau minėtas įstatymas „Dėl Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo įgyvendinimo tvarkos“ asmens išvykimą į etninę tėvynę arba apsigyvenimą etninėje tėvynėje sieja su asmens tautybe. Ar pakanka to, kad aš manau, kad priklausau tam tikrai tautai ar prisiskiriu pagal tėvų tautybę, ar pagal pilietybę. Galiausiai gal asmuo neturi nė menkiausios sąsajos su konkrečia valstybe, juk jis gali būti gimęs ir augęs visai kitoje valstybėje ir neturėti jokių ryšių su etnine tėvynė.

⁵⁰ Valstybės žinios, 1997, Nr. 67-1668.

⁵¹ Valstybės žinios, 1995, Nr. 90-2014.

⁵² Tarptautinių žodžių žodynas / Vyriausioji enciklopedijų redakcija. - Vilnius: VER, 1985, p. 423.

⁵³ Dabartinės lietuvių kalbos žodynas / Lietuvių kalbos institutas. - 4-asis leid. - Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos inst., 2000.

Paanalizavę įstatymo normą, pagal kurią asmenys iki 1940 m. birželio 15 d. turėję Lietuvos pilietybę, jų vaikai laikomi Lietuvos Respublikos piliečiais tik tada, jeigu jie nėra repatrijavę iš Lietuvos, matome, kad ji išskiria dvi grupes asmenų, tai yra tuos, kurie yra lietuvių tautybės ir kitų tautybių. Lietuvių tautybės asmenys laikomi Lietuvos piliečiais neatsižvelgiant į tai, į kurią valstybę jie išvyko gyventi, o kitų tautybių asmenys skirstomi pagal tai kur išvyko, tai yra jeigu išvyko į bet kurią užsienio valstybę, išskyrus etninę tėvynę, tai jie laikomi Lietuvos Respublikos piliečiais, bet jei išvyko į etninę tėvynę, tai jau negali būti Lietuvos Respublikos piliečiu. Ši įstatymo norma yra diskriminacinio pobūdžio, kas visiškai nedera demokratinėje visuomenėje.

Visi Lietuvos Respublikos piliečiai, kad ir kokia būtų jų etninė kilmė, pagal Konstituciją yra lygūs, jų negalima diskriminuoti arba teikti jiems privilegijų dėl jų etninės kilmės, tautybės. Reguluojant pilietybės santykius turi būti laikomasi asmenų lygiateisiškumo principo. Kaip savo aktuose ne kartą yra konstatavęs Konstitucinis Teismas, šis konstitucinis principas reiškia žmogaus prigimtine teisę būti traktuojamam vienodai su kitais, įtvirtina formalią visų asmenų lygybę, įpareigoja vienodus faktus teisiškai vertinti vienodai ir draudžia iš esmės tokius pat faktus savavališkai vertinti skirtingai, neleidžia asmenų diskriminuoti ir teikti jiems privilegijų. Konstitucinis Teismas yra konstatavęs ir tai, kad konstitucinis asmenų lygiateisiškumo principas nepaneigia galimybės įstatyme nustatyti nevienodą teisinį reguliavimą tam tikrų asmenų kategorijų, esančių skirtingose padėtyse, atžvilgiu; konstitucinis asmenų lygiateisiškumo principas būtų pažeistas tada, kai tam tikri asmenys, palyginti su kitais, būtų traktuojami skirtingai, nors tarp jų nėra tokio pobūdžio ir tokios apimties skirtumų, kad toks nevienodas traktavimas būtų objektyviai pateisinamas.⁵⁴

Konstitucinio Teismo 2006 m. lapkričio 13 d. nutarime teigiama, kad tarptautinėje teisėje sąvoka „repatrijavimas“ paprastai vartojama tik karo aukų apsaugos ir jų grąžinimo į tėvynę kontekste. Kaip pavyzdys pateikiamas 1949 m. rugpjūčio 12 d. Ženevos konvencija dėl karo aukų apsaugos, 1949 m. Ženevos konvencija dėl civilių apsaugos karo metu. Šiose konvencijose repatrijavimas vartojamas žmonių grąžinimo į valstybę, kurios piliečiai jie yra kontekste (pagrindu imant asmens teisinį ryšį su atitinkama valstybe), o ne asmens etninės kilmės kontekste. Taigi ir šiuose teisės aktuose akcentuojamas pilietybės teisinis santykis, o ne tautybė.

Įstatymų leidėjo poziciją tikriausiai nulėmė istorinės, politinės aplinkybės, skirtingų tautybių asmenų ryšiai su Lietuvos Respublika. Taip gal būt norėta „atsargiai“ atsisakyti nuolatinio valstybės teisinio ryšio su lenkais, rusais, žydais ir kitų tautybių

⁵⁴ Valstybės žinios, 2006 Nr. 123-4650.

piliečiais. Šie asmenys grįžę į etninę tėvynę, tikėtina siektų įgyti šios valstybės pilietybę, stengtųsi integruotis į visuomenės gyvenimą, kadangi juos sieja kultūriniai, kalbiniai ir kiti ryšiai, taip išnyktų asmens teisinė narystė Lietuvos valstybėje. Tačiau ar nereikėjo atsižvelgti į tai, kad asmuo galėjo ir nesiekti tos valstybės pilietybės, galbūt buvo galima įvesti papildomą sąlygą asmenims grįžusiems į etninę tėvynę, kad jie būtų laikomi Lietuvos Respublikos piliečiais su sąlyga, jeigu neįgijo etninės tėvynės pilietybės. LR Pilietybės įstatymas tiesiogiai neįtvirtina repatriacijos apibrėžimo, tai yra reglamentuota poįstatyminiame akte – Aukščiausiosios Tarybos 1991 m. gruodžio 10 d. nutarime (1994 m. kovo 15 d. redakcija), tačiau ar tai neprieštarauja Konstitucijai. Čia pažeidžiama teisės aktų hierarchija, nes įstatyme vartojamų sąvokų turinys gali būti apibrėžiamas tik įstatymu, o ne žemesnės galios teisės aktu. Taigi sąvoką „repatrijavimas“ buvo galima apibrėžti tik įstatymu, todėl Konstitucinis Teismas taip pat konstatavo, kad Aukščiausiosios Tarybos 1991 m. gruodžio 10 d. nutarimo „Dėl LR pilietybės įstatymo įgyvendinimo tvarkos“ 2 p. 4 d. (1994 m. kovo 15 d. red.) nuostata „Repatrijavimu laikomas išvykimas į etninę tėvynę arba apsigyvenimas etninėje tėvynėje“ pagal formą prieštaravo Konstitucijos 12 str., konstituciniam teisinės valstybės principui. Pagal turinį ši nuostata prieštaravo Konstitucijos 29 str., konstituciniam teisinės valstybės principui. Iš to seka, kad ir Pilietybės įstatymo 18 str. 3 d. (1993 m. gruodžio 7 d. redakcija) nuostata „jei visi nurodytieji nėra repatrijavę iš Lietuvos“, taip pat 17 str. 1 d. 1 p. (1991 m. gruodžio 5 d. redakcija) nuostata „jei šie asmenys nėra repatrijavę iš Lietuvos“, pagal turinį prieštaravo Konstitucijos 29 str., konstituciniam teisinės valstybės principui.

1991 m. gruodžio 5 d. Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo 18 str. 3 d. buvo įtvirtintas ir pilietybės atstatymo institutas. Teisę atstatyti pilietybę turėjo Lietuvių kilmės asmenys, turėję Lietuvos Respublikos pilietybę ir nuo 1940 m. birželio 15 d. iki 1990 m. kovo 11 d. pasitraukę iš Lietuvos, gyvenantys kitose valstybėse. Šie asmenys nuo asmenų, kuriems pilietybė pripažįstama pagal minėto įstatymo (1991 m. gruodžio 5 d. redakcija) 1 str. 1 d. 1 p. skiriasi tuo, kad jiems nebuvo reikalavimo atsisakyti kitos valstybės pilietybės ir jie gyveno užsienio valstybėse, o 1 str. 1 d. 1 p. minimi asmenys turi būti neįgiję kitos valstybės pilietybės ir gyvenantys Lietuvos Respublikoje.

Aukščiausiosios Tarybos 1991 m. gruodžio 10 d. priimto įstatymo „Dėl Lietuvos Respublikos pilietybės dokumentų galiojimo ir Pilietybės įstatymo papildymo“ 2 straipsniu Pilietybės įstatymo 18 str. 3 d. (1991 m. gruodžio 5 d. redakcija) buvo papildyta ir buvo nustatyta, kad teisę atstatyti Lietuvos Respublikos pilietybę turi ne tik aukščiau minėti asmenys, bet ir jų vaikai, kurie su gimimu kitoje valstybėje neįgijo šios

valstybės pilietybės. Norint atstatyti Lietuvos Respublikos pilietybę, Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijai ar Lietuvos Respublikos diplomatinėms įstaigoms užsienyje reikėjo raštu pareikšti, kad asmuo yra Lietuvos Respublikos pilietis ir pateikti tai patvirtinančius įrodymus. Lietuvos Respublikos pilietybės atstatymas savaime nesukeldavo teisinių pasekmių tokio asmens šeimos nariams. Kaip jau rašyta, įstatymuose neužsiminta apie tai, kad šie asmenys turėtų atsisakyti kitos valstybės pilietybės, jeigu šie tokią turi, išskyrus tų asmenų vaikus, todėl galima teigti, kad pilietybę galėjo atstatyti ir asmenys, turintys kitos valstybės pilietybę, taip pat nebuvo reikalaujama persikelti gyventi į Lietuvą.

Seimo 1995 m. spalio 3 d. priimtas įstatymas „Dėl Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo pakeitimo ir papildymo“ 8 str. Pilietybės įstatymo 18 str., numačiusį teisės į Lietuvos Respublikos pilietybę įgyvendinimo ar Lietuvos Respublikos pilietybės atstatymo sąlygas pripažino netekusiu galios. Taigi nuo šiol Pilietybės įstatyme (1991 m. gruodžio 5 d. redakcija su vėlesniais pakeitimais ir papildymais) neliko Lietuvos Respublikos pilietybės atstatymo instituto, kadangi nuo šiol asmenys, iki 1940 m. birželio 15 d. turėję Lietuvos pilietybę, ir jų vaikai (jeigu šie asmenys ar jų vaikai nerepatrijavo iš Lietuvos) buvo pripažįstami Lietuvos Respublikos piliečiais ir jiems nereikėjo nei atsisakyti kitos valstybės pilietybės, nei grįžti nuolat gyventi į Lietuvą.

Konstitucinis Teismas 2006 m. lapkričio 13 d. nutarime konstatavo, kad „Konstitucijos 12 str. 2 d. prieštaravo: Pilietybės įstatymo 18 str. 3 d. (1991 m. gruodžio 10 d. redakcija) ta apimtimi, kuria nebuvo nustatyta reikalavimo atstatant Lietuvos Respublikos pilietybę atsisakyti turimos kitos valstybės pilietybės.⁵⁵

Lietuvos Respublikos pilietybės netekimo institutas taip pat kito. Pagal pirmąją įstatymo redakciją pilietybė buvo prarandama atsisakius; įgijus kitos valstybės pilietybę; nutraukus faktinius ryšius su Lietuvos valstybe; Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių numatytais pagrindais. Šie pagrindai lyginant su 1989 m. lapkričio 3 d. Lietuvos TSR pilietybės įstatymo su pakeitimu (1991 m. balandžio 16 d. redakcija) numatytais skiriasi tuo, kad naujasis įstatymas įtraukė naują pilietybės netekimo atvejį - „nutraukus faktinius ryšius su Lietuvos valstybe“. Asmuo galėjo būti pripažintas netekusiu Lietuvos Respublikos pilietybės, jeigu jis nutraukia faktinius ryšius su Lietuvos valstybe, t. y. ilgiau kaip trejus metus be pertraukos gyvena užsienyje su negaliojančiu Lietuvos Respublikos piliečio pasu arba be šio paso; stoja kitos valstybės karinėn tarnybon ar pareigūnu valstybinėn tarnybon be Lietuvos Respublikos kompetentingų organų leidimo. Tačiau šio pagrindo nebeliko priėmus 2002 m. rugsėjo 17 d. Pilietybės

⁵⁵ Valstybės žinios, 2006 Nr. 123-4650.

įstatymą⁵⁶. Taip pat buvo naujai numatyta asmenų grupė, kurie įgiję kitos valstybės pilietybę galėjo išlaikyti Lietuvos pilietybę, tokie asmenys yra: „1) asmenys, iki 1940 m. birželio 15 d. turėję Lietuvos pilietybę, jų vaikai, vaikaičiai ir provaikaičiai (jeigu šie asmenys, jų vaikai, vaikaičiai ar provaikaičiai nerepatrijavo); 2) lietuvių kilmės asmenims, kurių tėvai ar seneliai arba vienas iš tėvų ar senelių yra ar buvo lietuviai ir pats asmuo pripažįsta save lietuviu.

Prie aplinkybių, dėl kurių pilietybė neteikiama, buvo įtraukta nauja nuostata, kad pilietybė neteikiama asmenims, kurie serga ypač pavojingomis infekcinėmis ligomis, tačiau ar liga gali būti aplinkybė, kuri lems narystę valstybėje, juk tai visiškai nepriklauso nuo asmens valios, priešingai nei kiti išvardinti nesuteikimo atvejai. Šiame įstatyme taip pat pakito sėslumo cenzas, reikalaujamas asmenims, kuriems pilietybė suteikiama, sudarius santuoką su Lietuvos Respublikos piliečiu. Jei pirmame įstatyme buvo vieneri metai, tai dabar – treji. Naujame įstatyme norint atsisakyti pilietybės buvo sutrumpintas sąrašas aplinkybių, dėl kurių nebuvo galima atsisakyti, t. y. nebeliko sąlygos „jei asmens atsisakymas prieštarauja Lietuvos Respublikos interesams“.

Apibendrinant galima teigti, kad Lietuvos Respublikos nepriklausomybė buvo atkurta remiantis valstybės tęstinumu. Valstybės suverenios teisės buvo atkurtos *ex injuria non oritur jus* principu. Atsižvelgiant į tai, kad pilietybės institutas yra vienas iš suverenumo įrodymų, jos pastovumas yra neatsiejamas nuo valstybės pastovumo, todėl pripažinus valstybės tęstinumą yra pripažįstamas ir pilietybės tęstinumas. Taigi svarbus veiksnys, lemiantis Pilietybės įstatymą, buvo valstybės tęstinumas. 1990 m. kovo 11 d. Lietuvos Respublikos įstatymu „Dėl 1938 m. gegužės 12 d. Lietuvos Konstitucijos galiojimo atstatymo“ atnaujinus šios tarpukario paskutinės Konstitucijos veikimą visoje Lietuvos Respublikos teritorijoje nebuvo iš karto sustabdytas jos II skyriaus „Pilietybė“ galiojimas. Pilietybę reglamentuojančios normos įtvirtintos ir Laikinajame Pagrindiniame įstatyme, sustabdžius 1938 m. Konstitucijos galiojimą. Remiantis šiais argumentais, galime konstatuoti pilietybės instituto pripažinimą. Pilietybės tęstinumo laikytasi iš dalies, nes Lietuvos Respublikos pilietybei pripažinti reikėjo, kad asmuo turėjęs šią pilietybę ar jo palikuonys nuolat gyventų Lietuvoje, o asmenims iškeldintiems ar pasitraukusiems iš Lietuvos nuo 1940 m. ir jų vaikams išsaugota teisė į pilietybę, kurią įgyvendinti buvo galima tik nuolat apsigyvenus Lietuvos Respublikoje. Tokiu būdu buvo siekiama išvengti dvigubos pilietybės atveju, tačiau taip buvo užkirstas kelias pripažinti Lietuvos Respublikos pilietybę ją turėjusiems asmenims, gyvenantiems užsienyje ir neįgijusiems kitos valstybės pilietybės.

⁵⁶ Valstybės žinios, 2002, Nr. 95-4087.

Piliečiais pagal šį įstatymą buvo laikomi asmenys, iki 1940 m. birželio 15 d. turėję Lietuvos Respublikos pilietybę, jų vaikai ir vaikaičiai, jeigu jie neįgijo kitos valstybės pilietybės; asmenys, 1919 m. sausio 9 d. - 1940 m. birželio 15 d. nuolat gyvenę dabartinėje Lietuvos Respublikos teritorijoje, taip pat jų vaikai ir vaikaičiai, jeigu jie šio įstatymo įsigaliojimo dieną nuolat gyvena Lietuvoje ir nėra kitos valstybės piliečiai; asmenys, iki 1991 m. lapkričio 4 d. įgiję Lietuvos Respublikos pilietybę pagal Pilietybės įstatymą, galiojusį iki šio įstatymo priėmimo; asmenys, kurie įgyvendino teisę į Lietuvos Respublikos pilietybę ar atstatė Lietuvos Respublikos pilietybę pagal šį įstatymą; kiti asmenys, kurie įgijo Lietuvos Respublikos pilietybę pagal šį įstatymą.

Pilietybės institutas buvo sureguliuotas dvigubos pilietybės ribojimo principu, todėl pradžioje buvo įtvirtintos tik dvi minėto dvigubos pilietybės draudimo išimtys: pagal įstatymo 16 str. asmuo, kuriam Lietuvos Respublikos pilietybė galėjo būti suteikta už ypatingus nuopelnus Lietuvai, tuo pat metu galėjo būti ir kitos valstybės pilietis; pagal minėto įstatymo 18 str. 3 d. (1991 m. gruodžio 10 d. redakcija) kitose valstybėse gyvenantys Lietuvos Respublikos pilietybę, turėję lietuvių kilmės, asmenys nuo 1940 m. birželio 15 d. iki 1990 m. kovo 11 d. pasitraukę iš Lietuvos ir jų vaikai, kurie su gimimu kitoje valstybėje neįgijo šios valstybės pilietybės, Lietuvos Respublikos pilietybę galėjo atstatyti neatsisakydami turimos kitos valstybės pilietybės.

Siekiant išlaikyti ryšius su užsienyje gyvenančiais iki okupacijos Lietuvos Respublikos pilietybę turėjusiais asmenimis, neatsižvelgiant į jų kilmę, buvo įtvirtintas Lietuvos Respublikos pilietybės išsaugojimo institutas. Jie pilietybę įgyti galėjo įgyvendindami teisę į Lietuvos Respublikos pilietybę arba atstatydami Lietuvos Respublikos pilietybę. Kad įgyvendintų teisę į pilietybę, turėjo atsisakyti kitos valstybės pilietybės, o asmenų turėjusių Lietuvos Respublikos pilietybę vaikai ir kiti lietuvių kilmės asmenys, turėjo ne tik atsisakyti kitos valstybės pilietybės, bet ir persikelti nuolat gyventi į Lietuvą ir prisiekti Lietuvai. Pilietybės atstatymu galėjo pasinaudoti lietuvių kilmės asmenys, turėję Lietuvos Respublikos pilietybę ir nuo 1940 m. birželio 15 d. iki 1990 m. kovo 11 d. pasitraukę iš Lietuvos, gyvenantys kitose valstybėse, 1991 m. gruodžio 10 d. įstatymu „Dėl Lietuvos Respublikos pilietybės dokumentų galiojimo ir pilietybės įstatymo papildymo“ tokia teisė suteikta ir minėtų asmenų vaikams, kurie su gimimu kitoje valstybėje neįgijo šios valstybės pilietybės.

Taigi įgyvendinti teisę į Lietuvos Respublikos pilietybę galėjo tik asmenys neturintys kitos valstybės pilietybės, o atstatyti galėjo ir asmenys, turintys kitos valstybės pilietybę.

4. DVIKUBA PILIETYBĖ

Dviguba pilietybė reiškia statusą, kai tuo pačiu metu asmuo turi kelių valstybių pilietybes. Atsižvelgiant į tai, kad pilietybės institutas yra valstybės vidaus teisės dalis, susikuria situacija, kai valstybės nustato skirtingus pilietybės įgijimo būdus. Dvigubą pilietybę turinčių asmenų skaičius sparčiai didėja, kadangi žmonės dažniau kilnojasi iš vienos valstybės į kitas, gyvena, tuokiasi, susilaukia palikuonių skirtinguose kraštuose, be viso to, nėra bendrų tarptautinės teisės aktų šiuo klausimu. Europoje dviguba pilietybė suteikiama Didžiojoje Britanijoje, Prancūzijoje, Belgijoje, Ispanijoje, Skandinavijoje, Vengrijoje ir kt. Ne visos valstybės dvigubą pilietybę įtvirtina savo įstatymuose, tačiau dažnai ji išplaukia iš teisės aktų dvasios arba nors ir nenumatyta, bet praktikoje pripažįstama, kaip pavyzdžiui, JAV.

Valstybių keičiančių savo poziciją dėl dvigubos pilietybės nuolat daugėja. Valstybių politika įtakojama globalizacijos ir technologijų pažangos keičiasi ir įgauna pagreitį. Tautos ima suvokti, kad dviguba pilietybė nebūtinai sukels pavojų nacionaliniam saugumui, juolab, kad veikiamas globalizacijos pasaulis tarsi jungiasi į vieną, neribojamą sienų valstybę.

Literatūroje dažniausiai išskiriami penki pagrindiniai dvigubos pilietybės susidarymo atvejai yra šie:

- **dvigubos pilietybės įgijimas gimimu** – šiandieniniame pasaulyje pilietybė vaikams gali pereiti tiek iš tėvo, tiek ir iš motinos *jus sanguinis* pagrindu, tačiau yra valstybių, kurios suteikia pilietybę ir *jus soli* pagrindu, taigi užsieniečiams gimęs vaikas gali paveldėti tėvų pilietybes ir tuo pačiu įgyti gimimo valstybės pilietybę, taip išlaikydamas dvi ar net tris pilietybes.

Pvz.: Kanadoje gimęs Kanados ir JAV piliečių vaikas, gimimu įgyja Kanados pilietybę, tačiau jis gali įgyvendinti sąlygas ir JAV pilietybei gauti. Alžyriečiui ir Britei Kanadoje gimęs vaikas automatiškai įgyja Alžyro pilietybę ir Britanijos pilietybę – abejais atvejais remiamasi *jus sanguinis* principu. Nepaisant to, vaikas turės ir Kanados pilietybę pagal *jus soli* principą.⁵⁷

- **dvigubos pilietybės atsiradimas dėl santuokos** – šiuo atveju asmuo automatiškai įgyja sutuoktinio pilietybę iškart ar netrukus po santuokos, nereikalaujant atsisakyti pirminės savo pilietybės, o kilmės valstybė gali neatimti savosios pilietybės, toleruodama dvigubą;

⁵⁷ Multiple citizenship. In The Free Encyclopedia of Wikipedia [interaktyvus]. [žiūrėta 2007-03-10].
Prieiga per internetą: <<http://en.wikipedia.org>>.

- **dviguba pilietybė dėl natūralizacijos** – asmuo turėdamas „priskirtąją“ pilietybę – įgytą filiacijos būdu, laikui bėgant teisės aktų nustatyta tvarka įgyja ir kitos valstybės pilietybę. Situacija susikuria, kai valstybė leidžia savo piliečiams, kurie įgyja užsienio valstybės pilietybę, išsaugoti ankstesnę pilietybę, tuo tarpu suteikianti antrąją pilietybę valstybė, nereikalauja atsisakyti pirmesnės. Pavyzdys galėtų būti Vokietijos Federacijos pozicija Europos Sąjungos piliečių, Europos Ekonominės Erdvės narių piliečių ar Šveicarijos piliečių atžvilgiu, kuriems pagal Vokietijos Federacijos įstatymo 12 str. 2 d. norint įgyti pilietybę natūralizacijos būdu nereikia atsisakyti pirmosios pilietybės;

- **dviguba pilietybė dėl įsipareigojimų nevykdymo** – individas įgyja pilietybę natūralizacijos būdu nepranešdamas ir neturėdamas sutikimo iš kilmės valstybės. Tokiu būdu asmuo gali išlaikyti savo pirminę pilietybę. Dviguba pilietybė atsiranda dėl to, kad kilmės valstybei nepranešama apie įgytą kitą pilietybę. Tai susidaro, kai pilietybė įgyjama tiek *jus soli*, tiek kraujo – *jus sanguinis* pagrindu, kai viena valstybė nepripažįsta dvigubos pilietybės, o kita pripažįsta. Tokio pobūdžio situacija dažnai pasitaiko Lietuvoje.

- **dviguba pilietybė atsirandanti sutarčių pagrindu** – valstybės gali turėti susitarimus dėl dvigubos pilietybės tarp jų piliečių. Pvz. Rusijos Federacija sudaro sutartis su atskiromis valstybėmis.

R. Brubaker savo knygoje „Pilietybė ir tautiškas Prancūzijoje ir Vokietijoje“ teigia, kad dvigubos pilietybės apimtis įvairuoja pagal mišrių tautybių vedybų koeficientą ir, kad dviguba pilietybė dažnesnė ten, kur natūralizacija nepriklauso nuo ankstesnės pilietybės atsisakymo. Dviguba pilietybė dažnesnė ir ten, kur pilietybės įstatymai bent iš dalies paremti *jus soli*.⁵⁸

Iš paminėtų atvejų matyti, kad tam tikrais atvejais dviguba pilietybė gali atsirasti automatiškai – ne dėl pasirinkimo, t. y. asmeniui neišreiškiant valios, dažnai, dėl konfliktuojančių, skirtingų teisės aktų. Kai kurie asmenys gali turėti dvigubą pilietybę ir to nesuvokti. Pavyzdžiui, Korėjos Respublikoje, asmuo bus laikomas piliečiu automatiškai, jeigu čia yra gimė jo seneliai ar tėvai, net jei šis gimė ir gyvena Kanadoje.⁵⁹ Siekiant išvengti tokios situacijos, valstybės savo įstatymais gali numatyti saugiklius, kurie užkirstų kelią subjektų, turinčių dvigubą pilietybę didėjimui. Vieni iš tokių, kurie galėtų būti įtvirtinti Konstitucijose ar teisės aktuose, reglamentuojančiuose pilietybės institutą, galėtų būti šie:

⁵⁸ BRUBAKER, R. *Pilietybė ir tautiškas Prancūzijoje ir Vokietijoje*. - Vilnius: Pradai, 1998, p. 219.

⁵⁹ CBC NEWS. *Dual Citizenship* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007-02-01]. Prieiga per internetą: <<http://www.cbc.ca>.>

- prievolė pasirinkti sulaukus pilnametystės, kuri įpareigotų asmenį, turintį dvi pilietybes, sulaukus pilnametystės, apsispręsti kurią iš dviejų pasilikti. Pvz. Vokietijos Federacijos pilietybės įstatymo 29 str. numatyta, kad asmenys įgiję Vokietijos pilietybę gimimu, sulaukus 23 metų privalo apsispręsti, kurią pilietybę pasilikti. Jei sulaukus nustatyto amžiaus, asmuo nepareiškia kurią pilietybę pasiliks, jis automatiškai praras Vokietijos pilietybę;
- pilietybės įgijimas pagal „jus sanguinis“ gali būti ribojamas asmenims, gimusiems ir gyvenantiems užsienyje;
- gali būti numatyta sąlyga užsieniečiams gimusius vaikus nedelsiant, per tam tikrą laiko tarpą, registruoti užsieniečių kilmės valstybės konsulinėje įstaigoje, priešingu atveju galėtų būti ribojamas bet kurios pilietybės įgijimas;
- asmenys, gimę ne tėvų pilietybės valstybėje, galėtų įgyti tėvų pilietybę, jei atsisakytų bet kurios kitos pilietybės, kurią yra įgiję iki tam tikro amžiaus ar per tam tikrą terminą;
- diplomatinių atstovų vaikams paprastai neleidžiama įgyti pilietybę pagal „jus soli“ principą valstybėje, kurioje tėvai tarnauja;
- valstybė savo teisės aktais gali drausti piliečiams natūralizuotis užsienio valstybėje, išskyrus kai ji duoda sutikimą. Kai leidimas duodamas, asmuo praranda pirminę pilietybę.

Kaip jau ne kartą minėta, pilietybė reiškia narystę valstybėje, iš to seka, kad buvimas kelių valstybių piliečiais gali suteikti nemažai privalumų. Dažnai asmuo turintis keletą pilietybių yra pranašesnėje situacijoje, nei tas, kuris turi vienos valstybės pilietybę. Pranašumai gali pasireikšti taip:

- laisvas asmenų judėjimas – bevizis keliavimas;
- teisė pasirinkti teisės sistemą, padarius teisės pažeidimą;
- teisė dalyvauti abiejų šalių politiniame gyvenime. Tai dažniausiai susiję su pasyvia balsavimo teise - praktikoje retai pasitaiko, kad piliečiai turintys dvigubą pilietybę, turėtų galimybę užimti vietą valdžioje;
- didesnės įsidarbinimo galimybės, pvz. tam tikros Europos Sąjungos valstybės narės paso turėjimas leidžia įsidarbinti bet kurioje ES valstybėje narėje;
- galėjimas pasinaudoti įvairiomis valstybinėmis programomis;
- palankesnės investavimo galimybės;
- nuosavybės teisės užtikrinimas;
- kt.

Iš visų išvardintų patogumų matome, kad pilietybė praranda savo konstitucinę prigimtį, ji tampa svarbi vartotojiškais tikslais. Dvigubos pilietybės dažnai norima siekiant išvengti tam tikrų mokesčių, turėti galimybę laisvai judėti, dažni atvejai, kai siekiama apsidrausti nuo nestabilumo šalyje, nusikalstamumo, kai norima atsidaryti sąskaitas užsienyje, vystyti verslą, antro paso gali būti siekiama kai kyla terorizmo grėsmė, jei valstybės įstatymai numato pelno, kapitalo apmokestinimą visame pasaulyje, taip pat jei valstybė politiškai nestabili ir paprasčiausiai metams bėgant žmogus panorėjo apsidrausti nuo nemalonių netikėtumų.

Nepaisant dvigubos pilietybės teikiamų privilegijų ir patogumo, reikia paminėti, kad dviguba pilietybė gali sukelti ir papildomų įsipareigojimų:

- turėdamas dvigubą pilietybę asmuo turi paisyti abiejų valstybių įstatymų, net jei jie ir prieštarauja vieni kitiems;
- gresia mokestiniai įsipareigojimai daugiau nei vienai valstybei. Valstybės gali turėti tarptautinius susitarimus dėl dvigubo apmokestinimo išvengimo, tačiau praktikoje, tai retai išvengiama dalykas. Puikiausias pavyzdys aprašytas Dominykos Respublikos internetiniame portale: „JAV, šiandienai vienintelė, iš išsivysčiusių valstybių, kuri apmokestina mokesčiais vienodai, tiek piliečius gyvenančius JAV, tiek ir už JAV ribų. Išėitis šiems žmonėms akivaizdi, atsisakius JAV pilietybės, jie mažiausiai du kart padidina savo grynąjį pelną. O teisingai išsirinkus gyvenamąją vietą, gali visai nemokėti mokesčių. JAV vyriausybė, kovodama, su kapitalo mažėjimu, 1997 m. priėmė, naują įstatymą, kuris skelbia, kad buvę JAV piliečiai, kurie atsisakė pilietybės dėl mokesčių prižasčių, atvykdami į JAV, į svečius ar verslo reikalais, turės mokėti mokesčius už visus einamus metus, kai jie apsilankė šalyje, ankstesniais tarifais. Ir šis košmaras tęsis septynis metus. Tačiau, šią problemą galima apeiti gaunant dar vieną pasą su pakeista pavarde.“⁶⁰ Reikia paminėti, kad tokius mokesčius JAV pilietis turi mokėti tuomet jei jis užsienio valstybėje uždirba daugiau nei septyniasdešimt tūkstančių dolerių.

Šiuo metu Lietuvoje taikomos 44 dvigubo apmokestinimo išvengimo sutartys su: Airija, Armėnija, Austrija, Azerbaidžiano Respublika, Baltarusija, Belgija, Bulgarija, Čekija, Danija, Estija, Gruzija, Graikija, Islandija, Ispanija, Italija, Izraeliu, Jungtine Karalyste, Latvija, Lenkija, Liuksemburgu, Nyderlandais, Portugalija, Prancūzija, Singapūro Respublika, Slovakija, Slovėnija,

⁶⁰ Who needs it? *In Offshore Online Banking and Cheapest Offshore Company Formation Services* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2006-12-01]. Prieiga per internetą: <<http://www.goccp.com>>.

Suomija, Švedija, Vokietija, Vengrija, JAV, Kanada, Kazachstanu, Kinija, Kroatija, Šveicarija, Moldova, Malta, Turkija, Ukraina, Uzbekistanu, Norvegija, Rumunija, Rusija⁶¹, todėl Lietuviams dvigubi mokestiniai įsipareigojimai neturėtų kelti grėsmės;

- gali būti ribojama galimybė įsidarbinti tam tikrose srityse, pavyzdžiui, kai kurios valstybės gali drausti asmenims turintiems dvi pilietybes būti teisėjais, advokatais, diplomatais, tautos atstovais ir kt. Pvz.: Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtinta, kad Respublikos Prezidentu gali būti renkamas tik Lietuvos pilietis pagal kilmę. Visa tai yra dėl to, kad dvejojama dėl asmens lojalumo valstybei;
- gali būti ribojama aktyvioji rinkimų teisė;
- gali kilti problemų kai įsipareigojimai vienai valstybei konfliktuoja su kitos valstybės įstatymais. Pvz.: asmuo, turintis X ir Y valstybių pilietybes, tarnauja X valstybės kariuomenėje. Netrukus kyla konfliktas tarp minėtų valstybių. Y valstybės įstatymai numato privalomą karinę prievolę. Iš šios situacijos matyti, kad gali kilti prieštaravimas dėl karinių įsipareigojimų. Valstybių įstatymai dažnai numato privalomą karinę prievolę, tačiau tai nereiškia, kad asmuo turintis dvigubą pilietybę, gyvenantis antroje valstybėje bus iškviestas ar prievarta parvežtas atlikti savo prievolę, bet asmeniui atvykus į minėtą valstybę, jis gali būti priverstas atlikti tarnybą. Dviguba pilietybė daro šią prievolę sąlygišką, kadangi dažniausiai asmuo negalės tarnauti abiemis valstybėms. Įstatymais dažnai gali būti numatoma galimybė pasirinkti, kuriai valstybei tarnauti, tačiau ar tai nebūtų per daug sudėtingas pasirinkimas asmeniui, sukeliantis vidinį maištą. Europos konvencija dėl pilietybės numato karo tarnybos prievolės vykdymo teisinį reguliavimą, turint kelių valstybių pilietybes. Leidžiama sudaryti specialius susitarimus tarp valstybių, o jei tokių nėra asmuo gali vykdyti karo tarnybos prievolę valstybėje, kurioje yra jo nuolatinė gyvenamoji vieta. Taip pat yra galimybė iki devyniolikos metų amžiaus savo noru įvykdyti šią prievolę bet kurioje iš tų valstybių, kurios pilietis jis yra. Laikoma, kad asmenys įvykdę karo tarnybos prievolę vienoje iš valstybių, taip pat įvykdė šią prievolę ir kitos valstybės, kurios pilietis jis yra, atžvilgiu;
- gali iškilti nesusipratimas prašant konsulinės pagalbos, kai asmuo yra užsienyje, kadangi valstybė, kurioje jis gyvena, gali nenorėti kištis į vidaus reikalus;

⁶¹ Valstybinė mokesčių inspekcija prie Lietuvos Respublikos Finansų ministerijos. *Tarptautinis bendradarbiavimas* [interaktyvus] [Žiūrėta 2007-03-01]. Prieiga per internetą <<http://www.vmi.lt>>.

- negalima pamiršti ir moralinio, psichologinio aspekto. Vaikui, kurio tėvai turi skirtingų valstybių pilietybes, tenka rinktis tarp dviejų. Asmeniui tai gali atrodyti visiškai nepateisinama;
- gali kilti nesusipratimai dėl kelių pasų. T. y. valstybė gali reikalauti piliečių naudoti jų pasus atvykstant ir išvykstant iš valstybės, tačiau gali būti ir išimčių. Tuo pačiu metu, antrosios pilietybės valstybė gali reikalauti to paties. Ši prieštaraujanti situacija gali lemti paso konfiskavimą arba baudą. Keliavimas su dviejų valstybių pasais, gali sukelti problemų ir trečiojoje valstybėje;
- asmens dvasinės sumaišties neišvengtume tuo atveju, jeigu abi valstybės, kurių pilietybes jis turi, pradėtų politinius ar karinius konfliktus;
- imigrantai įgiję antrąją pilietybę gali išlikti abejingi valstybinei kalbai, kultūrai, papročiams ir kt.

Taigi kam reikalinga dviguba pilietybė? Greičiausiai tai noras jaustis dvigubai saugesniam, nes tokiu atveju savo turtinėmis ir pilietinėmis teisėmis galima naudotis keliose valstybėse. Ar pilietybė nepraranda savo prasmės ir vertės? Ištikimybė valstybei ir prisirišimo jausmas daugeliui atsiranda labai anksti – dar visai mažiems vaikams, kurie net nesuvokdami savo kalbose ir žaidimuose vartoja nacionalinius simbolius. Vargu ar tokius pačius jausmus galime turėti ir suteiktai antrajai pilietybei.

Šių dienų pasaulinės globalizacijos procesai lemia tai, kad vis daugėja asmenų, gyvenančių toli nuo valstybės, kurioje jie gimė. Didžiąjai daliai jų antroji valstybė ilgainiui tampa jų tikraisiais namais, tačiau šaknys tebelieka jų kilmės valstybėje. Dėl šios priežasties reikia išlaikyti ryšį su pirmosios pilietybės valstybe, tam reikia sukurti tokį teisinį reguliavimą, kuris leistų minėtai grupei asmenų nevaržomiems atvykti, apsistoti ir naudotis būtinomis pilietinėmis, turtinėmis ir kitomis teisėmis. Jiems taip pat turi būti sudarytos išskirtinės sąlygos susigrąžinti pilietybę, jeigu būtų noras grįžti nuolat gyventi į tėvynę.

5. 1. DVIGUBA PILIETYBĖ LIETUVOS RESPUBLIKOJE

Šiuo metu Lietuvių tautos neapleidžia opi problema – naujoji lietuvių emigracija. Visuomenė ieško atsakymų dėl šio nesibaigiančio proceso ir jo sprendimo būdų. Jaučiamas stiprus spaudimas iš išeivių, kurie nori išsaugoti tautiškumą, ryšį su valstybe, dėl to neva stengiasi išlaikyti Lietuvos pilietybę.

Norint suprasti šios problemos mastą pakanka pasižiūrėti Lietuvos Respublikos statistikos departamento pateikiamus duomenis. 1990–2006 m. gyventojų sumažėjo 290,4 tūkst., t. y. 8 proc. 2001 m. pradžioje Lietuvoje gyveno 3487,0 tūkst. nuolatinių gyventojų, tuo tarpu 2006 m. pradžioje – 3403,2 tūkst., t. y. per penkis pastaruosius metus gyventojų Lietuvos Respublikoje sumažėjo 83,8 tūkst., tuo tarpu per šį laikotarpį emigravo – 125,9 tūkst., o atvyko į mūsų šalį – 26,9 tūkst. (oficialiais duomenimis).⁶² Toliau pateikiamos Statistikos departamento gyventojų skaičiaus kaitos nuo 2001 – 2005 metų lentelės:

1 lentelė

Oficiali ir neoficiali emigracija 2001-2005 m. (tūkst.)⁶³

	Asmenys, deklaruojant išvykimą (oficiali emigracija)			Asmenys, nedeklaruojant išvykimo (neoficiali emigracija)		
	2001–2005	2004	2005	2001–2005	2004	2005
Iš viso	56,1	15,2	15,6	69,8	24,7	24,4
iš jų:						
15 metų ir vyresni	48,2	13,2	13,4	61,8	20,6	22,9
Vyrai	23,2	6,1	7,0	39,0	11,4	16,8
Moterys	25,0	7,1	6,4	30,8	13,3	7,6

⁶² Atkreipiamas dėmesys į tai, kad Statistikos departamentas į tyrimus įtraukė tik tuos išvykstančius iš Lietuvos asmenis, kurie ketina apsigyventi kitose šalyse nuolat ar ilgesniam negu 6 mėnesių laikotarpiui. Skaičiuodami imigrantus, apėmė asmenis, kurie atvyksta iš kitos šalies ir ketina apsigyventi Lietuvoje nuolat ar ilgesniam negu 6 mėnesių laikotarpiui (įskaitant užsieniečius su laikiniais leidimais 1 metams ar ilgesniam laikotarpiui).

⁶³ Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės *Oficiali ir neoficiali emigracija 2001-2005 m.* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007-03-01]. Prieiga per internetą: <<http://www.stat.gov.lt>>.

Oficiali tarptautinė migracija⁶⁴

	Emigravo	Imigravo	Migracijos saldo ¹	1000-iui gyventojų		
				emigrantų	imigrantų	migracijos saldo ¹
2001	7253	4694	-2559	2,1	1,4	-0,7
2002	7086	5110	-1976	2,0	1,4	-0,6
2003	11032	4728	-6304	3,2	1,4	-1,8
2004	15165	5553	-9612	4,4	1,6	-2,8
2005	15571	6789	-8782	4,6	2,0	-2,6

¹ Skirtumas tarp imigrantų ir emigrantų skaičiaus

Iš pateiktų duomenų matyti, kad pagrindinė gyventojų mažėjimo priežastis yra emigracija. Statistikos departamento pranešime „Lietuva pagal emigracijos mastus – pirmoji Europos Sąjungoje“⁶⁵ teigiama, kad per pastaruosius šešiolika metų emigravo apie 334 tūkst. šalies gyventojų. 1990–1993 m. emigracija buvo į Rusiją, Baltarusiją, Ukrainą ir kitas buvusias Sovietų Sąjungos respublikas, o nuo 1994 m. – į Vakarų. Didžioji dalis tautiečių, vykstančių į vakarus renkasi Jungtinę Karalystę, Airiją, Vokietijos Federaciją, Ispaniją, Jungtines Amerikos Valstijas.

Pranešime teigiama, kad Lietuva, Eurostato duomenimis, priskiriama prie penkių Europos Sąjungos valstybių, kuriose migracijos saldo tūkstančiui gyventojų buvo neigiamas, t. y. Lietuvoje (–2,6), Nyderlanduose (–1,2), Latvijoje (–0,5), Estijoje (–0,3) ir Lenkijoje (–0,3). Negalime nepastebėti, kad skirtumas tarp imigrantų ir emigrantų skaičiaus mūsų valstybėje yra žymiausias.

Dvigubos pilietybės klausimas Lietuvoje didelių diskusijų susilaukė ne dėl kito, o dėl didelio masto emigracijos. Kyla nutautėjimo, asimiliacijos grėsmė, nes tautiečiams išvykus, kitataučiai plūsta į Lietuvą. Dėl šios priežasties, valstybė kuria įvairias programas, strategijas, atlieka tyrimus kaip sustabdyti šiuos kol kas nevaldomus procesus ir skatinti reemigraciją. To pasekoje asmenų, kuriems gali būti suteikiama dviguba pilietybė, ratas nuolat buvo plečiamas, nes to reikalavo ypatinga migracijos situacija. Dėl susidariusių aplinkybių, tokių kaip socialiniai, ekonominiai procesai Lietuvoje, nuolatinis imigrantų darbo poreikis užsienyje, karjeros galimybės užsienio

⁶⁴ Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės *Oficiali ir neoficiali emigracija 2001-2005 m.* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007-03-01]. Prieiga per internetą: <<http://www.stat.gov.lt>>.

⁶⁵ Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės *Lietuva pagal emigracijos mastus – pirmoji Europos Sąjungoje* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007-03-01]. Prieiga per internetą: <<http://www.stat.gov.lt>>.

valstybėse, ypačiai išsivysčiusiose šalyse, noras sumažinti socialinę riziką, atsitiko taip, kad dauguma emigrantų šiuo metu, jei jiems reikėtų pasirinkti, kurios valstybės pilietybę pasilikti, pasirinktų naująją. Sunku įsivaizduoti ir antros ar trečios kartos emigrantus atsisakant savo, pagal gimimo vietą gautos pilietybės, ar nebūtų amoraliai, žeminanti juos, procedūra, reikalauti atsisakyti pilietybės.

5.2. DVIGUBOS PILIETYBĖS ĮTVIRTINIMAS LIETUVOS RESPUBLIKOS TEISĖS AKTUOSE

1992 m. Lietuvos Respublikos Konstitucijos, pirmajame skirsnyje „Lietuvos valstybė“ 12 str. įtvirtintas pilietybės institutas. Šiame straipsnyje numatyta, kad pilietybės santykius reglamentuoja ne tik Konstitucija, bet ir atskiri įstatymai: „Lietuvos Respublikos pilietybė įgyjama gimstant ir kitais įstatymo nustatytais pagrindais“.⁶⁶ Šio straipsnio antroje dalyje įtvirtintas pamatinis pilietybės instituto dėsnis, t. y. viengubos pilietybės principas – „Išskyrus įstatymo numatytus atskirus atvejus, niekas negali būti kartu Lietuvos Respublikos ir kitos valstybės pilietis“.⁶⁷ Pilietybė reglamentuojama ir 84 str. 21 p., kur numatyta, kad pilietybę įstatymo nustatyta tvarka teikia Lietuvos Respublikos Prezidentas. Pagal 85 str. Lietuvos Respublikos pilietybė teikiama Respublikos Prezidentui išleidžiant dekretą, kuris, kad įsigaliojūt, turi būti pasirašytas Ministro Pirmininko arba atitinkamo ministro. Konstitucija įtvirtina ne tik bendras pilietines teises, laisves ir pareigas, bet ir išimtines, kurias išskirtinai turi tik Lietuvos Respublikos piliečiai.

Kalbant apie dvigubą pilietybę, matome, kad nors Konstitucija ir įtvirtina viengubos pilietybės principą, tačiau neužkerta kelio dvigubai pilietybei atskirais atvejais. Numatoma galimybė įstatymais įtvirtinti atvejus, kada asmuo gali turėti ne tik Lietuvos, bet ir kitos valstybės pilietybę. Tai darydamas įstatymų leidėjas negali paneigti Lietuvos Respublikos pilietybės instituto prigimties ir prasmės.

1991 m. gruodžio 5 d. Pilietybės įstatyme ir vėlesniuose jo pakeitimuose bei papildymuose, laikantis konstitucinio dvigubos pilietybės neigimo principo, įtvirtinta, kad „Lietuvos Respublikos pilietis vienu metu negali būti kitos valstybės piliečiu, išskyrus šiame įstatyme numatytus atvejus“⁶⁸ (1 str. 2 d.), taigi, įstatymas nenumato

⁶⁶ Valstybės Žinios, 1992, Nr. 33-1014.

⁶⁷ Ibidem.

⁶⁸ Valstybės žinios, 1991, Nr. 36-977.

absoliutaus dvigubos pilietybės draudimo, o numato atskirus atvejus, kuomet dviguba pilietybė galima.

Tokius atvejus įstatymo leidėjas įtvirtino 16 str. (1991 m. gruodžio 5 d. redakcija), numatydamas, kad „užsienio valstybių piliečiams, turintiems ypatingų nuopelnų Lietuvos Respublikai, Lietuvos Respublikos pilietybė gali būti suteikta netaikant jiems šio įstatymo 12 str. numatytų pilietybės suteikimo sąlygų“, svarbiausia kurių būtų, kad asmuo turi būti be pilietybės arba pilietis tokios valstybės, pagal kurios įstatymus Lietuvos Respublikos pilietybės įgijimo atveju prarastų tos valstybės pilietybę arba raštu praneša apie savo sprendimą atsisakyti turimos kitos valstybės pilietybės, kai jam bus suteikta Lietuvos Respublikos pilietybė. Taigi asmenys, nusipelnę Lietuvos valstybei, galėjo įgyti Lietuvos Respublikos pilietybę neatsisakydami turimos pilietybės.

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas 2006 m. lapkričio mėn. 13 d. nutarime, Pilietybės įstatymo 16 str. atitiktį Lietuvos Respublikos Konstitucijai, vertino per Konstitucijos 12 str. 2 d. nuostatą, kuri reikalauja reglamentuojant Lietuvos Respublikos pilietybės įgijimo pagrindus, pilietybės įgijimo ir netekimo tvarką, paisyti principo, kad Lietuvos Respublikos pilietis kartu gali būti ir kitos valstybės piliečiu tik atskirais įstatymo numatytais atvejais. Konstitucinis Teismas pabrėžia, jog tokie įstatymo numatyti atvejai gali būti tik labai reti (atskiri), išimtiniai, o ne paplitę. Taigi konstatuota, kad Pilietybės įstatymo 16 str. (1991 m. gruodžio 5 d. redakcija) įtvirtinta dvigubos pilietybės draudimo išimtis atitiko Konstitucijos 12 str. 2 d. reikalavimus.⁶⁹

Kita iš išimčių yra numatyta 18 str. 3 d. (1991 m. gruodžio 10 d. redakcija) – „Lietuvių kilmės asmenys, turėję Lietuvos Respublikos pilietybę ir nuo 1940 m. birželio 15 d. iki 1990 m. kovo 11 d. pasitraukę iš Lietuvos, gyvenantys kitose valstybėse, Lietuvos Respublikos pilietybę atstato raštu pareiškę Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijai ar Lietuvos Respublikos diplomatinėms įstaigoms užsienyje, kad jie yra Lietuvos Respublikos piliečiai ir pateikę tai patvirtinančius įrodymus“. Priešingai nei pirmuoju atveju, Konstitucinis Teismas pasisakydamas dėl 18 str. 3 d. (1991 m. gruodžio 10 d. redakcija), išvelgė tai, kad ši išimtis sudarė prielaidas dvigubai pilietybei tapti ne ypač reta išimtimi, kaip to reikalauja Konstitucijos 12 str. 2 d., o paplitusiu reiškiniu, t. y. konstatavo, kad minėta įstatymo norma prieštaravo ta apimtimi, kuria nebuvo nustatyta reikalavimo atstatant Lietuvos Respublikos pilietybę atsisakyti turimos kitos valstybės pilietybės.⁷⁰

⁶⁹ Valstybės žinios, 2006, Nr.123-4650.

⁷⁰ Ibidem.

Kalbant apie dvigubą pilietybę buvo paminėta, kad ji gali atsirasti automatiškai – ne dėl pasirinkimo, t. y. neišreiškiant valios, bet dėl teisės aktų kolizijos. Pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos piliečiams Jungtinėse Amerikos Valstijose (toliau JAV) gimęs vaikas pagal dabar galiojančio 2002 m. rugsėjo 17 d. pilietybės įstatymo 8 str. (2006 m. lapkričio 13 d. redakcija), kuris numato, kad „vaikas, kurio abu tėvai jo gimimo metu buvo Lietuvos Respublikos piliečiai, yra Lietuvos Respublikos pilietis, nesvarbu, ar jis gimė Lietuvos Respublikos teritorijoje, ar už jos ribų“⁷¹ įgis Lietuvos Respublikos pilietybę, o pagal JAV Konstituciją bei Imigracijos ir pilietybės įstatymą gaus JAV pilietybę, nes JAV suteikia pilietybę šalyje gimusiems asmenims, remiantis „jus soli“ principu. Taigi paaiškėjus, kad asmuo įgijo JAV valstybės pilietybę, vidaus reikalų ministras ar jo įgaliota institucija konstatuos Lietuvos Respublikos pilietybės netekimo faktą pagal šio įstatymo 18 str. 1 d. 2 p. ar 4 d. Bus laikoma, kad asmuo neteko Lietuvos Respublikos pilietybės nuo JAV valstybės pilietybės įgijimo dienos. Tačiau ar tai nėra pernelyg griežta teisės norma? Situacija susidaro dėl įstatymų kolizijos, o sukuria vienodas pasekmes, kokios atsirastų jei asmuo įgytų pilietybę natūralizacijos ar kitu būdu, t. y. paties prašymu. Šią problemą galima būtų spręsti taip, kaip tai daroma Vokietijos Federacijoje, kur asmuo gali turėti dvi pilietybes iki 23 metų, o vėliau turi apsispręst, kurią iš jų pasilikti.

Reikia pastebėti, kad subjektų, galinčių turėti kelių valstybių pilietybes ratas ties čia neapsiribojo, o palaipsniui buvo plečiamas:

- **1993 m. gruodžio 7 d. priimtas įstatymas „Dėl Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo 18 str. pakeitimo“**, kuriuo buvo pakeista Pilietybės įstatymo 18 str. 3 d. (1991 m. gruodžio 10 d. redakcija) – „Lietuvių kilmės asmenys, prieš 1940 m. birželio 15 d. turėję Lietuvos Respublikos pilietybę, ir jų vaikai, taip pat kiti asmenys, iki 1940 m. birželio 15 d. turėję Lietuvos Respublikos pilietybę (jei visi nurodytieji nėra repatrijavę iš Lietuvos) ir nuo 1940 m. birželio 15 d. iki 1990 m. kovo 11 d. pasitraukę arba išstremti iš Lietuvos, gyvenantys kitose valstybėse, Lietuvos Respublikos pilietybę atstato raštu pareiškę Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijai ar Lietuvos Respublikos diplomatinėms įstaigoms užsienyje, kad jie yra Lietuvos Respublikos piliečiai, ir pateikę patvirtinančius įrodymus. Jiems netaikomos šio straipsnio pirmosios dalies ir Pilietybės įstatymo 1 str. 1 p. išlygos.“ Kaip matyti pagal naujai išdėstyta normą, pilietybę atstatyti galėjo ne tik Lietuvių kilmės asmenys, prieš 1940 m. birželio 15 d. turėję Lietuvos Respublikos pilietybę, ir jų vaikai, bet ir kiti asmenys, tačiau numatytas papildomas apribojimas – būti nerepatrijavusiems iš Lietuvos, kuris pagal

⁷¹ Valstybės Žinios, 2002, Nr. 95-4087, (su pakeitimais ir papildymais).

2006 m. lapkričio mėn. 13 d. Konstitucinio Teismo nutarimą buvo pripažintas prieštaraujančiu Lietuvos Respublikos Konstitucijai dėl to, kad minėtiems asmenims nebuvo palikta galimybė rinktis ar atsisakyti turimos kitos valstybės pilietybės ir tapti Lietuvos Respublikos piliečiais, ar likti tos kitos valstybės piliečiais ir netapti Lietuvos Respublikos piliečiais. Konstitucinis Teismas taip pat pasisakė, kad Konstitucijos 12 str. 2 daliai prieštaravo šio straipsnio 3 d. nuostata, numatanti, kad minėtiems asmenims netaikomos šio straipsnio pirmosios dalies išlygos, reikalaujančios atsisakyti turimą kitos valstybės pilietybę, norint įgyvendinti teisę į Lietuvos Respublikos pilietybę ir Pilietybės įstatymo 1 str. 1 p. išlyga, pagal kurią Lietuvos Respublikos piliečiais pripažįstami asmenys, iki 1940 m. birželio 15 d. turėję Lietuvos Respublikos pilietybę, jų vaikai ir vaikaičiai, jeigu jie neįgijo kitos valstybės pilietybės. Šių reikalavimų atsisakymas taip pat sudarė sąlygas dvigubai pilietybei tapti paplitusiu reiškiniu.

- **1995 m. spalio 3 d. priimtas įstatymas „Dėl Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo pakeitimo ir papildymo”⁷²**, kuris 1 str. 1 p. nuostata, kad „piliečiais pripažįstami asmenys, iki 1940 m. birželio 15 d. turėję Lietuvos Respublikos pilietybę, jų vaikai ir vaikaičiai, jeigu jie neįgijo kitos valstybės pilietybės“⁷³ pakeitė taip, kad nebeliko reikalavimo neturėti kitos valstybės pilietybės, tačiau įvestas analogiškas kaip ir aukščiau minėtas – reikalavimas nebūti repatrijavusiems iš Lietuvos ir čia nebeliko vaikaičių: „Lietuvos Respublikos piliečiais yra asmenys, iki 1940 m. birželio 15 d. turėję Lietuvos pilietybę, ir jų vaikai (jeigu šie asmenys ar jų vaikai nerepatrijavo iš Lietuvos)“⁷⁴. Konstitucinis Teismas šį pakeitimą, apimtimi, kuria neliko buvusios nuostatos „jei jie neįgijo kitos valstybės pilietybės“, kuri buvo 1991 m. gruodžio 5 d. redakcijoje, pripažino prieštaraujančia Konstitucijos 12 str. 2 d. Šio įstatymo 7 str. numatoma teisė asmenims, iki 1940 m. birželio 15 d. turėjusiems Lietuvos pilietybę, ir jų vaikams (jei šie asmenys ar jų vaikai nerepatrijavo iš Lietuvos) išsaugoti Lietuvos Respublikos pilietybę ir priešingai nei kitiems lietuvių kilmės asmenims, gyvenantiems kitose valstybėse, norint įgyvendinti teisę į Lietuvos Respublikos pilietybę, nereikalaujama iš jų atsisakyti turimos kitos valstybės pilietybės ir grįžti nuolat gyventi į Lietuvą. Ši nuostata, dėl jau minėtos priežasties, tai yra dėl to, kad nebuvo nustatytas reikalavimas įgyvendinant teisę į Lietuvos Respublikos pilietybę atsisakyti turimos kitos valstybės pilietybės, prieštaravo tam pačiam Konstitucijos straipsniui.

⁷² Valstybės žinios, 1995, Nr. 86-1940.

⁷³ Valstybės žinios, 1991, Nr. 36-977.

⁷⁴ Valstybės žinios, 1995, Nr. 86-1940.

Šiuo įstatymu buvo panaikintas Pilietybės įstatymo 18 str., kuriuo buvo reglamentuotos tiesės į Lietuvos Respublikos pilietybę įgyvendinimo ar Lietuvos Respublikos atstatymo sąlygos, o 17 str. pasikeitė taip, kad asmenys, iki 1940 m. birželio 15 d. turėję Lietuvos pilietybę, jų vaikai (jei šie asmenys nerepatrijavo iš Lietuvos), įgyvendindami teisę į pilietybę, neturėjo atsisakyti ankstesnės pilietybės, priešingai nei ankstesnėje redakcijoje. Pagal ankstesnę redakciją šie asmenys turėjo būti lietuvių kilmės, kad galėtų išlaikyti abi pilietybes.

- **1997 m. liepos 2 d. priimtas Pilietybės įstatymo 1, 17 ir 28 straipsnių pakeitimo įstatymas**⁷⁵: 1 str. 1 d. 1 p. buvo pakeistas, įtraukiant vaikaičius, taigi nuo šiol ir vaikaičiai buvo pripažįstami Lietuvos Respublikos piliečiais nereikalaujant atsisakyti kitos valstybės pilietybės. 2 straipsniu buvo papildyta Pilietybės įstatymo 17 str. 1 d. (1995 m. spalio 3 d. redakcija), kur prie asmenų, turinčių teisę į Lietuvos Respublikos pilietybės išsaugojimą įtraukti ir vaikaičiai. Šie asmenys galėjo įgyvendinti teisę į pilietybę, pasilikdami abiejų valstybių pilietybes.

- **2002 m. rugsėjo 17 d. priimtas Pilietybės įstatymas**: vis dar toliau plečiamas asmenų, galinčių turėti dvigubą pilietybę, ratas. Nuo šiol Lietuvos Respublikos piliečiais pripažįstami „asmenys, iki 1940 m. birželio 15 d. turėję Lietuvos pilietybę, jų vaikai, vaikaičiai ir provaikaičiai (jeigu šie asmenys, jų vaikai, vaikaičiai ar provaikaičiai nerepatrijavo)“. Taigi piliečiais galėjo būti pripažįstami ir provaikaičiai, ko nebuvo iki šiol ir jiems visiems numatyta galimybė turėti kelių valstybių pilietybes. Remiantis analogiškais argumentais buvo konstatuota, kad ši nuostata prieštarauja Konstitucijos 12 str. 2 daliai. Ši nuostata taip pat prieštarauja Konstitucijos 29 str., konstituciniam teisinės valstybės principui.

Priešingai nei ankstesnėse redakcijose, 1 str. nebelieka draudimo Lietuvos Respublikos piliečiui vienu metu būti ir kitos valstybės piliečiu. Šios normos panaikinimas stebėtinai išplečia dvigubos pilietybės subjektų ratą. Šiuo atveju stipriai paneigiamas Konstitucijos reikalavimas vengti dvigubos pilietybės atvejų.

Šio įstatymo 17 straipsniu asmenų, galinčių turėti keletą pilietybių ratas dar labiau išplėstas, t. y. numatyta, kad teisė į Lietuvos Respublikos pilietybę neterminuotai išsaugoma asmenims, iki 1940 m. birželio 15 d. turėjusiems Lietuvos pilietybę, jų vaikams, vaikaičiams ir provaikaičiams (jeigu šie asmenys, jų vaikai, vaikaičiai ar provaikaičiai nerepatrijavo), gyvenantiems kitose valstybėse bei lietuvių kilmės asmenims, gyvenantiems kitose valstybėse. Šie asmenys galėjo įgyvendinti teisę į Lietuvos Respublikos pilietybę neatsisakydami turėtos pilietybės. Iki tol tai padaryti

⁷⁵ Valstybės žinios, 1997, Nr. 67-1668.

galėjo tik asmenys, iki 1940 m. birželio 15 d. turėję Lietuvos pilietybę, jų vaikai, vaikaičiai, o kiti lietuvių kilmės asmenys galėjo įgyvendinti tik tuomet, kai atsisakydavo turimos kitos valstybės pilietybės ir grįždavo nuolat gyventi į Lietuvą. Konstitucinis Teismas analogiškais argumentais kaip ir pasisakydamas dėl Pilietybės įstatymo 17 str. 5 d. (1995 m. spalio 3 d. redakcija), teigė, kad 17 str. 3 d. prieštaravo Konstitucijos 12 str. 2 d. ta apimtimi, kuria nėra nustatyta reikalavimo įgyvendinant teisę į Lietuvos Respublikos pilietybę atsisakyti turimos kitos valstybės pilietybės. Grindžiant tais pačiais argumentais Konstitucinis Teismas konstatavo, kad Konstitucijos 29 straipsniui, konstituciniam teisinės valstybės principui prieštaravo minėta nuostata dėl repatrijavimo.

Pilietybės įstatymo (2002 m. rugsėjo 17 d. redakcija) 18 str. prie Lietuvos Respublikos pilietybės netekimo pagrindų taip pat numatoma galimybė turėti keleto valstybių pilietybes. Tai pasireiškia tuo, jog numatyta grupė asmenų, kuriems įgijus kitos valstybės pilietybę, nebus atimama Lietuvos Respublikos pilietybė. Šiai grupei asmenų priskiriami asmenys, iki 1940 m. birželio 15 d. turėję Lietuvos pilietybę, jų vaikai, vaikaičiai ir provaikaičiai (jeigu šie asmenys, jų vaikai, vaikaičiai ar provaikaičiai nerepatrijavo) bei lietuvių kilmės asmenys, kurių tėvai ar seneliai arba vienas iš tėvų ar senelių yra ar buvo lietuviai ir jei pats asmuo pripažįsta save lietuviu. Konstitucinis Teismas padarė išvadą, kad šios išimtys prieštarauja Konstitucijos 12 str. 2 d., nes tai nesuderinama su nuostata, kad išskyrus įstatymo numatytus atvejus, niekas negali būti kartu Lietuvos Respublikos ir kitos valstybės pilietis.

- **2006 m. balandžio 6 d Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo 12, 18, 20, 26, 28, 30 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymas:** šiuo įstatymu 20 str. pakeistas taip, kad asmenims netekusiems Lietuvos Respublikos pilietybės iki 2002 m. rugsėjo 17 d Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo įsigaliojimo dienos, taip pat šio Įstatymo 18 str. 1, 3 ar 4 d., Pilietybės įstatymo įgyvendinimo įstatymo 4 str. 7 d. numatytais pagrindais ir atitinkančiam šio Įstatymo 1 str. 1 d. 1, 2 ar 3 punkto sąlygas, Lietuvos Respublikos pilietybę galėjo būti gražinta pagal tokio asmens prašymą, netaikant jam šio Įstatymo 12 str. nustatytų sąlygų. Dėl šios įstatymo normos Konstitucinis Teismas taip pat pasisakė savo 2006 m. lapkričio mėn. 13 d. nutarime, kur teigė, kad „Toks teisinis reguliavimas, kai iš asmens, norinčio susigrąžinti Lietuvos Respublikos pilietybę, nereikalaujama atsisakyti turimos kitos valstybės pilietybės, sudaromos prielaidos dvigubai pilietybei būti ne ypač reta išimtimi, o paplitusiu reiškiniu ir yra nesuderinamas su Konstitucijos 12 str. 2 d. nuostata, kad, išskyrus

įstatymo numatytus atskirus atvejus, niekas negali būti kartu Lietuvos Respublikos ir kitos valstybės pilietis.”⁷⁶

- **2006 m. liepos 18 d. Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo 16 str. papildymo įstatymas:** 16 str. buvo papildytas nuostata, kad „Lietuvos Respublikos pilietybė išimties tvarka netaikant šio Įstatymo 12 str. numatytų pilietybės suteikimo sąlygų taip pat gali būti suteikta, kai tai sietina su viešuoju interesu ar Lietuvos Respublikos vardo garsinimu atstovaujant Lietuvai.“ Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, kad „suteikiant Lietuvos Respublikos pilietybę išimties tvarka asmens nuopelnai Lietuvos valstybei turi būti tokie ir taip pagrįsti, kad dėl jų buvimo nekiltų abejonių, kad net tais atvejais, kai užsienio valstybės pilietis turi nuopelną Lietuvos Respublikai ir yra susijęs su Lietuvos valstybe nuolatiniais faktiniais ryšiais, integravęsis į Lietuvos visuomenę, sprendžiant, ar tokiam asmeniui suteikti Lietuvos Respublikos pilietybę išimties tvarka, turi būti įvertinamos visos tokį asmenį apibūdinančios aplinkybės, vadovujamasi Tautos ir Lietuvos valstybės interesais.” Ar pagrįstai įstatymų leidėjas išplečia atvejus, kuomet pilietybė suteikiama išimties tvarka? Ar viešas interesas ir Lietuvos Respublikos vardo garsinimas atstovaujant Lietuvai yra svari priežastis įgyti pilietybę? Galiausiai pasiekama situacija, kai valstybės pilietybė gali būti suteikiama iš savanaudiškų paskatų, stipriai nutolstame nuo prigimtinės, konstitucinės pilietybės koncepcijos. Pilietybė – nėra tik Lietuvos Respublikos pasą turėjimas, naudojimas jos teikiamomis privilegijomis, pilietybė yra narystė valstybėje, kuri lemia ne tik teises, bet ir pareigas. Stipriai susilpnindami reikalavimus pilietybei įgyti, galime pasiekti situaciją, kai asmenys pasus kolekcionuos, kaip banko kreditines korteles, taip kaip daro Rusijos Federacijos turtuoliai, kuriems kol kas Lietuvos Respublikos pasas yra prabanga, o pilietybė praras savo vertingumą.

Konstitucinis Teismas 2006 m. lapkričio mėn. 13 d. nutarime pasisakė, kad „toks teisinis reguliavimas kai nepaisant to, ar šis asmuo jau turi, ar neturi ypatingų nuopelnų Lietuvos valstybei, ar jis jau yra, ar nėra susijęs su Lietuvos valstybe faktiniais ryšiais, ar jis jau yra, ar nėra integravęsis į Lietuvos visuomenę yra nesuderinamas su Lietuvos Respublikos pilietybės konstitucine samprata, jis nepagrįstai išplečia galimybes asmenims, turintiems kitos valstybės pilietybę, įgyti Lietuvos Respublikos pilietybę netaikant jiems Pilietybės įstatymo 12 str. (2006 m. balandžio 6 d. redakcija) nustatytų sąlygų, taigi nesuderinama su Konstitucijos 12 str. 2 d. nuostata,

⁷⁶ Valstybės žinios, 2006, Nr.123-4650.

kad, išskyrus įstatymo numatytus atskirus atvejus, niekas negali būti kartu Lietuvos Respublikos ir kitos valstybės pilietis“⁷⁷.

Sisteminė įstatymų analizė parodė, kad įstatymų leidėjas nuolat plėtė galimybes Lietuvos Respublikos piliečiams turėti daugiau nei vienos valstybės pilietybę. Galiausiai dvigubą pilietybę galėjo įgyti daugelis asmenų tol, kol Konstitucinis Teismas savo 2006 m. lapkričio mėn. 13 d. nutarimu nepažabojo šio proceso. Teismas pasisakė, kad toks teisinis reguliavimas, kai dviguba pilietybė tampa ne ypač reta išimtimi, o paplitusiu reiškiniu bei tada, kai Lietuvos Respublikos pilietybė suteikiama (taip pat ir išimties tvarka) tokiems kitos valstybės pilietybę turintiems asmenims, kurie nėra susiję su Lietuvos valstybe nuolatiniais faktiniais ryšiais, integruojasi į Lietuvos visuomenę, sudaro prielaidas pažeisti Konstitucijos 12 str. 2 d.

Atkreipiamas dėmesys, kad Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas savo nutarime akcentavo, kad nors Pilietybės įstatymo nuostatos, reguliuojančios dvigubą pilietybę, pripažintos prieštaraujančiomis Lietuvos Respublikos Konstitucijai, tai negali būti pagrindas kvestionuoti asmenų, įgijusių Lietuvos Respublikos pilietybę ir neatsisakiusių kitos valstybės pilietybės, teises. Tokie asmenys ir toliau yra Lietuvos Respublikos piliečiai.

2006 m. lapkričio 13 d. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas „Dėl teisės aktų, reguliuojančių Lietuvos Respublikos pilietybės santykius, nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ sukėlė prieštaringas nuomones, nesiliaujančias diskusijas mūsų visuomenėje. Teismas prieštaraujančiomis Konstitucijai pripažino net dvidešimt tris įstatymų, reguliuojančių pilietybės suteikimo tvarką, nuostatas. Konstatavo, kad „Pilietybės įstatyme nustatytas teisinis reguliavimas yra prieštaringas, nenuoseklus, painus. Įstatyme nemažai nuostatų, kurios sunkiai dera vienos su kitomis. Kai kurios formuluotės yra dviprasmiškos. Teigė, kad šis įstatymas taisytinas iš esmės.

Kaip jau minėta, įstatymų leidėjas palaipsniui plėtė subjektų, galinčių turėti dvigubą pilietybę, ratą. Galiausiai 2002 m. rugsėjo 17 d. Pilietybės įstatymo redakcija panaikino normą draudžiančią būti dviejų valstybių piliečiais, kuri buvo ankstesnėje redakcijoje, tačiau tai buvo daroma neatsižvelgiant į Konstitucijos keliamus reikalavimus. Pilietybės įstatymas buvo keičiamas tol, kol dviguba pilietybė tapo ne išimtimi, o plačiai paplitusiu reiškiniu, nors Lietuvos Respublikos Konstitucijos 12 str. 2 d. numato, kad

⁷⁷ Valstybės žinios, 2006, Nr.123-4650.

„išskyrus įstatymo numatytus atskirus atvejus, niekas negali būti kartu Lietuvos Respublikos ir kitos valstybės pilietis“⁷⁸.

Po Konstitucinio Teismo nutarimo, kuris sąlygojo, jog prieštaraujančios Konstitucijai įstatymo normos netaikomos nuo jo paskelbimo, nepalankioje padėtyje atsidūrę išeiviai sukėlė diskusijas ir kaltinimus Lietuvos atžvilgiu. Išeiviai ir Lietuvoje gyvenantys kaltina vieni kitus. Nutarimas labiausiai palietė Jungtinėse Amerikos Valstijose gyvenančią lietuvių bendruomenę, kuri ir pradėjo diskusijas. Europos Sąjungos valstybėse lietuviai gali išlaikyti savo pilietybę, nes tai neįtakoja jų kasdienio gyvenimo, pilietinių teisių. Europos Sąjungos politika paremta laisvo asmenų, kapitalo, paslaugų judėjimu, todėl kuriant vidaus rinką buvo panaikinta valstybių narių rinkos dalyvių diskriminacija. Laisvas darbo jėgos judėjimas, laisvė teikti paslaugas, laisvė įsisteigti garantuoja Bendrijos piliečiams pagrindines teises. Europos Sąjungos piliečiai įgijo teisę visoje Europos Sąjungos teritorijoje dirbti, apsigyventi ir naudotis socialinėmis garantijomis. Lietuviai gali dalyvauti savivaldybių bei Europarlamento rinkimuose tose valstybėse, kuriose jie gyvena. Taigi Europos Sąjungos šalyse gyvenantys lietuviai dažniausiai net nesiekia gauti kitos valstybės pilietybės, kadangi Europos Sąjungos piliečiai turi tokias pačias teises ir laisves bet kurioje ES narėje, todėl jie gali integruotis visuomenėje analogiškai, kaip tai galėtų padaryti įgiję kitos valstybės pilietybę. Atsižvelgiant į išdėstytus argumentus, nepagrįsta būtų teigti, kad negalintys turėti dvigubos pilietybės emigrantai į Europos Sąjungos valstybes nutautės.

Visai kitokia situacija yra su išeiviais, gyvenančiais už Europos Sąjungos ribų, kurie pilnavertiškai integruotis užsienio bendruomenėje gali tik įgiję tos valstybės pilietybę. Dėl šios priežasties JAV lietuvių bendruomenė stipriai kritikuoja Konstitucinio Teismo nutarimą, užkertantį kelią dvigubai pilietybei. Pasigirsta neva Konstitucinio Teismo teisėjai nepagalvojo apie tokio nutarimo padarinius, neva tėvynė jų negerbia ir išsižada. Tačiau ar iš tiesų taip yra? Ar ne per dideli nuogąstavimai, kad išeiviai jaučiasi atstumti nuo tėvynės, kad jie gali nusigręžti ir nutraukti ryšius su ja?

Lietuvos Respublika neišsižada nei vieno savo piliečio. Valstybė kuria įvairias programas, strategijas kaip palaikyti ryšius su išeiviais bei skatinti jų reemigraciją. Nevisai pagrįsti išeivių pasisakymai neva Konstitucinis Teismas užkirto kelią sugrįžti lietuviams, įgijusiems kitos valstybės pilietybę ir dėl to netekusiems Lietuvos Respublikos pilietybės. Tokia jų pozicija labai aiškiai matyti internetiniame tinklapyje „Amerikos Lietuvis“ D. Kavaliauskienės straipsnyje. „Kaip JAV lietuviai reaguoja į tai,

⁷⁸ Valstybės žinios, 1992, Nr. 33-1014.

jog nebegalės turėti dvigubos pilietybės?“. ⁷⁹ Autorė vertindama Konstitucinio Teismo nutarimą teigia, kad praradus Lietuvos Respublikos pilietybę bus uždarytos durys sugrįžti gyventi į Lietuvą. Iš straipsnyje pateiktos išeivių apklausos taip pat matosi apklaustųjų pesimistinės nuomonės šiuo atžvilgiu. Lietuvos Respublikos pilietybės institutas sureguliuotas taip, kad lietuvių išeiviai bet kada gali grįžti ir susigrąžinti turėtą pilietybę, kai tik įgyvendina įstatymo įtvirtintas sąlygas. Konstitucinis Teismas, kaip konstitucinės kontrolės institucija, turinti Konstitucijos 105 str. jam suteiktus įgaliojimus nagrinėti ir priimti sprendimus dėl įstatymų konstitucingumo, tiesiog įvykdė jam pavestą funkciją. Dėl to įstatymų leidėjas 2006 m. lapkričio 13 d. panaikino antikonstitucines įstatymo nuostatas.

2006 m. gruodžio mėn. 20 d. ministro pirmininko potvarkiu Nr. 418 buvo sudaryta darbo grupė pilietybės klausimams spręsti. Išvadose buvo pasiūlytas „ypatingo ryšio su Lietuva statusas“. Lietuvos Respublikos Vyriausybės internetiniame puslapyje teigiama, kad „toks institutas sudarytų prielaidas kitos valstybės pilietybę įgijusiems išeiviams palaikyti glaudžius ryšius su Lietuva. Jų teisinis statusas būtų iš esmės skirtingas nei užsieniečių (labai artimas pilietybės teisiniams santykiams), jie galėtų laisvai atvykti ir išvykti į šalį, nereikėtų atskirų leidimų gyvenimui, studijoms Lietuvoje“⁸⁰. Taip pat siūloma numatyti teisinį mechanizmą, kuris leis atsisakiusiam kitos valstybės pilietybės asmeniui atkurti Lietuvos pilietybę be jokių biurokratinių trukdžių. Tikimasi, kad toks sprendimo būdas sudarytų sąlygas išsaugoti asmens ir valstybės ryšius nekeičiant Konstitucijos.

Deja, ir šiam pasiūlymui daugelis priešinasi. Pasaulio lietuvių bendruomenė pateikia savo argumentus dėl ko jų netenkina tokia padėtis. Anot jų, siūlomas statusas yra „užsienio lietuvių ir lietuvių tautos žeminimas“.⁸¹ Taigi, neva neturėdami politinių teisių, t. y. aktyviosios ir pasyviosios rinkimų teisės, bus diskriminuojami lyginant su Europos Sąjungos piliečiais. Neva, be politinių teisių neturės indėlio į tautos ateitį, atitols nuo tėvynės. Tačiau, ar didelė dalis Lietuvos Respublikos piliečių, gyvenančių užsienio valstybėse, dalyvauja rinkimuose? Lietuvos Respublikos Vyriausiosios rinkimų komisijos pateikti duomenys rodo, kad rinkimuose dalyvauja tik nedidelė dalis į užsienį gyventi ir

⁷⁹ The Lithuanian American Weekly Amerikos lietuviai Kaip JAV lietuviai reaguoja į tai, jog nebegalės turėti dvigubos pilietybės? [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007-02-28]. Prieiga per internetą: <<http://www.alietuviai.com>>.

⁸⁰ Lietuvos Respublikos vyriausybė *Numatoma įteisinti ypatingo ryšio su Lietuva išsaugojimo institutą* [interaktyvus]. 2007-02-27 [Žiūrėta 2007-02-28]. Prieiga per internetą <<http://www.lrvk.lt>>.

⁸¹ Lietuviams *Užsienio lietuviai nepritaria „ypatingam ryšiui“ su Lietuva* [interaktyvus]. 2007-03-04 [Žiūrėta 2007-02-28]. Prieiga per internetą <<http://www.lietuviams.com>>.

dirbti išvykusių Lietuvos piliečių, todėl vargu ar galime teigti, kad šios teisės neturėjimas labai įtakotų ryšius su tėvyne.

3 lentelė

2000 m. (Seimo rinkimai)		2002m. (Prezidento rinkimai)		2003m. (Referendumas dėl narystės ES)		2004 m. (Seimo rinkimai)		2004 m. (Prezidento rinkimai)	
I	II	I	II	I	II	I	II	I	II
11539	5586	n.a.	7412	16132	13776	16495	8409	16866	11014

Politiniai emigrantai dažnai gali turėti kitų priežasčių norėdami balsuoti tėvynėje. Dažniausiai tai daro iš praktinių paskatų, ypač jei tėvynėje paliko šeimas, kuriomis rūpinasi ir nori aplankyti, noras balsuoti gali neturėti nieko bendro su patriotizmu.

Dvigubos pilietybės šalininkai teigia, jog Lietuvos Respublikos pilietybės praradimas stipriai paveiks reemigracijos politiką, bet ar tai pagrįsta? Viešosios politikos ir vadybos instituto atliktame moksliniame tyrime „Ekonominių migrantų skatinimo grįžti į tėvynę priemonės“ matyti, kad svarbiausi veiksniai, darantys įtaką migrantų apsisprendimui grįžti yra socialiniai – kultūriniai, t. y. integracijos užsienio valstybėje sunkumai, tėvynės, namų, artimųjų, draugų ilgesys, patriotizmas, šeimos aplinkybių ar socialinio statuso pasikeitimas bei ekonominiai veiksniai, t. y. darbo užmokesčio Lietuvoje perspektyva, darbo / karjeros Lietuvoje perspektyva, bendra šalies ekonominė ir verslo aplinka, šalies ekonominė, socialinė ir kultūrinė infrastruktūra bei gyvenimo kokybė šalyje.⁸² Taigi Lietuvos Respublikos pilietybės neturėjimas nėra toks veiksnys, kuris labai įtakotų apsisprendimą dėl grįžimo į tėvynę. Emigrantų apsisprendimą didžiąja dalimi lemtų minėti veiksniai, kurių atsiradimui valstybė įgyvendina kompleksinę politiką, sutelktą ties emigracijos mažinimu, santykių su išeivija palaikymu, kuriamos paskatos išvykusiems emigrantams.

Reikia pasakyti, kad yra žmonių, kurie laikosi ir priešingos nuomonės dvigubos pilietybės klausimu. Vieni mano, kad „Lietuvos pilietybė tampa tik įrankiu nuosavybei susigrąžinti. Savo ruožtu antroji kitos valstybės pilietybė, matyt, pasilieka tam, kad garantuotų kitas piliečio teises: gauti padorią, lietuvišką viršijančią pensiją. Piliečio pareigos abiem valstybėm nublanksta.“⁸³ Šios pozicijos prisilaikantys asmenys neretai teigia, kad Lietuvos pilietybė reikalinga kaip atsarginė. Dažniausiai asmenys, turėdami

⁸² Migracijos Departamentas BARCEVIČIUS, Egidijus, TAURAITĖ_-KAWAI, Erika, MARTINAITIS, Žilvinas, KUZMICKAITĖ, Daiva, ŽVALIONYTĖ, Dovilė *Ekonominių migrantų skatinimo grįžti į tėvynę priemonės* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007-03-01]. Prieiga per internetą: <<http://www.migracija.lt>>.

⁸³ Kumpikevičiūtė I. Manevrai pilietybe// Nepriklausomas politikos savaitraštis atgimimas. 2006. Nr. 43.

kelių valstybių pilietybes, siekia turėti privilegijų abiejose valstybėse. Jie noriai naudojami suteikiamomis teisėmis, bet dažniausiai primiršta iš pilietybės santykių kylančias pareigas. Problema kyla ir dėl ištikimybės valstybei. Pilietybė turi papildomą atspalvį – galingą emocinį ryšį, o ar toks ryšys gali vienu metu egzistuoti abiem valstybėm. Greičiausiai ne. Į kokią situaciją patenka asmuo karinio, politinio ar kito konflikto tarp abiejų valstybių metu? Kuriai valstybei liktų ištikimas tokiu metu, greičiausiai paskęstų savo vidiniame susipriešinime ir liktų nuošalyje. Dvigubos ištikimybės problema gali iškilti ir priimant politinius sprendimus. Asmuo gali būti ištikimas skirtingiems interesams, kurie potencialiai sukeltų konfliktą. Stipriausias emocinis ryšys turėtų išlikti su pilietybe, kurią įgyjam gimimu. Tėvai dažniausiai kalba su vaikais jų gimtąja kalba, ugdo tautinę kultūrą. Tačiau reikia skirti meilę tėvynei ir galimybę lengvai išduoti valstybę, kurioje asmuo gyvena. Taip pasireiškia jausmų dvilypumas. Dažnai žmonės teigia, kad nesvarbu, kiek metų jie gyvens svetur, jų namai yra tėvynėje. Todėl dažnai senyvo amžiaus žmonės grįžta į savo tėvynę, tačiau dauguma jų teigia, kad neišduotų ir valstybės, kurioje ilgą laiką gyveno.

Galiausiai reikėtų pasisakyti dėl premjero sudarytos darbo grupės pilietybės klausimais išvadų. Šis siūlomas „ypatingo ryšio su Lietuva statusas“ turėtų būti įtvirtintas Pilietybės įstatymu, kuris sudarytų pakankamas sąlygas lietuviams palaikyti ryšius su tėvyne ir nevaržomiems grįžti kada panorėjus bei integruotis lietuvių bendruomenėje. Negalima sutikti su kritikų nuomone, neva tai nieko neišgelbės ir, kad situaciją gali išspręsti tik dvigubo pilietybės instituto įtvirtinimas. Pilietybė yra vienas esminių valstybės suvereniteto atributų, tai nėra vien tik formalumas, todėl negalime dalinti pilietybės supaprastintais būdais, o minėto statuso turėjimas būtų rimta paskata grįžti į namus.

Reikėtų pasisakyti, kad galima būtų numatyti keletą atvejų, kuomet Lietuvos Respublikos piliečiai galėtų būti ir kitų valstybių piliečiais.

Dvigubos pilietybės galimybę reikėtų įtvirtinti Lietuvos Respublikos ir užsienio piliečių vaikams, *jus sanguinis* pagrindu įgijusiems dviejų valstybių pilietybes, iki kol jiems sueis aštuoniolika metų. Sulaukus aštuoniolikos metų įtvirtinti reikalavimą apsispręsti, kurios valstybės pilietybę pasirinkti.

Dvigubą pilietybę taip pat būtų galima numatyti asmenims, turėjusiems Lietuvos Respublikos pilietybę ir nuo 1940 m. birželio 15 d. iki 1990 m. kovo 11 d. pasitraukusiems iš Lietuvos, gyvenantiems kitose valstybėse, kadangi jie turi ypatingai stiprius emocinius ryšius su Lietuvos Respublika.

Tokių išimčių įtvirtinimas neturėtų paneigti Konstitucijoje įtvirtinto dvigubos pilietybės ribojimo principo, kadangi pirmuoju atveju dviguba pilietybė egzistuos tam tikrą laiko tarpą, o antruoju atveju tokių piliečių nebūtų tiek daug, kad tai pasidarytų plačiai paplitusiu reiškiniu.

4.3. UŽSIENIO VALSTYBIŲ POZICIJA DVGUBOS PILIETYBĖS KLAUSIMU

Valstybės kurdamos pilietybės santykių teisinį reguliavimą dažniausiai neatsižvelgia į kitų valstybių įstatymus, kadangi tarptautinėje teisėje numatoma galimybė kiekvienai valstybei savarankiškai savo nacionalinėje teisėje įtvirtinti kriterijus, kuriais remiantis ji nustato, kas yra jos piliečiai. Visa tai skatina susikurti dvigubos ar net trigubos pilietybės atvejams.

Pilietybė dažniausiai įgyjama pagal gimimo vietą – *jus soli* arba kraujo ryšio – *jus sanguinis* pagrindu. JAV ir Vokietijos Federacinė Respublika lyginamosios analizės pagrindu pasirinktos kaip tipinės valstybės, kurių viena pilietybės institutą grindžia *jus soli*, o kita *jus sanguinis* principu.

JAV pilietybės institutas įtvirtintas Keturioliktoje Konstitucijos pataisoje (*Fourteenth Amendment to the Constitution*),⁸⁴ Imigracijos ir Natūralizacijos įstatyme 1952 m. (*The Immigration and Naturalization Act*),⁸⁵ Vaiko pilietybės įstatyme (*Child Citizenship Act of 2000*).

JAV Imigracijos ir Natūralizacijos įstatymas nenumato dvigubos pilietybės instituto, tačiau nėra normos, kuri rodytų, kad dviguba pilietybė negalima. JAV dvigubą pilietybę supranta kaip skirtingų valstybių pilietybės įstatymų kolizijos rezultata. Be to, ji taipogi prisideda prie tokios situacijos susidarymo, numatydama pilietybės įgijimą JAV gimusiems asmenims *jus soli* principu, o užsienyje gimusiems JAV piliečių vaikams *jus sanguinis* principu.

1952 m. JAV Aukščiausiasis Teismas *Kawakita v. JAV* byloje sukūrė precedentą kur pasisakė, kad vien faktas, jog įstatymas įtvirtina viengubą pilietybę, dar nereiškia, kad uždraudžia turėti ir kitą pilietybę. Konstatavo, kad įstatymas pripažįsta dvigubą pilietybę ir, kad asmuo gali turėti teises ir įsipareigojimus abejose valstybėse.⁸⁶

Viena iš JAV pilietybės įgijimo natūralizacijos būdu sąlygų yra kitos turimos pilietybės atsisakymas, tačiau gali būti atvejų, kai asmuo nors ir atsisakė pirmosios pilietybės prisiekdamas JAV, vis dėlto išsaugos savo pirminę pilietybę, kadangi jo kilmės valstybė nepripažins natūralizacijos užsienio valstybėse.

⁸⁴ The Constitution of the United States of America. In FindLaw [interaktyvus]. [žiūrėta 2007-03-10]. Prieiga per internetą: <<http://www.findlaw.com>>.

⁸⁵ Immigration and Nationality Act. In Immigration-USA [interaktyvus]. [žiūrėta 2007-03-10]. Prieiga per internetą: <<http://www.immigration-usa.com>>

⁸⁶ KAWAKITA v. UNITED STATES. In FindLaw [interaktyvus]. [žiūrėta 2007-03-10]. Prieiga per internetą: <<http://www.findlaw.com>>.

Retais atvejis, užsienio pilietybės įgijimas natūralizacijos būdu, gali būti priešastimi prarasti JAV pilietybę. Tačiau tokiu atveju reikėtų nustatyti faktą, kad natūralizacijos būdu pilietybę įgijo 18 metų sulaukęs asmuo ir, kad ketino išsižadėti JAV pilietybės. Toks ketinimas gali būti įrodytas asmens pareiškimu ar konkliudentiniais veiksmais. Tačiau dažniausiai amerikiečiai, kuriems suteikiama pilietybė užsienio valstybėse siekia išlaikyti JAV pilietybę. Viso to pasekoje asmuo turi dviejų valstybių pilietybes.

JAV įstatymai kaip, pavyzdžiui, Vokietijos Federacinės Respublikos (VFR), nenumato reikalavimo JAV piliečiams, įgijusiems dvigubą pilietybę gimimu, sulaukus pilnametystės pasirinkti, kurią pilietybę pasilikti.

Griežtesnės pozicijos laikėsi VFR, tačiau ši, konservatyvumu pasižyminti Europos Sąjungos narė pastaruoju metu, žymiai sušvelnino savo Pilietybės įstatymą.

1999 m. liepos 15 d. Vokietijoje buvo priimtas naujasis, reformas atnešęs, pilietybės įstatymas (*Nationality act*),⁸⁷ kuris įsigaliojo 2000 m. sausio 1 d. Iki tol galiojęs pilietybės įstatymas buvo paremtas *jus sanguinis* principu, o naujajame *jus soli* principas persipynė su *jus sanguinis*. Vokietijos federalinės vidaus reikalų ministerijos internetiniame tinklapyje teigiama, kad įstatymo naujovės, tokios kaip pilietybės įgijimas *jus soli* principu, sėslumo amžiaus, reikalingo natūralizacijai sumažinimas, sulaukė visuomenės pritarimo, taip buvo išspręstas esminis socialinės politikos ginčas. Tvirtinama, jog tokios priemonės sudaro sąlygas legaliai ir nuolat gyvenantiems asmenims integruotis visuomenėje, kad demokratinėje visuomenėje negali būti taip, kad didelė dalis gyventojų, einančių karta iš kartos, negalėtų dalyvauti pilietinėje bendruomenėje, kad vyriausybė neigtų piliečių teises ir pareigas tokiems asmenims.⁸⁸

Kaip ir Lietuvos Respublikos pilietybės įstatyme, šiame įstatyme taip pat numatoma, kad VFR pilietybė automatiškai prarandama, kai Vokietijos pilietis savo noru įgyja kitos valstybės pilietybę (VFR pilietybės įstatymo 17 str.). Tik Lietuvos Respublikoje nediferencijuojama pagal tai ar asmuo įgyja pilietybę savo noru, ar ne. Taigi, kaip ir Lietuvos Respublikos pilietybės institutas, taip ir Vokietijos Federacinės Respublikos, pagrįstas dvigubos pilietybės neigimu, tačiau Vokietijos Pilietybės įstatyme yra numatyta daugiau išimčių, leidžiančių turėti dvigubą pilietybę.

Remiantis Vokietijos Federacinės Respublikos pilietybės įstatymu dviguba pilietybė galima tokiais atvejais:

⁸⁷ *Nationality act*. In Federal Ministry of the Interior [interaktyvus]. [žiūrėta 2007-03-10]. Prieiga per internetą: <<http://www.bmi.bund.de>>.

⁸⁸ Modern international law. In Federal Ministry of the Interior [interaktyvus]. [žiūrėta 2007-03-10]. Prieiga per internetą: <<http://www.bmi.bund.de>>.

- vaikas gimęs Vokietijos ir užsienio valstybės piliečiui, įgyja abiejų tėvų pilietybes *jus sanguinis* pagrindu, tačiau iki sueis 23 metai privalo apsispręsti, kurios valstybės pilietybę pasilikti. (Vokietijos pilietybės įstatymo 4 str. 1 d.). Čia pat reikia pažymėti, kad Vokietijos pilietybės neįgis vaikas tokiu atveju, jei vokietis tėvas ar motina būtų gimę užsienyje po 1999 m. gruodžio 31 d. ir jo nuolatinė gyvenamoji vieta būtų užsienyje, nebent priešingu atveju vaikas liktų be pilietybės. (4 str. 4 d.).
- vaikas gimęs užsieniečiams tėvams *jus soli* pagrindu, gali įgyti Vokietijos Federacijos pilietybę, jeigu vienas iš tėvų turi nuolatinę gyvenamąją vietą ir gyvena čia pastaruosius aštuonerius metus, yra Europos Sąjungos pilietis, pilietis valstybės – Europos Ekonominės Erdvės narės ar Šveicarijos pilietis.⁸⁹ Jie taip pat turis apsispręsti kurią pilietybę pasilikti iki sueis 23 metai (4 str. 3 d.).
- etniniai Vokiečių repatriantai ir jų šeimos nariai, įgyja Vokietijos Federacijos pilietybę kai jiems išduodami repatriantų pažymėjimai pagal Pilietybės įstatymo 7 str., kuris numato pilietybės įgijimą, atsižvelgiant į liudijimą, išduotą pagal Federalinį išstremtųjų įstatymą (angl. *Federal Expellees Act*). Jiems nėra privaloma atsisakyti ankstesnės savo pilietybės.
- Vokietijos Federacijos pilietis, ketindamas natūralizacijos būdu įgyti užsienio valstybės pilietybę, gali gauti leidimą išlaikyti ir Vokietijos Federacijos pilietybę. (Pilietybės įstatymas 25⁴ str. 2 d.)
- Europos Sąjungos piliečiai natūralizacijos būdu gali įgyti Vokietijos Federacijos pilietybę neatsisakydami savo kitos pilietybės, jei kilmės valstybė nedraudžia turėti dvigubą pilietybę (12 str. 2 d.).
- Pilietybės įstatymo 10 str. 4 d. numato, kad asmuo, norėdamas įgyti Vokietijos Federacijos pilietybę natūralizacijos būdu, turi atsisakyti ankstesnės pilietybės, tačiau to paties įstatymo 12 str. numato išimtis iš šios taisyklės, t. y. 12 str. 1 d. įtvirtinta taisyklė, kad „10 str. 4 d. sąlygos galima nepaisyti jei užsienietis negali atsisakyti savo pilietybės arba atsisakymas sukeltų sunkias pasekmes. Tai preziumuojama, kai:
 - užsienio valstybės įstatymai nenumato galimybės atsisakyti pilietybės;
 - kai užsienio valstybė nuolat atsisako duoti leidimą atsisakyti pilietybės ir Vokietijos Federacijos kompetentingam organui buvo paduotas prašymas persiuntimui dėl pilietybės atsisakymo;

⁸⁹ Šveicarija su Europos Sąjunga 1999-06-21 pasirašė susitarimą dėl laisvo asmenų judėjimo.

- užsienio valstybė atsisakė duoti sutikimą atsisakyti pilietybės dėl nuo asmens nepriklausančių priežasčių arba buvo pareikalauta įgyvendinti papildomas, neprotingas sąlygas, arba negavo sutikimo per protingą laiką nuo prašymo atsisakyti pilietybę padavimo, kuris buvo apmokėtas ir teisingai užpildytas;
 - jeigu pilietybės atsisakymas būtų vienintelė kliūtis natūralizuotis vyresniems asmenims, pilietybės atsisakymas sukeltų neprotingų sunkumų ir pilietybės nesuteikimas sukeltų ypatingų sunkumų;
 - jeigu pilietybės atsisakymas užsieniečiui sukeltų esminių nepatogumų po pilietybės praradimo, t. y. ekonominių ar susijusių nuosavybės teisėmis.⁹⁰
- Vokietijos Federacinės Respublikos pilietybės įstatymo 13 str. numatyta asmenų, turėjusių Vokietijos pilietybę, gyvenančių užsienyje, savanoriška natūralizacija. Buvę vokiečiai gali susigrąžinti Vokietijos Federacijos pilietybę, neatsisakant jų užsienio valstybės, kurioje nuolat gyvena, pilietybės.

Vokietijos Federacinės Respublikos pilietybės institutas yra glaudžiai susijęs su Lietuvos Respublikos, kadangi abiejų valstybių pilietybės įstatymai sukurti *jus sanguinis* pagrindu. Abiejose valstybėse įtvirtintas dvigubos pilietybės ribojimo principas, tik jo apimtis skiriasi, nors iki naujojo Vokietijos Federacijos pilietybės įstatymo dviguba pilietybė buvo ypač retas reiškinys. 2000 m. sausio 1 d. Vokietijos Federacinės Respublikos pilietybės įstatymas įnešė dideles reformas pilietybės institute, todėl rengiant Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymą reikėtų atsižvelgti į Vokietijos patirtį.

⁹⁰ *Nationality act*. In Federal Ministry of the Interior [interaktyvus]. [žiūrėta 2007-03-10]. Prieiga per internetą: <<http://www.bmi.bund.de>>.

IŠVADOS

1. Tarptautinėje teisėje pripažįstama teisė kiekvienai valstybei nacionaliniais įstatymais nusistatyti kriterijus, kuriais remiantis asmenys pripažįstami piliečiais, tačiau tokie kriterijai turi atitikti tarptautines konvencijas, paprotinę tarptautinę teisę ir teisės principus, siejamus su pilietybe. Lietuvos Respublikos įstatymų leidėjas nustatydamas pilietybės instituto teisinį reguliavimą turi atsižvelgti ne tik į tarptautines konvencijas, paprotinę teisę ir teisės principus, bet ir paisyti Lietuvos Respublikos Konstitucijos 12 str. 2 d. įtvirtinto reikalavimo, kuris tuo pačiu metu draudžia būti kelių valstybių piliečiais, išskyrus įstatymo numatytus atskirus atvejus. Akivaizdu, kad kiekviena valstybė pasirenka jai priimtinausią ir tos šalies tradicijų įtakotą variantą.

2. Piliečiai yra specialaus statuso gyventojų subgrupė, siejami nuolatiniais, nepertraukiamais ryšiais su konkrečia valstybe. Pilietybės statusas užtraukia asmens atsakomybę ir pareigas prieš valstybę, tokias kaip mokestinės prievolės, karinė tarnyba, teisės aktų laikymasis, ištikimybė valstybei.

3. 1989 m. lapkričio mėn. 3 d. Lietuvos TSR Aukščiausioji Taryba priėmė Lietuvos TSR pilietybės įstatymą, kurio nuostatomis nemažą įtaką darė to meto Lietuvos valstybės politinė situacija ir interesai. Dėl susidariusių aplinkybių buvo numatytas pilietybės pripažinimas supaprastinta tvarka asmenims, kurie iki šio įstatymo įsigaliojimo dienos nuolat gyveno Respublikos teritorijoje ir turėjo čia nuolatinę darbovietę arba nuolatinį legalų pragyvenimo šaltinį. Šiems asmenims buvo sudarytos sąlygos per dvejus metus nuo šio įstatymo įsigaliojimo laisvai apsispręsti dėl pilietybės. Visa tai parodo baimę sulaukti gyventojų, kurie galėtų būti laikomi užsieniečiais, pasipriešinimo. Vis dėl to pilietybės suteikimas vienašališkos optacijos būdu turėtų būti vertinamas neigiamai tuo požiūriu, kad kyla problema dėl asmenų, įgijusių pilietybę šiuo būdu, integravimosi visuomenėje.

4. 1989 m. lapkričio mėn. 3 d. Lietuvos TSR pilietybės įstatymu asmenis pripažįstant piliečiais pabrėžiamas ir svarbią reikšmę turi gyvenimas valstybės teritorijoje. Asmenys, kurie pasitraukė ar buvo iškeldinti iš Lietuvos TSR nuo 1940 m., jų vaikai ir vaikaičiai buvo priskirti kategorijai asmenų, kurie turėjo teisę į pilietybės išsaugojimą.

5. Atvykę į Lietuvą TSRS piliečiai ir jų palikuonys Lietuvos TSR pilietybės įstatymo atžvilgiu buvo suskirstyti į dvi grupes – pirmajai priklausė asmenys, turintys nuolatinę gyvenamąją vietą Lietuvos TSR, jeigu jie yra patys gimę ar įrodę, kad bent vienas iš tėvų ar seneliai yra gimę Lietuvos TSR teritorijoje ir jeigu jie nėra kitos valstybės piliečiai. Tai buvo asmenų, atvykusių į Lietuvą okupacijos metais, palikuonys. Jiems

pilietybė suteikiama iš karto, kadangi laikyta, kad jie yra susiję su Lietuva. Antrąją grupę sudarė asmenys, anksčiau neturėję tvirtų teisinių ryšių su Lietuva. Jie nurodyti pilietybės įstatymo 1 str. 1 d. 3 p., t. y. kiti asmenys, kurie iki šio įstatymo įsigaliojimo dienos nuolat gyveno Respublikos teritorijoje ir turėjo čia nuolatinę darbo vietą arba nuolatinį legalų pragyvenimo šaltinį. Šie asmenys per dvejus metus nuo šio įstatymo įsigaliojimo galėjo laisvai apsispręsti dėl pilietybės. 1994 m. balandžio 13 d. nutarimu tokį pilietybės įgijimo būdą kvalifikavo kaip vienašališkai Lietuvos paskelbtą optaciją.

6. Lietuvos TSR pilietybės įstatymo 35 str. 3 d. įtvirtinta, kad jokia įstatymo nuostata negali būti aiškinama kaip Lietuvos TSR piliečio įsipareigojimas kuriai nors kitai valstybei ar jos nustatytai pilietybei. Atsižvelgiant į 1990 m. birželio 19 d. nutarimą „Dėl Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo 7 ir 35 straipsnių taikymo tvarkos“ galima padaryti išvadą, kad 35 str. 3 d. įtvirtina dvigubos pilietybės draudimą. Nutarimu išaiškinta, kad Lietuvos Respublikos pilietis gali būti ir kitos valstybės piliečiu tik tuo atveju, kai Lietuvos Respublikos pilietybė jam suteikta išimties tvarka pagal Pilietybės įstatymo 7 straipsnį.

7. Lietuvos TSR pilietybės įstatymas buvo orientuotas į Lietuvos Respublikos nepriklausomybės atkūrimą, kadangi 35 str. 2 d. numatė, kad Lietuvos TSR piliečiai naudosis TSRS piliečių pasais tik laikinai, „kol Lietuva dar nėra atgavusi visiško valstybinio suvereniteto“.

8. 1989 m. lapkričio mėn. 3 d. Lietuvos TSR pilietybės įstatymas galiojo iki Aukščiausiosios Tarybos 1991 m. gruodžio 10 d. įstatymo „Dėl Lietuvos Respublikos pilietybės dokumentų galiojimo ir Pilietybės įstatymo papildymo“, kuriuo Lietuvos TSR Pilietybės įstatymas pripažintas netekusiu galios.

9. Lietuvos Respublikos nepriklausomybė atkurta remiantis valstybės tęstinumu. Valstybės suverenios teisės buvo atkurtos *ex injuria non oritur jus* principo pagrindu. Pilietybės institutas yra vienas iš suverenumo įrodymų, jos pastovumas yra neatsiejamas nuo valstybės pastovumo, todėl pripažinus valstybės tęstinumą yra pripažįstamas ir pilietybės tęstinumas. Taigi 1991 m. gruodžio 5 d. Lietuvos Respublikos Pilietybės įstatymu, buvo įtvirtintas Lietuvos Respublikos pilietybės tęstinumas.

10. Visuotinė žmogaus teisių deklaracija numato, kad niekam negali būti savavališkai atimta jo pilietybė, todėl 1991 m. gruodžio 5 d. Lietuvos Respublikos Pilietybės įstatymu buvo įtvirtinta, kad Lietuvos Respublikos piliečiais pripažįstami ir asmenys, iki 1991 m. lapkričio 4 d. įgiję Lietuvos Respublikos pilietybę pagal Pilietybės įstatymą, galiojusį iki šio įstatymo priėmimo.

11. 1991 m. gruodžio 5 d. Lietuvos Respublikos Pilietybės įstatymai paremti dvigubos pilietybės neigimo principu, kuris nėra absoliutus. Yra numatytos dvigubos pilietybės draudimo išimtys. Sisteminė įstatymų analizė parodė, kad įstatymų leidėjas nuolat plėtė galimybes Lietuvos Respublikos piliečiams turėti daugiau nei vienos valstybės pilietybę. Galiausiai dvigubą pilietybę galėjo įgyti daugelis asmenų, tol kol Konstitucinis Teismas savo 2006 m. lapkričio mėn. 13 d. nutarimu nesustabdė šio proceso.

12. Atsižvelgiant į tai, kad šiuo metu ieškoma būdų kaip patobulinti Lietuvos Respublikos pilietybės institutą, įstatymų leidėjui siūlytume numatyti keletą atvejų, kuomet Lietuvos Respublikos piliečiai galėtų būti ir kitų valstybių piliečiais.

13. Dvigubos pilietybės galimybę reikėtų įtvirtinti Lietuvos Respublikos ir užsienio piliečių vaikams, *jus sanguinis* pagrindu įgijusiems dviejų valstybių pilietybes, iki kol jiems sueis aštuoniolika metų. Sulaukus aštuoniolikos metų įtvirtinti reikalavimą apsispręsti, kurios valstybės pilietybę pasirinkti.

14. Dvigubą pilietybę taip pat būtų galima numatyti asmenims, turėjusiems Lietuvos Respublikos pilietybę ir nuo 1940 m. birželio 15 d. iki 1990 m. kovo 11 d. pasitraukusiems iš Lietuvos, gyvenantiems kitose valstybėse, kadangi jie turi ypatingai stiprius emocinius ryšius su Lietuvos Respublika.

15. Tokių išimčių įtvirtinimas neturėtų paneigti Konstitucijoje įtvirtinto dvigubos pilietybės ribojimo principo, kadangi pirmuoju atveju dviguba pilietybė egzistuotų tam tikrą laiko tarpą, o antruoju atveju tokių piliečių nebūtų tiek daug, kad tai pasidarytų plačiai paplitusiu reiškiniu.

16. Lietuvių kilmės asmenys, gyvenantys užsienio valstybėse, praradę Lietuvos Respublikos pilietybę turėtų išlaikyti ypatingą statusą, jie priklauso Pilietybės įstatymo 17 straipsnio (2006 m. lapkričio 13 d. redakcija) paminėtai asmenų kategorijai, išsaugančiai teisę į pilietybę. Reikia įtvirtinti, kad minėti asmenys su savo šeimos nariais gali atvykti į Lietuvą be vizų ir gyventi Lietuvoje netaikant jiems Imigracijos įstatymo reikalavimų, nevaržomi iš jos išvykti. Įstatymai gali nustatyti ir kitas šių asmenų teises.

17. Pilietybės įgijimo natūralizacijos būdu išdavoje asmuo turi netekti kitos valstybės pilietybės, tačiau gali būti ypatingų aplinkybių dėl kurių pilietybės atsisakymas neįmanomas, todėl reikėtų numatyti sąrašą aplinkybių, kada būtų galima išlaikyti ir pirmąją pilietybę. Tai galėtų būti kai užsienio valstybė dėl nepagrįstų priežasčių atsisako duoti leidimą atsisakyti pilietybės, o toks prašymas ne mažiau kaip du kartus buvo persiustas per kompetentingą Lietuvos Respublikos organą.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Teisės aktai:

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija. - Valstybės žinios. 1992. Nr.33-1014(1).
2. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija. - Valstybės žinios. 1995. Nr. 40-987.
3. Europos konvencija dėl pilietybės (1997 m.). – Pagrindinės Europos Tarybos sutartys. „Europos Tarybos leidinys). – 2000.
4. Konvencija dėl atvejų be pilietybės sumažinimo (1961 m.). – Zakonodatelstvo SSSR i meždunarodnyje soglašenija po voprosam graždanstva. Sbornik. – Moskva: Meždunarodnyje otnošenija, 1964.
5. Lietuvos TSR pilietybės įstatymas. – Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos ir Vyriausybės žinios, 1989, Nr. 33-444.
6. Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo 1989 m. liepos 3 d. nutarimas „Dėl Lietuvos TSR pilietybės įstatymo galutinio projekto rengimo komisijos sudarymo“. – Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos ir Vyriausybės žinios, 1989, Nr. 20-232.
7. Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo 1989 m. liepos 28 d. nutarimas „Dėl Lietuvos TSR pilietybės įstatymo projekto“. – Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos ir Vyriausybės žinios, 1989, Nr. 22-282.
8. Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo 1989 m. rugsėjo 23 d. nutarimas „Dėl Lietuvos TSR pilietybės įstatymo projekto svarstymo“. – Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos ir Vyriausybės žinios, 1989, Nr. 28-352.
9. Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymas. – Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos ir Vyriausybės žinios, 1991, Nr. 12-317; 1992, Nr. 7-162, Nr. 34-1031. Valstybės žinios, 1993, Nr. 32-733, Nr. 70-1303, Nr. 71-1327; 1995, Nr. 53-1300, Nr. 86-1940.
10. Lietuvos Respublikos pilietybės klausimų sprendimo tvarkos nuostatai. - Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos ir Vyriausybės žinios, 1990, Nr. 21-522.
11. Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos 1990 m. lapkričio 15 d. nutarimas „dėl Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo 7, 22, 27 straipsnių taikymo tvarkos“. - Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos ir Vyriausybės žinios, 1990, Nr. 33-804.
12. Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos 1991 m. spalio 31 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo 2 str. ketvirtosios d. išaiškinimo“. - Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos ir Vyriausybės žinios, 1991, Nr. 38-869.

13. Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos 1991 m. gruodžio 10 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo įgyvendinimo tvarkos“.

14. Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos ir Vyriausybės žinios, 1991, Nr. 36-982.

Specialioji literatūra:

1. BURINSKAITĖ, K. *Lietuvos ir Rusijos santykiai XV-XX a.* - Vilnius: Alma litera, 2005.
2. BRUBAKER, R. *Pilietybė ir tautiškumas Prancūzijoje ir Vokietijoje.* - Vilnius: Pradai, 1998.
3. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas / Lietuvių kalbos institutas. - 4-asis leid. - Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2000.
4. RÖMERIS, M. *Valstybė ir jos konstitucinė teisė*; D. 1, t. 1: Valstybė. - 1995.
5. SINKEVIČIUS, V. *Lietuvos Respublikos pilietybė 1918-2001 metais.* - Vilnius: TIC, 2002.
6. VADAPALAS, V. *Tarptautinė teisė. Bendroji dalis.* – Vilnius: Eugrimas, 1998.
7. VAITKEVIČIŪTĖ, V. *Tarptautinių žodžių žodynas.* – Vilnius: Žodynas, 2001.
8. VANSEVIČIUS, S. *Valstybės ir teisės teorija.* – Vilnius: Justitia, 2000.
9. ŽALIMAS, D. *Lietuvos Respublikos nepriklausomybės atkūrimas (Pagrindiniai klausimai pagal tarptautinę teisę).* – Vilnius: Rosma, 1997.
10. ŽALIMAS, D. *Lietuvos Respublikos nepriklausomybės atkūrimo 1990 m. kovo 11 d. tarptautiniai teisiniai pagrindai ir pasekmės.* – Vilnius: Rosma, 1997.
11. ZIEMELE, I. The citizenship Issue in the Republic of Latvia. // Citizenship and Nationality Status in the New Europe.
12. Kumpikevičiūtė I. Manevrai pilietybe// Nepriklausomas politikos savaitraštis atgimimas. 2006. Nr. 43.

Teismų sprendimai:

1. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas Dėl Seimo nutarimo pilietybės klausimais. Valstybės žinios, 1994, Nr. 29-524.
2. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas Dėl Respublikos Prezidento dekreto. Valstybės žinios, 2003, Nr. 124-5643.

3. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas Dėl teisės aktų, reguliuojančių Lietuvos Respublikos pilietybės santykius, nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai. Valstybės žinios, 2006 Nr. 123-4650.

Elektroniniai dokumentai:

1. Europos taryba *CONVENTION ON CERTAIN QUESTIONS RELATING TO THE CONFLICT OF NATIONALITY LAWS THE HAGUE - 12 APRIL 1930*. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007-03-01]. Prieiga per internetą: <<http://www.coe.int>>.
2. Europos Komisija *Convention on the exchange of information concerning acquisition of nationality*. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007-03-01]. Prieiga per internetą: <<http://ec.europa.eu>>.
3. CBC NEWS. *Dual Citizenship* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007-02-01]. Prieiga per internetą: <<http://www.cbc.ca>>.
4. Who needs it? *In Offshore Online Banking and Cheapest Offshore Company Formation Services* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2006-12-01]. Prieiga per internetą: <<http://www.goccp.com>>.
5. Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės *Oficiali ir neoficiali emigracija 2001-2005 m.* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007-03-01]. Prieiga per internetą: <<http://www.stat.gov.lt>>.
6. Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės *Lietuva pagal emigracijos mastus – pirmoji Europos Sąjungoje* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007-03-01]. Prieiga per internetą: <<http://www.stat.gov.lt>>.
7. The Lithuanian American Weekly Amerikos lietuviai Kaip JAV lietuviai reaguoja į tai, jog nebegalės turėti dvigubos pilietybės? [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007-02-28]. Prieiga per internetą: <<http://www.alietuvis.com>>.
8. Lietuvos Respublikos vyriausybė *Numatoma įteisinti ypatingo ryšio su Lietuva išsaugojimo institutą* [interaktyvus]. 2007-02-27 [Žiūrėta 2007-02-28]. Prieiga per internetą <<http://www.lrvk.lt>>.
9. Lietuviams *Užsienio lietuviai nepritaria „ypatingam ryšiui“ su Lietuva* [interaktyvus]. 2007-03-04 [Žiūrėta 2007-02-28]. Prieiga per internetą <<http://www.lietuviams.com>>.
10. Migracijos Departamentas BARCEVIČIUS, Egidijus, TAURAITĖ-KAWAI, Erika, MARTINAITIS, Žilvinas, KUZMICKAITĖ, Daiva, ŽVALIONYTĖ, Dovilė

- Ekonominių migrantų skatinimo grįžti į tėvynę priemonės* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007-03-01]. Prieiga per internetą: <<http://www.migracija.lt>>.
11. The Constitution of the United States of America. In FindLaw [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007-03-10]. Prieiga per internetą: <<http://www.findlaw.com>>.
 12. Immigration and Nationality Act. In Immigration-USA [interaktyvus]. [žiūrėta 2007-03-10]. Prieiga per internetą: <<http://www.immigration-usa.com>>.
 13. KAWAKITA v. UNITED STATES. In FindLaw [interaktyvus]. [žiūrėta 2007-03-10]. Prieiga per internetą: <<http://www.findlaw.com>>.
 14. Nationality act. In Federal Ministry of the Interior [interaktyvus]. [žiūrėta 2007-03-10]. Prieiga per internetą: <<http://www.bmi.bund.de>>.
 15. Modern international law. In Federal Ministry of the Interior [interaktyvus]. [žiūrėta 2007-03-10]. Prieiga per internetą: <<http://www.bmi.bund.de>>.
 16. Multiple citizenship. In The Free Encyclopedia of Wikipedia [interaktyvus]. [žiūrėta 2007-03-10]. Prieiga per internetą: <http://en.wikipedia.org/wiki/Dual_citizenship>.
 17. Valstybinė mokesčių inspekcija prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos. Tarptautinis bendradarbiavimas [interaktyvus] [Žiūrėta 2007-03-01]. Prieiga per internetą <<http://www.vmi.lt/lt/?itemId=20151>>.

Santrauka

Pilietybė yra nuolatinis, nepertraukiamas asmens ir valstybės teisinis ryšys. Užsieniečiams išvykus iš valstybės, jų teisinis ryšys su valstybe nutrūksta, priešingai nei piliečiams, kuriems išvykus į užsienio valstybę teisinis ryšys su pilietybės valstybe išlieka.

Nustatydamas Lietuvos Respublikos pilietybės įgijimo pagrindus ir reguliuodamas pilietybės įgijimo ir netekimo tvarką, įstatymų leidėjas turi diskreciją, tačiau tai darydamas įstatymų leidėjas negali paneigti konstitucinio reikalavimo, kad Lietuvos Respublikos pilietis kartu gali būti ir kitos valstybės piliečiu tik atskirais įstatymo numatytais atvejais.

Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymai, tiek 1989 m. lapkričio 3 d., tiek 1991 m. gruodžio 5 d. paremti dvigubos pilietybės ribojimo principu, kuris nėra absoliutus. Yra numatytos dvigubos pilietybės draudimo išimtys. 1989 m. lapkričio 3 d. Lietuvos TSR pilietybės įstatyme iš pradžių nebuvo aiškaus dvigubos pilietybės draudimo įtvirtinimo, tokia nuostata buvo įvesta 1991 m. balandžio 16 d. įstatymu „Dėl Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo 18 straipsnio papildymo“. 1991 m. gruodžio 5 d. Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo 1 str. 2 d. buvo numatyta, kad Lietuvos Respublikos pilietis vienu metu negali būti kitos valstybės piliečiu, išskyrus šiame įstatyme numatytus atvejus. Tokie atvejai iš pradžių buvo du, t.y. kai pilietybė suteikiama už ypatingus nuopelnus Lietuvai bei pagal 1991 m. gruodžio 10 d. Pilietybės įstatymo redakciją - kitose valstybėse gyvenantys Lietuvos Respublikos pilietybę turėję lietuvių kilmės asmenys, nuo 1940 m. birželio 15 d. iki 1990 m. kovo 11 d. pasitraukę iš Lietuvos, ir jų vaikai, kurie su gimimu kitoje valstybėje neįgijo šios valstybės pilietybės, Lietuvos Respublikos pilietybę galėjo atstatyti neatsisakydami turimos kitos valstybės pilietybės. Subjektų, galinčių turėti kelių valstybių pilietybes ratas nuolat buvo plečiamas.

Galiausiai dvigubą pilietybę galėjo įgyti daugelis asmenų, tol kol Konstitucinis Teismas savo 2006 m. lapkričio mėn. 13 d. nutarimu nepažabojo šio proceso. Teismas pasisakė, kad toks teisinis reguliavimas, kai dviguba pilietybė tampa ne ypač reta išimtimi, o paplitusiu reiškiniu bei tada, kai Lietuvos Respublikos pilietybė suteikiama (taip pat ir išimties tvarka) tokiems kitos valstybės pilietybę turintiems asmenims, kurie nėra susiję su Lietuvos valstybe nuolatiniais faktiniais ryšiais, integravęsi į Lietuvos visuomenę sudaro prielaidas pažeisti Konstitucijos 12 str. 2 d.

Taigi, šiame darbe pateikiama pilietybės instituto raida ir problematika nuo 1989 m. lapkričio 3 d. Lietuvos TSR pilietybės įstatymo bei įvertinama dvigubos pilietybės galimybė Lietuvos Respublikoje.

Citizenship of the Republic of Lithuania (comparative study)

Citizenship is permanent, uninterrupted legal relation between a person and a state. If aliens leave a state, their legal relation with a state breaks off in contrast to the citizens whose legal relation with the state that granted their citizenship remains even if they go to any foreign country.

While establishing the grounds for acquisition of the citizenship and regulating the procedure for acquisition and loss, a legislator has a discretion, however, by doing this a legislator may not deny the requirement of the Constitution that a citizen of the Republic of Lithuania may also be a citizen of the other state only in separate cases prescribed by the law.

Laws on Citizenship of the Republic of Lithuania, both the law of 3 November 1989 and 5 of December 1991 are based on the principle of limitation of double citizenship which is not absolute. The exceptions of prohibition of double citizenship are prescribed. The prohibition of double citizenship has not been clearly established in the Law on Citizenship of Soviet Union Republic of Lithuania of 3 November 1989 at first. Such provision has been established on the 16 of April 1991 by the law "On the Amendment of Article 18 of the Law on Citizenship of the Republic of Lithuania". Law on Citizenship of 5 December 1991 provided that the citizen of the Republic of Lithuania may not be the citizen of other state at the same time, except for the cases prescribed by this law. At first, such cases were two, i.e. when the citizenship is granted for exceptional merits to Lithuania; pursuant to the Version of the Law on Citizenship of 10 December 1991, the persons of Lithuanian origin residing in other states who have had the citizenship of the Republic of Lithuania and left Lithuania from the 15th of June 1940 until the 11th of March 1990 as well as their children who have not acquired the citizenship of this state with the birth in other state were able to restore the citizenship of the Republic of Lithuania without refusal of the current citizenship of the other state. The circle of the entities able to have the citizenships of several states was being extended. Finally, many persons were able to acquire double citizenship until the Constitutional Court reined in this process with its resolution of 13 November 2006. It indicated that such legal regulation, when double citizenship becomes widely spread phenomenon rather than particularly rare exception and when the citizenship of the Republic of Lithuania is granted (as well as by way of exception) to such persons who already have the citizenship of other state and who are not related with the state of Lithuania by permanent actual relations, who have not integrated into society of Lithuania, establishes prerequisites to violate Article 12 paragraph 2 of the Constitution.